

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU POLİTİKASI VE İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI**

**FEDERAL DEVLET MODELİNİN AFGANİSTAN İSLAM
CUMHURİYETİ'NDE UYGULANABİLİRLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Omid MOHAMMED NAEİM

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Nevşehir

Haziran 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Omid MOHAMMED NAEİM

“Federal Devlet Modelinin Afganistan İslam Cumhuriyeti’nde Uygulanabilirliği”
adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Omid MOHAMMED NAEİM

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Kamu Politikası ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN danışmanlığında Omid MOHAMMED NAEİM tarafından hazırlanan “Federal Devlet Modelinin Afganistan İslam Cumhuriyeti’nde Uygulanabilirliği” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Politikası ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

07.06.2017

JÜRİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. H.Serkan AKILLI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Oktay ALKUŞ

İMZA

[Handwritten signatures]

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 09 / 06 / 2017 tarih ve 2017.27.396 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

[Handwritten signature]
Yrd.Doç.Dr. Vedat AKTEPE
Enstitü Müdürü

**FEDERAL DEVLET MODELİNİN AFGANİSTAN İSLAM
CUMHURİYETİ'NDE UYGULANABİLİRLİĞİ**

Omid MOHAMMED NAEİM

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu
Politikası Ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs, 2017
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN**

ÖZET

Bu tez çalışmasının amacı federal devlet modelinin Afganistan İslam Cumhuriyeti'nde uygulanabilirliğini fayda ve mahzurlarıyla birlikte ortaya koymaktır. Afganistan İslam Cumhuriyeti Türkiye ile eş zamanlı olarak modernleşme çalışmalarına başlamış ancak bu çabaları iç ve dış bir takım etkenlerce başarıya ulaşamamıştır. Ülkenin coğrafi, siyasi, ekonomik ve demografik yapısına bağlı olarak, bazı etnik gruplar üniter devlet modelini savunurken bazı etnik gruplar ise federalizmi savunmaktadır.

Türk yönetim alan yazınında Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin yönetim yapısı hakkında yapılan akademik çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın alan yazındaki önemli bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmektedir.

Çalışmada federal devlet modeli ve federalizm hakkındaki ulusal ve uluslararası alan yazın taranarak teorik kısım tamamlanmıştır. Federalizmin önde gelen uygulayıcılarından biri olan ABD ve bir Batı Avrupa Devleti olarak Federal Alman Cumhuriyeti'nin yapısı incelenmiştir. Bu iki ülke ile Afganistan'ın benzer ve farklı yönleri ele alınarak Afganistan için federalizmin uygunluk düzeyi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Federalizm, ABD, Almanya, Afganistan.

APPLICABILITY OF FEDERAL STATE MODEL IN ISLAMIC REPUBLIC OF AFGHANISTAN

Omid MOHAMMED NAEİM

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Department
of Public Policy and Management, Ph.D. Thesis, June, 2017**

Supervisor: Asst. Prof. Mustafa ARSLAN

ABSTRACT

This dissertation aims to clarify the applicability of federal state model into Islamic Republic of Afghanistan with its advantages and disadvantages. Islamic Republic of Afghanistan has begun the modernization attempts concurrently with Turkey but its attempts have been failed because of the many internal or external reasons. Originating from the geographical, political, economic and demographic characteristics of Afghanistan, many ethnic groups are supporting unitary state model while many others are supporting federalism.

The academic researches about governing structure of Islamic Republic of Afghanistan in Turkish literature are so rare. It is estimated that this study will fill an important gap in the literature.

In the study, the theoretical part is fulfilled by searching the federal state model and federalism in national and international literature. One of the leading practitioners of federalism, the United States and the Federal Republic of Germany as a Western European State have been examined. By examining the similarities and differences between Afghanistan and these two countries, it has been tried to determine the level of federalism compliance for Afghanistan.

Key Words: Federalism, USA, Germany, Afghanistan.

TEŞEKKÜR

Başta tezin hazırlanmasında tecrübesi ve bilgi birikimiyle bana yol gösteren, bana her türlü desteği veren, tezin anlamlı bir bütün haline gelmesini sağlayan tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Harcadığı emek ve bana kazandırdıkları için hayatım boyunca müteşekkir olacağım.

Hayatım boyunca yanımda olan, bana güvenen, hayatıma değer katan ve bana her konuda destek olan; annem Najiba NASERY'ye, babam Mohammed Naeim SALİHİ'ye ve abim Jamshid NAEİMİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tezin hazırlanması sürecinde yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen Doç. Mesut GÜN'e ve Öğr. Gör. Aydın İNAK'a çok teşekkür ederim.

Nevşehir 2017

Omid MOHAMMED NAEİM

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xii
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDERAL DEVLET VE FEDERALİZM

1.1. Federal Devlet ve Federalizm Kavramı.....	3
1.2. Federal Devlet Oluşumu ve Ortaya Çıkma Yolları	7
1.2.1. Birleşme Yolu	7
1.2.2. Parçalanma Yolu	8
1.3. Federalizm Prensipleri.....	9
1.3.1. Katılım Prensibi	10

1.3.2. Bağımsızlık Prensipleri	10
1.3.2.1. Anayasa Bağımsızlığı	11
1.3.2.2. Yasama Bağımsızlığı.....	11
1.3.2.3. Yürütme Bağımsızlığı	12
1.3.2.4. Yargı Bağımsızlığı	12
1.4. Federal Devlette Yetkilerin Dağıtımı	13
1.4.1. Yetkilerin Dağıtım Modelleri.....	15
1.4.1.1. Sert Yetki Paylaşımı.....	16
1.4.1.2. Yumuşak Yetki Paylaşımı.....	17
1.4.2. Yetkilerin Dağıtım Türleri	17
1.4.2.1. Münhasır Yetkiler.....	18
1.4.2.1.1. Federal Hükümetin Yetki Alanını Belirlemek.....	18
1.4.2.1.2. Federe Yönetimin Yetki Alanını Belirlemek.....	18
1.4.2.2. Artık Yetkiler.....	19
1.4.2.3. Yasaklanan Yetkiler.....	20
1.4.2.4. Zımni yetkiler.....	20
1.4.2.5. Ortaklaşa Yetkiler.....	20
1.4.3. Anayasal Yetki Paylaşımı Örnekleri.....	22
1.5. Federal Devletlerde Gelir Paylaşımının Temelleri.....	22
1.6. Federalizmin Özellikleri.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

FEDERAL DEVLET OLARAK ABD VE ALMANYA

2.1. ABD.....	30
2.1.1. Coğrafi Yapı.....	31
2.1.2. Ekonomik Yapı	31
2.1.3. Demografik Özellikleri	32
2.1.4. Ülkenin Siyasi Yapısı.....	32
2.1.4.1. Siyasi Partiler.....	33
2.1.4.2. Yasama Organı ve Yasama Faaliyetleri.....	34
2.1.4.3. Yürütme.....	38

2.1.4.4. Yargı.....	40
2.2. Federal Alman Cumhuriyeti	43
2.2.1. Coğrafi Yapı.....	43
2.2.2. Ekonomik Yapı	44
2.2.3. Demografik Özellikleri	444
2.2.4. Ülkenin Siyasi Yapısı.....	45
2.2.4.1. Siyasi Partiler.....	47
2.2.4.2. Yasama Organı ve Yasama Faaliyetleri.....	48
2.2.4.3. Yürütme.....	51
2.2.4.4. Yargı.....	53
2.3. Almanya ve ABD Yönetim Yapısının Karşılaştırılması	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ VE FEDERAL DEVLET MODELİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

3.1. Afganistan İslam Cumhuriyeti	59
3.2. Afganistan'ın Coğrafi Yapısı ve Stratejik Önemi	59
3.2.1. Afganistan Coğrafyası.....	60
3.2.2. Jeostratejik Önemi.....	60
3.3. Afganistan'ın Ekonomik Durumu	61
3.4. Afganistan'da Etnik Yapı	63
3.4.1. Peştular (Afganlar).....	64
3.4.2. Tacikler	64
3.4.3. Türkler.....	65
3.4.4. Diğer Etnik Gruplar.....	65
3.5. Milli Afgan Devletinin Kuruluşu	66
3.6. Avrasya'da Rus-İngiliz Mücadelesi (Büyük Oyun) ve Afganistan'ın Denge Politikası.....	67
3.7. XX. Yüzyıl İlk Yarısında Türk-Afgan İlişkileri.....	69
3.8. Bağımsızlıktan Sovyet İşgali'ne Giden Süreç.....	70
3.8.1 Sovyet Etki Alanına Giriş ve Marksizm-İslami Hareket Mücadelesi	71

3.8.2. Afgan Komünist İhtilali (1978).....	73
3.8.3. Sovyet İşgali (25-27 Aralık 1979).....	74
3.9. Sovyetlere Karşı Direniş ve İç Savaş..	75
3.10.NATO Müdahalesi Sonrası Gelişmeler.....	77
3.11 Ülkenin Siyasi Yapısı.....	79
3.11.1. Siyasi Partiler.....	79
3.11.2. Yasama.....	80
3.11.3. Yürütme.....	82
3.11.4. Yargı.....	85
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	92
ÖZGEÇMİŞ.....	100

KISALTMALAR VE SİMGELER

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

CIA: Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)

DC: District of Columbia (Kolombiya Bölgesi)

FBI: Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)

ISAF: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü)

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı Örgütü)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TİKA: Türk Kalkınma ve İşbirliği Ajansı

UNDP: United Nations Development Program (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Konfederasyon ve Federasyon Arasındaki Farklar.....	5
---	---

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve SSCB'nin oluşturduğu iki kutuplu sistemde devletler dünyayı şekillendirme yarışına girmişlerdir. Diğer devletler ise bu iki devletten birinin yanında olmayı veya tarafsız kalmayı seçmişlerdir. Bu çerçevede birçok örgüt kurulmuş ve devletler gücünü arttırma çabasına girmişlerdir.

Bu güç yarışının ortasında kalan devletlerden birisi de Afganistan'dır. Afganistan, 1919 yılında fiili İngiliz işgalinden kurtularak bağımsızlığını ilan etmiştir, ancak ülkede sular hiç durulmamıştır. Gerek coğrafi konumu gerekse diğer ülkelerin Afganistan ile ilgili planları dolayısıyla ülke işgal ve savaşlardan kurtulamamıştır. Ayrıca ülkede iktidar yarışı nedeniyle istikrar sağlanamamış ve ülke iç mücadelelerle de uğraşmak zorunda kalmıştır.

ABD ve SSCB mücadelesi arasında kalan Afganistan, bu iki ülkenin hedefi haline gelmiştir. Sovyetler, sıcak denizlere inme hayalini gerçekleştirmek için ele geçirmeye çalışmış, ancak bu noktada ABD ile karşılaşınca Afganistan'ı içeriden fethetme yoluna gitmiştir. Ayrıca ülkede istikrarın sağlanamaması ve çatışmaların çıkması ülkeyi zayıflatmış ve dış müdahalelere açık hale getirmiştir.

Bu olaylar ve Sovyet işgalinin bitmesine rağmen sağlanamayan istikrar nedeniyle ülke yönetiminin federal sisteme geçmesi yönünde tartışmalar başlamıştır. Aralarında belirgin farklılıklar olan birçok etnik grubun bir arada bulunduğu ülkeler için federalizm, güvenilir bir devlet biçimi olabilmektedir. Buradan yola çıkılarak Afganistan için federalizm uygulaması öngörülebilmektedir.

Bu noktada önemli olan, ülke içerisinde yer alan grupların ortak rızasıdır. Bir araya gelen gruplar iç ve dış tehditlere karşı siyasal bir güce sahip olmaktadır. Federe devletler iç işlerinde bağımsız ancak dış işlerinde federasyona bağlıdırlar. İç

işlerindeki bağımsızlık ise, yapılan anlaşmaya göre geniş veya dar ölçüde olabilmektedir.

Federal sistemin önde gelen uygulanma biçimleri olan ABD ve Almanya'daki yapılanma federalizm için örnek teşkil etmektedir. ABD etnik köken sayısının fazla ve coğrafi sınırların geniş olduğu bir ülke iken Almanya hem coğrafi alan olarak daha dar hem de etnik açıdan göreceli olarak daha homojendir. Çalışmada bu devletler ve federal yapılanmaları incelenmiştir.

Tezin içeriği giriş ve sonuç haricinde üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde federal devletlerin oluşumu ve ortaya çıkma yolları açıklanmış, federalizmin prensiplerinden ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Federal devlet ve federe devletler arasındaki yetkilerin dağıtımını ve dağıtım modelleri ile gelir paylaşımının temellerine de değinilmiştir.

İkinci bölümde federal devlet olarak ABD ve Federal Almanya'nın coğrafi konumu ve stratejik önemi belirtilmiş, ülkelerin ekonomik durumu, nüfusu ve siyasi yapısı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca siyasi yapı içerisinde siyasi partilere ve yasama, yürütme ve yargı organlarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Afganistan coğrafi konumu ve jeo-stratejik önemi incelenmiş ve bu özelliklerinin ülke açısından zayıf ve güçlü yanları belirtilmiştir. Ülkenin ekonomik durumundan ve etnik yapısında bahsedilerek Afgan devletinin kuruluşu ve devletin yaşadığı saldırı ve işgaller hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Rus-İngiliz mücadelesi olarak isimlendirilen "büyük oyun" ve Afganistan'ın bu konudaki denge politikası anlatılmıştır. Bu süreçte yaşanan Türk-Afgan ilişkilerine ve Sovyetlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesine değinilmiştir. Sovyetlerin, Afganistan üzerindeki emelleri, Afgan komünist ihtilali ve bu olaylarla boğuşan Afganistan halkının yaşadıkları açıklanmıştır. Ayrıca ülkenin siyasi yapısından ve siyasi yapı içerisinde siyasi partiler ve devlet organlarından bahsedilmiştir. Sonuç bölümünde ise federalizmin özellikleri, prensipleri ve verilen örnekler ışığında Afganistan'da federalizmin uygulanabilirliği tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDERAL DEVLET VE FEDERALİZM

1.1. Federal Devlet ve Federalizm Kavramı

Kavramlar, terimler ve sözcükler kullanıldığı yere, zaman dilimine ve kullanan kimseye göre az ya da çok farklılaşır, değişik anlamlar kazanır. Bu özellik, çalışmanın konusunu oluşturan “federal devlet” kavramı için de geçerlidir. Sosyal bilimlerde kullanılan birçok kavram gibi, federal devletin tanımlanması konusunda da yazarlar arasında önemli görüş ayrılıkları mevcuttur. Kökeni bakımından, “federal” sözcüğü anlaşma, sözleşme anlamındaki Latince “foedus”dan gelmektedir. En yalın ve geniş anlamıyla, “foedus” olarak ele alındığından: federalizm, çeşitli grupların iş birliği yapmak üzere birlik oluşturmasını ifade etmektedir. Federal birlik, kamu hukuku terminolojisinde ve siyaset bilminde, daha sınırlı bir anlamda, belirli bir siyasal örgütlenme biçimini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda, federal devletten veya federasyondan söz edilebilmektedir. Federalizm kavramının içeriğinin bu şekilde sınırlanmasıyla, ona herkesin kabul edebileceği bir anlam yüklenmektedir (Uygun, 2007: 1).

Federalizm sistemi federal devlet çerçevesinde başarılı bir devlet modelidir. Federasyon, coğrafi yapılarına göre oluşmuş birden fazla devletin kendi istekleriyle bir araya gelerek dışarıya karşı tek bir siyasal güç olmasıyla kurulmaktadır. Bu amaçla kurulan örgüt, kendisini oluşturan devletlerin üzerindedir ve iç işlerinde, yine aralarındaki anlaşmaya göre geniş veya dar ölçüde özerk olma hakkına sahip bulunmaktadır. Devletin kişiliği, federal merkezi hükümetin tek başına dış egemenliğe sahip olması ile ortaya çıkmaktadır. Her eyalette iç işleri bir otorite tarafından yönetilmekte ve federal devletin tüm resmi kuruluşları tek başkana bağlı bulunmaktadır (Ahmed, 2015: 2).

Yazarlar tarafından federal kavramı için birkaç tanım yapılmıştır ve bu tanımlar federal kavramını büyük ölçüde açıklamaktadır. Ancak her biri konuyu farklı açıdan ele aldıkları için her tanımın düşünceyi ele aldığı açı dönüm noktası olabilmektedir (Ahmed, 2015: 4). Rabat (1965), federalizmi veya merkezi birliği, çağdaş yaşama en uygun otorite sistemi olarak tanımlamaktadır. Bu araçla, Federal Almanya'da da olduğu gibi, çağdaş milletler kendi birliklerini gerçekleştirmekte, aynı zamanda farklı bölümlerinin bağımsızlığını korumakta ve bu, bağlılık temellerini güçlendirmektedir. ABD, Brezilya, Meksika gibi devletler ise, milliyetçilik bağlarıyla güçlenmiş veya ekonomik bağlarla bağlanmış federal devletlerdir.

Şükür (1994)'e göre, federalizm birkaç bağımsız devletin birliğidir ve bu birleşme sonucunda yeni bir uluslararası tüzel karakter ortaya çıkmaktadır. Bu birleşmede esas devletler tüm yetkilerini yitirmezler. İkili anayasal kamu kuruluşları olan hükümdarlık sistemi mevcuttur ve temel yetkiler federal devlet ile federalizmi oluşturan federe devletler arasında bölünmekte ve anayasa, federalizmin oluşumundaki yasal bağlantı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anayasa, birliğin kurucu meclisi ve federal devlette yer alan tüm federe birimler tarafından kabul edilmektedir.

Federal devletler ayrılma veya bütünleşme yoluyla oluşum göstermektedir. Ayrılma, daha önce tek yapılı olan devlette, merkezi otoritenin çeşitli nedenlerle zayıflaması ve yumuşaması sonucu, bazı bölgelere bağımsız bir devlet olmak yerine özerklik sağlanmasıdır. Tipik örneği Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birlikleri (SSCB) ve günümüzdeki Belçika'dır. Bütünleşme ise, daha önceden egemen olan devletlerin çeşitli sebeplerle bazı alanlardaki yetkilerin kullanılmasını bir üst düzeydeki otoriteye devrederek, merkezi otoriteye bağlanmalarıyla oluşmaktadır (Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, 2008: 295).

“Federal devletin ülkesi ve nüfusu federe devletlerin ülkesi ve nüfusundan oluşmakta ve federe devlet içinde yaşayanların iki türlü vatandaşlıkları bulunmaktadır. Bunlar hem bir federe devletin hem de federal devletin vatandaşlarıdır. Devlet egemenliğinin içte kullanılması federe devletler ile federal devlet arasında bölüşülmekte; dış egemenliğin kullanılması ise sadece federal devlet tarafından

kullanılmaktadır” (Gözübüyük, 1998: 21). Egemenliğin paydaşlara dağıtılması federal sistemin en önemli özelliği olarak görülmektedir (Brazelton, 2004: 13).

Federal devlet denildiğinde, kendisini oluşturan her bir federe devletin (birimlerin) ilke olarak uluslararası yetkilere sahip olmamalarına karşın, onların anayasa, yasama ve yargılama alanında özerkliğe sahip olmaları anlaşılmaktadır. Federal devlet, “yetkilerini ortaklaşa paylaştığı, birçok devletten oluşmaktadır. Federalizm, bir ülkeden ötekine çok farklı özellikler göstermekte ve bu bakımdan federal devlet sayısı kadar federalizm olduğu söylenebilmektedir” (Teziç, 2003: 128).

Federal devlet ile konfederal devlet genel olarak birbiri ile karıştırılan kavramlar olmasına rağmen birbirinden farklı kavramlardır. Birleşik devlet dizgelerine bakıldığında, konfederalizm, devletlerin kendi devlet kimliklerini korudukları ve ‘tam’ bir birleşim ya da birlikteliğin olmadığı birlik olarak tanımlanmaktadır. Konfederal devletlerin kuruluşlarındaki usule bağlı olarak en belirgin özelliklerinden birisi de, uluslararası bir antlaşmaya dayalı olarak kurulmalarıdır. Diğer bir deyişle, konfederal devletler, devletler arasında yapılan antlaşmayla kurulmaktadır. Federalizmde ise, karşılaşılan genel tanımlama şöyledir: “En az iki federal birimi (federal devletin yanında, kanton, eyalet, gibi) içeren birleşik devlettir.” Aynı usul özelliğinden yola çıkıldığında, federal devletlerin bir anayasaya bağlı olarak kurulduğu görülmektedir (Song, 2000: 183). Konfederal ve federal devlet dizgeleri arasındaki, söz konusu bu ve diğer biçimsel özellik ve farkları bir tabloda gösterirsek:

Tablo 1: Konfederasyon ve Federasyon Arasındaki Farklar

	Konfederasyon	Federasyon
Kaynak	Uluslararası antlaşmayla kurulur.	Anayasayla kurulur.
Bağın Niteliği	Üye devletler arasındaki bağ akdidir	Anayasal niteliktedir
Uluslararası Kişilik	Üye devletlerin uluslararası kişiliği devam eder	Sadece federal devletin uluslararası kişiliği vardır.
Ayrılma Hakkı	Üye devletler üyelikten çıkabilir	Ayrılma hakkı yoktur
Dış İlişkiler	Üye devletler dış ilişkilerde bağımsızdır.	Federe devletler federal devlete bağlıdır.
Vatandaşlık	Sadece üye devletlerin vatandaşlığı vardır.	Federal ve federe olmak üzere iki tür vatandaşlık vardır.
Zorlama Gücü	Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur	Zor kullanma gücü vardır.

Kaynak: Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006, s. 75

Federalizm farklı siyasi yapılanmaları kapsamlı bir biçimde birleştiren ve siyasi bir ortaklık şeklinde bir örgütlenme modelidir. Bu model içinde barındırdığı her örgütün kendi bütünlüğünü ve temel siyasi görüşünü korumasına olanak tanımaktadır. Federal sistem uzlaşma yöntemini kullanarak bu bütünlüğü korumayı hedeflemekte, temel siyasal yapıyı ve uygulanması sürecini yürütmektedir. Bu şekilde sistem içindeki tüm üyeler karar alma ve uygulama aşamasında doğrudan yer alabilmektedirler (Elazar, 1995: 1).

Federalizm anayasal güvenceye kavuşturulmuş bir ilke olarak devlet iktidarının federal devlet ile federe devletler arasında paylaştırılması sonucunu doğurmaktadır. Federalizm ilkesinin uygulandığı devlet örgütlenmelerine “Federal sistem” adı verilmektedir. Federal sistem içerisinde “federal devlet” ve “federe devlet” olmak üzere iki unsur bulunmaktadır. Bu iki unsurun bir araya gelmesi sonucunda federasyon ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla federasyon ile federal devlet kavramları aynı sonucu ifade etmemektedir. Federal devlet federasyon şeklinde örgütlenmiş devlet topluluğunun içerisinde yer alan devlet türlerinden birisini oluşturmaktadır (Gözler, 2012: 149-150).

Federasyon, bir devlet örgütlenme biçimi olup federasyonu oluşturan devletlerin ya da birimlerin her birine “federe devlet / birim”, ortak devlete de “federal devlet” adı verilmektedir. “Federal devlet” kavramı (federasyon Latince federatio-birleşme, birlik) “federalizm” kavramından türetilmiştir ve bilimsel alan yazında “birleşik devlet”, “federal anlaşma temelinde devletlerin bir birlik devleti içerisinde gönüllü birleşmeleri”, “üniterizmden daha demokratik bir devlet örgütlenme biçimi”, vs. manalarında ortaya çıkmaktadır (Demir, 2003: 42).

Federalizm, anayasal düzeyde yetkilerin iki hükümet arasında köklü bir biçimde bölüştürülmesini anlamına gelmektedir. Ayrıca federalizmde ortaya çıkan iki hükümetin birbirlerinin yönetsel alanlarına da müdahale etme yetkileri bulunmamaktadır (Keating, 2007: 7). Federal devlet sisteminde kamusal hizmetler, ortaya çıkan bu iki yönetim arasında paylaştırılmaktadır. Dış ilişkiler ve milli savunma gibi ülkenin tamamını ilgilendiren konular ulusal düzeyde yürütülmekte;

eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetler gibi konular ulusaltı (federe) birimler tarafından yerine getirilmektedir (Uygun, 1996: 157).

Birleşik devlet yapılanmasının altında yer alan devlet topluluklarının ikiye ayrılması sonucunda ise federasyon devlet türü ortaya çıkmaktadır (Gözler, 2012: 53-58). Federal devletlerin en temel özelliği ise siyasi iktidarın ikiye bölünmesi durumudur. Bu bakımdan iki farklı yönetim alanı meydana gelmektedir (Uygun, 1996: 125). Federal devlet siyasi gücünü belirli sayıda yerel ve özerk hükümet ile paylaşmaktadır. Siyasi gücün federal devlet ile federe devletler arasında paylaştırılmasının esasları anayasaya ile güvence altına alınmaktadır (Keleş, 2012: 122).

Bir federasyonun en önemli özellikleri; yazılı bir anayasanın bulunması, merkeziyetçi olmayan bir siyasal yapı, birliğin korunmasını ve devamını sağlayacak askeri, siyasi ve kurumsal ögelerin geliştirilmiş ve yerleştirilmiş olması” olarak sıralanabilmektedir. Kendi bünyesindeki üyelerinin (federe birimlerin) nemli lde bağımsızlıklarına sahip çıkarak siyasi ve sosyo-ekonomik bütünlüğe ulaşmaları federasyon sisteminin önkoşulu gösterilmektedir. Bu bağlamda federasyon, “federal iktidar yardımıyla ortak hedeflere ulaşmak için birkaç devletin, devlet benzeri kurumların belli oranda bağımsızlıklarını koruyarak birleşmeleridir (Elazar, 1991; Demir, 2003: 42).

1.2. Federal Devlet Oluşumu ve Ortaya Cıkma Yolları

Federal lkeler iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bağımsız devletlerin bazı i yetkilerinden feragat edip birleşmeleriyle oluşken ikincisi ise basit bir ülkenin bölgelere parçalanması ve her parçanın kendi bağımsız anayasal varlığının olması ile oluşmaktadır.

1.2.1. Birleşme Yolu

Federal devlet iki veya daha çok ülkenin birleşmesidir. Her devlet bazı i ve dış otoritelerinden feragat eder ve ardından federal devleti oluşturmak için birleşirler.

Federal anayasa temeline örnek olarak ABD, İsviçre ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gösterebiliriz. Federal devletin oluşması birkaç bağımsız devletin aralarında tercihli katılımı ile gerçekleşmektedir. Çoğu federal ülkenin bu yöntemle oluşmasının nedeni, bazen dil ve tarih temellerine dayalı ulusal birlik, bazen ekonomik, siyasi veya savunma nedenli ortak çıkarlardır. Ayrıca federal sistemi seçmenin avantajlı tarafı ise federal sistemde her küçük devlet veya eyaletin, belli bir ölçüde bağımsızlığını koruyacak olmasıdır, zira yeni devletin otoritesine ortak olacaktır (Anderson, 2008). Bazen de küçük, bağımsız devletler kendi iradeleri dışında, belki de zorla ve sömürge güçlerin düzenlediği baskıyla veya kendi çıkarlarından dolayı bir federal devlet kurmaktadır (Ahmed, 2015: 5).

1.2.2. Parçalanma Yolu

Bazen federal devlet basit ve büyük bir ülkenin parçalanmasıyla oluşabilmektedir. Bunun nedeni, halkın farklı dil, gelenek görenek, kültür, kaynaklar ve servete sahip olması nedeniyle ülkenin halkı arasında sosyal, siyasi, ekonomik sorunların bulunmasıdır. Bu sorunlardan dolayı o ülkenin halkı, merkezi hükümetin kontrolünden çıkmak için tam bağımsızlığını talep etmekte ve kendi işlerini yönetme isteğinde bulunmaktadır. Ardından ilgili devlet, basit ve birleşmiş devletten federal devlete geçiş yapmakta ve bunu da devleti eyaletlere, bölgelere bölerek gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak bu durum federal sistemi oluşturmaktadır. Bu yöntemle oluşan devletlere örnek olarak; SSCB, Hindistan, Meksika, Brezilya, Arjantin ve Irak gösterilebilmektedir (Doski, 2006).

Her ne kadar genel hukuk uzmanlarına göre federal devlet bu iki yöntemle (Anderson, 2008: 12) oluşsa da bazı yazarlara göre federal devlet üçüncü bir yöntemle de oluşabilmektedir. O da yukarıda geçen iki yöntemin (birleştirme ve parçalama) beraber uygulanmasıdır. Buna örnek olarak da Hindistan ve Kanada federal devletleri gösterilebilmektedir. Federal Kanada oluşturulurken, merkezi otoriteden feragat eden ve önceden tek parça olan Kanada, iki parçaya bölünüp (Ontario, Quebec), iki bölgeye ayrılmıştır. Bununla birlikte iki eski sömürge bölgesi (New Brunswick ve Nova Scotia) Federal Kanada'ya katılmıştır (Ahmed, 2015: 5).

Buradan yola çıkarak federal devletlerin oluşturulması, federe devletlerin kendi aralarında yaptıkları anlaşmanın prensiplerine bağlıdır denilebilmektedir. Federelerin federal devleti oluştururken kendi rızalarıyla ve ilkelere dayalı ortak yaşam iradesiyle birleşmeleri gerekmektedir. Bunun nedeni basit devletlerin parçalanmasının ardından bölgeler, belki de yeterli imkânlarla sahip olup bağımsızlıklarını ilan edebilirler. Ayrıca federal devlette yer almak için birleşme iradesi gerekmektedir.

1.3. Federalizmin Prensipleri

Teorik olarak federalizmin de temel prensipleri ve ilkeleri bulunmaktadır. Federalizm üzerine çalışma ve analiz yapanlar birçok farklı prensipten söz etmektedirler. Bunlardan önemlileri şunlardır (Çirkin 1997; Demir, 2003: 49).

- Federe birimler gönüllü birleşerek federasyonu oluşturan birimlerdir;
- Federasyon içinde bulunan bütün federe birimler eşit haklara sahiptirler;
- Federe birimler egemenliğe sahip değildir;
- Tek devlet organları sistemi, tüm ülkede geçerlidir;
- Federe birimlerin ülke içi sınırları yoktur;
- Federe birimler ve federal merkez arasında yetkiler kanunlar ile düzenlenir;
- Federal hukuk, federe hukukun üstündedir;
- Federasyonun inşasında toprak esasına bağlı taksimat yaklaşımı esastır;
- Sınır değişikliği federe birimin rızasına dayanmak zorundadır;
- Federe birimlerin federasyondan çıkma hakları yoktur;
- Federe birimin statüsü tek taraflı olarak değiştirilmesi mümkün değildir;
- Federe birimlerin birbirleriyle ayrılıkçı ilişkiler kurması yasaktır.

Federalizmin içinde bulunan bu temel prensipleri fitri karakter ve objektif taşımaktadırlar. Bunun dışındaki tüm prensipler, temel prensiplerden türetilmişlerdir. Sıralanan prensiplerin önemli bir özelliği, etkilerinin anında fark edilememesi, hissedilememesidir. Federalizmin tarihsel gelişiminde de gösterdiği gibi, devletler bu prensipleri görmezden gelerek kısa bir süre ayakta kalabilmektedirler. Ayrıca federalizmin prensipleri iki farklı gruba ayrılabilir. Bunlar katılım (bağımlılık) ve bağımsızlık prensibidir.

1.3.1. Katılım Prensibi

Bu prensiple açıklık getirilen nokta, federal devleti oluşturan federe birimlerin, federal hükümetten çıkan kararların alınmasında katkısı olduğudur. Bu özellik, federal sistemi diğer sistemlerden farklı kılmaktadır. Bu katılım oranı, bir federal ülkeden diğer federal ülkeye farklıdır. Bu katılım bazen federe bölgelere geniş kapsamlı uzmanlık tanınır, bazen de dar kapsamlı olur (Suleyman, 1991). Federal hükümetten çıkan kararların federelerin fiili katılımının olmaması hayal bile edilemez, çünkü bu katılım olmadan federal devlet üniter bir devlet gibi olacak ve federal devlet özelliğini kaybedecektir (Mawlud, 2009).

Federal ülkelerde katılım aşağıdaki nitelikleri taşıma noktasında belirginleşiyor (Ahmed, 2015: 7):

- Federe bölgelerin federal anayasa değişimine katılma düzeyleri.
- Federal meclisi yüksek kurulu oluşturulmasında federe bölgeler katkıda bulunacaklar, bu katkı ile federe bölgelerin mecliste bulunan üyeleriyle, merkezi kararların alınmasında rolü olacaktır. Bu da federal parlamento içindeki bölgelerin konseyleri tarafından yapılır.
- Federe bölgeler, devletin anayasal devlet kurumlarını yapılandırmak hususlarında, örneğin devlet başkanı ve parlamento üyelerini seçmede katkıda bulunurlar.

1.3.2. Bağımsızlık Prensibi

Federal devletleri diğer devletlerden farklı kılan husus ise federal hükümet yanında federe hükümetlerin varlığıdır. Bu yerel hükümetlerde bağımsızlık belirtilerini izleyebiliriz. Ancak bu bağımsızlık, gücünü ve yetkilerini federal anayasadan almaktadır. Bu bağlamda anayasaların geniş ve dar kapsamlı olasılıkları birbirinden farklıdır, bu farklılıklar da federe birimlere verilen yetkilere bağlıdır. Bu yetkilerin kapsamı her federal devletin oluşum şekline bağlıdır. Bazı federe birimlerin bağımsızlık düzeyi diğerlerinden yüksektir. Bazı durumlarda ise özellikle iç kanunlarda aralarında uyuşmazlık çıktığında, federe yasalar federal yasalara karşı üstündürler. Bu üstünlük sadece kanunları uygulamakta olur. Bu da bölge hükümetlerinin bir çeşit bağımsızlıklarının olduğu anlamına gelir (Ahmed, 2015: 8).

Bazı siyasetçilere göre merkezi olmayan uygulamalarda özerklik, devletin içindeki tüm karışıklıkların kilididir. Siyasetçilerin anlayış göstermemeleri ve bu özerklik belirtilerini ayrılık ya da devleti parçalama olarak görüp, bu etmeni reddetmeleri, federalizm teorisinin gerçek anlamının anlaşılmasını engellemektedir (Hamawandi, 2001: 76).

1.3.2.1. Anayasa Bağımsızlığı

Federal sistemin önemli göstergelerinden biri, her federe bölgenin kendi anayasasının bulunmasıdır. Bu anayasaların, federe bölgelerin halkının düşüncelerini yansıtan bir anayasa olması gerekmektedir. Federal anayasa, federe bölgelerin halkının ekonomik, sosyal ve siyasi haklarını içermelidir ve her federe bölge, kendi anayasasını hazırlamakla yükümlüdür. Ancak federe anayasa, federal anayasaya uygun biçimde hazırlanmalıdır (Alkubaysi, 2010: 127). Federe anayasaların düzenlenmesinde federal hükümetin onayına ihtiyaç duyulmaz (Ahmed, 2015: 8). Buna dayanarak, her federe bölge kendi doğasına uygun bir yönetim modeli tesis edebilir ve yasal düzenleme yapabilir (Mırza, 2004: 78).

1.3.2.2. Yasama Bağımsızlığı

Federe devlet için büyük önem taşıyan niteliklerden birisi de yasama organı bulundurulmasıdır. Federe birimin yasal düzenlemelerini gerçekleştirmek için yasama organına ihtiyacı vardır. Ancak federe yasama organı tarafından çıkartılan yasalar, federal anayasa maddelerine aykırı olmamalıdır. Yasama meclislerinin yetkileri, otoritesi ve oluşumu devletten devlete farklılık göstermektedir (Mawlud, 2009). Bu farklılığın nedeni federalizmin fikri ve prensiplerinin çok köklü olmasıdır.

ABD’de kongre yetkileri çok sınırlıdır. Ancak eyaletlerin yasama organlarının yetki kapsamı çok geniştir. Federal Almanya’nın 1949 yılı anayasası, bölge yasama organlarına, komşu ülkeler ile anlaşma akdetme yetkisini vermiş, ancak önceden federal hükümetin onayını alması gerektiğini belirtmiştir (Aljarıf, 1964: 227).

1.3.2.3. Yürütme Bağımsızlığı

Federe yasaların yürütülmesini sağlayacak yetkili bir otoriteye ihtiyaç vardır. O da federe yönetimlerin yürütme organıdır. Bu organ, aynı zamanda federe ve federal kararları uygulamakta, asayişini sağlamakta ve kamu düzenini korumaktadır. Federe yönetimin otoritesi federal hükümetin otoritesine benzerdir.

Federe devlette federe hükümetin başkanı, en üst düzey yöneticidir. Federe birim yöneticisi hakim, başkan, vali gibi uygulanan yönetim sistemine göre değişiklik gösterebilen isimler almaktadır.

Federe birim yöneticisi doğrudan federe devletin halkı tarafından seçimle belirlenmekte veya federal devletin başkanı tarafından atanmaktadır. Hindistan'da 1949 yılı anayasasına dayalı olarak valilerin seçilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir (Mawlud, 2009: 226). Federe hükümet başkanının yetkileri geniş kapsamlıdır ve yetkileri federal hükümet başkanının yetkilerinden daha çoktur (Alshawi, 2010: 265). Federe hükümet üyelerinin federal hükümet tarafından seçilmeleri, özerklik ilkesinin ihlalidir ki federalizm sisteminin ana ilkesi özerkliliktir.

1.3.2.4. Yargı Bağımsızlığı

Yukarıda anlatıldığı gibi federal sistem kapsamında federe bölgelerde bağımsız otoriteler bulunmaktadır. Yasama ve yürütme bağımsızlığının yanında yargı bağımsızlığı da bulunmaktadır. Bu otoritenin bağımsızlığı bölgenin bağımsızlığına bağlıdır. Bu bağımsızlık, mahkemelerin oluşturulması ve yargıçların atanmaları özgürlüğünü kapsar. Zira federe mahkemelerin kararları, federal mahkeme tarafından kabul edilir ve bu kararlara itiraz edilmezse bağlayıcıdır (Mawlud, 2009: 263).

Federal devletlerde federal yüksek mahkemeler bulunmakta ve bu mahkemeler yargı piramidinin en üstünde yer almaktadır. Bu mahkemenin uzmanlık alanı geniştir, en önemli görevi de federal hükümet ile federe hükümetler arasında çıkan çatışmaları çözmektir.

ABD’de eyaletler arasında çıkan çekişmelerin giderilmesi için bir yüksek mahkeme bulunmaktadır. Bu mahkeme, eyaletler arasında federal kanunları uygulamakta çıkan sorunlara ve farklı eyaletlerde yaşamakta olan vatandaşlar arasında veya yabancı uyruklu bir vatandaş ile yaşanan çekişmelere bakmaktadır (Talabani, 2005: 29).

1.4. Federal Devlette Yetkilerin Dağıtımı

Federal devletlerde, kamusal faaliyetlerin federe yönetimler ile federasyon yönetimi arasında bölünmesine ilişkin kurallar anayasalarda düzenlenmektedir. Hangi faaliyetlerin federal yönetime, hangilerinin federe yönetimlere ait olduğu konusu, her ülkede farklı şekilde belirlenmekte ve dolayısıyla ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Aynı ülke içinde, koşulların değişmesi ile yönetimlerin sahip oldukları yetkilerin artması ya da azalması mümkün olabilmektedir (Uygun, 2007: 146). Ayrıca yetki paylaşımında, anayasaların çerçeve veya ayrıntılı anayasalar olmaları gibi türü, kapsamı, biçimi ve yetkilerin dağılımı bakımından da farklılıklar görülebilmektedir (Ulusoy, 2013: 144).

Federasyonlar açısından anayasal yetki paylaşımı, özellikle aralarında uzun zamandan beri düşmanlık bulunan ve ayrımcılık yaşanan zıt grupların bulunduğu toplumlarda, daha yaşayabilir bir demokrasinin ve daha yaşanabilir bir toplum yapısının kurulmasını sağlamaktadır (Ulusoy, 2013: 149).

Federal devletlerin oluşumundan bu yana görülen en önemli sorunlardan birisi, federal ve federe yönetimler arasındaki yetki paylaşımının uygun ve adil bir şekilde yapılıp yapılmadığı sorundur. Bu sorunu çözebilmek için öyle bir anayasal yetki paylaşımı yapılmalıdır ki, ne ulusal konularda federal yönetim yetkisiz kalmalı, ne de federe yönetimler kendilerini federal yönetimden bağımsız hissetmelidir (Gözler, 2011: 116).

Federasyon örgütlenmesi içerisinde yer alan federal devlet, federe devletlerin kendi sınırları ve alanları içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetler üzerinde hiçbir denetim yapma yetkisine sahip değildir. Ancak gerçekte kendisine ait olan ama yetkilendirdiği bazı alanlar kapsamında federe devletin yaptığı işlemleri veya federe devlete devrettiği bir takım yetkileri denetleme yetkisine sahiptir (Demir, 2014: 42).

Devletlerin anayasalarında yetki paylaşımının belirlenmesinde genellikle iki yöntem kullanılmaktadır. Anayasa, ayrıntılı bir şekilde federal yönetimin yetkilerini açıkça sayıp geri kalan tüm konularda federe yönetimlerin yetkili olduğunu belirtebilmekte veya her iki yönetimin yetkilerini ayrı ayrı da sayabilmektedir (Erdoğan, 2004: 29).

Yönetim bakımından yetkilerin federal yönetim ile federe yönetimler arasında paylaşılması konusunda, başlıca iki sistem bulunmaktadır. Birinci sistemde, federal yönetime özgülenen konular anayasada tüketici sayım yoluyla belirtilmekte ve kalan tüm yetkilerin federe birimlere ait olduğu hüküm altına alınmaktadır. İkinci sistemde ise bunun tam tersi geçerli olmaktadır. Anayasada, federe yönetimlerin yetkileri tek tek belirtilmekte ve kalan tüm yetkiler federal yönetime bırakılmaktadır. Bunlara ek olarak ileride çıkabilecek yetki tartışmalarını önlemek için her iki yönetim alanına giren yetkilerin ayrıntılı olarak sayıldığı anayasalar da bulunmaktadır. Ayrıca birçok anayasada görülen ortak bir özellik, hem federal hem de federe yönetimlerin yetkili olduğu bir ortak yetki alanının belirlenmesi ve bu alana giren konuların anayasada sayılmasıdır (Uygun, 2007: 146).

Federal devletlerde, konu bakımından yetkilerin iki yönetim alanı arasında bölünmesi açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Teorik olarak, federal ve federe yönetim alanına girecek yetkiler konusunda bir ayırım yapılabilmektedir. Ulusal açıdan önemi büyük olan, ülke düzeyinde tek biçim olarak tek elden yürütülmesi gereken konular federal yönetime bırakılmaktadır ve ulusal savunma, dış ilişkiler, gümrüklerin denetimi ülke içinde kullanılacak para biriminin belirlenmesi, gibi konular bu niteliktedir. Buna karşılık, eğitim, sağlık, asayişin sağlanması gibi konular yerel niteliktedir ve tekbiçim olarak ve tek elden yürütülmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu ayırım, son derece genel ve soyut olması nedeniyle eleştirilmektedir. Her şeyden önce konuların hangilerinin ulusal, hangilerinin yerel nitelikte olduğu ayrımı ülkelerde farklı şekilde algılanabilmektedir. Aynı ülkede farklı zamanlarda, yerellik ve ulusallığın ölçütü değişebilmekte ve ayrıca konuları nitelikleri yönünden yerel ve ulusal diye ayırmak her zaman mümkün olmayabilmektedir (Uygun, 2007: 153).

Yerel nitelikte olan bir konu zamanla ulusal nitelik kazanabilmektedir. Örneğin bir federe yönetimdeki atık su sistemi sorunu zamanla çevrenin korunması konusunu ilgilendirecek ve ulusal bir nitelik kazanacaktır. Böylece federal yönetim, genel sağlığın ve çevrenin korunması gibi nedenlerle, tamamen yerel nitelikte bir konu gibi gözükken atık suların uzaklaştırılması sorununa tekbiçim projeler üretebilecek, teknik ve mali yardım vaat ederek bu projelerin uygulanmasını isteyebilecektir. Aynı durum, ulusal nitelikteki faaliyetlerin yerel ölçüde de etkili olabilmesi açısından geçerliliğini korumaktadır. Ulusal savunma ve dış ilişkiler gibi federal yönetimin münhasır yetki alanı içinde düşünülen konularda, federe birimler de rol alabilmektedir. Federal devletlerde hiç bir faaliyet karar alma, finanse etme ve uygulama aşamalarında yalnızca tek bir yönetim tarafından yürütülememektedir. Federal, federe ve yerel yönetimler, neredeyse her faaliyete belirli ölçüde katılmaktadır (Uygun, 2007: 153).

Sistemin bir özelliği olarak federal devlette, bütün faaliyetlerin federal, federe ve yerel yönetimlerin katılımı anlamında paylaşılması gerekmektedir. Aynı ülke üzerinde ve aynı insanlar bakımından yetkilerini kullanan yönetimlerin uyumlu çalışabilmesi, işbirliği yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu işbirliği, her yönetimin belirli bir ölçüde bütün faaliyetlere katılmasıyla gerçekleşebilmektedir. Bu noktada önemli olan; yönetimlerin, münhasır yetki alanlarına giren konular bakımından yürüttükleri faaliyetleri, diğer yönetimlerle paylaşmaya hukuken zorlanamamasıdır. Bu açıdan bakıldığında, yönetimler arasındaki rekabet ve işbirliğinin sağlıklı işleyebilmesi, münhasır yetki alanlarının anayasa ile güvence altına alınmasına bağlanabilmektedir. Yönetimlerin yetkileri bakımından anayasal güvence söz konusu olmadığında, bir yönetim diğer yönetimi belli bir yönde davranmaya zorlayabilecektir. Sonuçta, yine faaliyetler paylaşılmış olacak ancak zorlayıcılık ögesi nedeniyle karşılıklı istek ve gönüllülük esasına dayanmayan bir ilişkide işbirliğinden söz edilemeyecektir (Uygun, 2007: 154).

1.4.1. Yetkilerin Dağıtım Modelleri

Federal devletlerde yetki paylaşımı iki şekilde yapılmaktadır. Sert yetki paylaşımı, federe yönetimler ve federal yönetimin yetki alanlarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılması ve birbirlerinin alanlarına müdahale edememeleri şeklinde olmaktadır.

Yumuşak yetki paylaşımı ise federe yönetimler ve federal yönetimin yetki alanlarının esnetilebilmesi ve yönetimlerin işbirliği içerisinde olmasıyla oluşmaktadır.

1.4.1.1. Sert Yetki Paylaşımı

Federal yönetim ve federe yönetimlerin, aynı coğrafi sınırlar içerisinde, egemenliğe sahip yönetimler şeklinde hareket etmeleri, hukuksal yaklaşımların, yönetimlerin bağımsızlığına odaklanması sonucunu doğurmaktadır. Burada bağımsızlık, egemenlik kavramıyla özdeşleştirilmekte ve federal yönetim ve federe yönetimlerin birbirilerine bağlı olmamasını ifade etmektedir. Bu durum, anayasal yetki paylaşımında, her iki yönetim düzeninin yetkilerinin net olarak bölünerek ortaya konulmasını gerektirmektedir. Böylece federalizm anlayışında her yönetimin kendi yetki alanlarında kaldıkları sınırlı ve katı bir yetki paylaşımı anlayışı ortaya çıkmaktadır (Ulusoy, 2013: 163).

Bu yaklaşım çerçevesinde sert yetki paylaşımının özelliklerini şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

- Anayasada sadece federal yönetimin yetkilerinin tek tek sayılması ve geriye kalan tüm yetkilerin federe yönetime ait olması,
- Federal yönetimin yetkilerinin tek tek sayılmasıyla federal yönetimin kendi yetki alanının dışına çıkmasının engellenmesi,
- Federal yönetimin yetkilerinin arttırılmasına yönelik teşviklerin çok az olması,
- Yönetim düzenlerinin kendi alanları içinde, egemen ve dolayısıyla eşit olmaları,
- Federal yönetim ve federe yönetimlerin, yönetim düzeni merkezlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde, gerginlik yerine uyumlu bir işbirliği içerisinde olmaları,
- Yönetim düzenlerinden birinin diğer bir yönetim düzeni üzerinde zorlayıcı yetkiler kullanamaması.

Bu yetki paylaşımı modelinde, yönetim düzenlerinin ayrı yetki alanlarında işbirliği söz konusu olmadığı gibi, bir ortaklaşa yetkiler listesi de bulunmamaktadır. Ayrıca

federal yönetimlerin kendilerine tahsis edilmiş yetki alanlarını aşabilmesi ancak anayasa değişikliğiyle mümkün olabilmektedir (Ulusoy, 2013: 163-164).

1.4.1.2. Yumuşak Yetki Paylaşımı

Yumuşak yetki paylaşımı modelinde, federal yönetim ve federe yönetimlerin ilişkilerinde, işbirliğini teşvik edici anayasal hükümler bulunmaktadır. Sert yetki paylaşımı modelinde işbirliğini teşvik edici anayasal hükümler, anayasanın değiştirilmesi, federal kurumların kompozisyonu ve federal yasama sürecine ikinci meclisler aracılığıyla katılım gibi konularda kendini göstermektedir. Ancak, yumuşak yetki paylaşımında bahsi geçen işbirliği, anayasada yer alan yetki türleri ve yetkilerin konuları bakımından ifade edilen işbirliğidir. Şüphesiz ki bu işbirliği esas itibarıyla ortaklaşa yetkiler alanında yer almaktadır (Ulusoy, 2013: 180).

Anayasal sert yetki paylaşımlarından farklı olarak, yumuşak yetki paylaşımı modelinde farklı yetki türleri ortaya çıkmaktadır. Bu yetki türleri, yönetim düzenleri arasında kesin bir yetki paylaşımı öngörmemektedir. Ayrıca en önemli özellikleri, yönetim düzenleri arasında geçirgen ve karşılıklı etkileşimle işbirliğini teşvik edici olmalarıdır. Bir federasyonda yumuşak yetki paylaşımı modelinin benimsendiğinin en açık göstergesi anayasada ortaklaşa yetkilerin varlığıdır. Bunun yanında, federal hukukun üstünlüğü ilkesi de yumuşak yetki paylaşımının göstergelerinden birisidir. Bunlara ek olarak, bazı federal sistemlerde, yetki paylaşımının asimetrik olarak esnetildiği de bilinmektedir. Asimetrik federal sistemlerde, federe yönetimlerin kendi aralarındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak, bazı federe yönetimler için ayırıcı yetki alanları belirlenmektedir. Ayrıca, yatay yetkiler ve çerçeve yasalar da, esnek yetki paylaşımının sağlanması için kullanılan araçlar arasında sayılabilmektedir (Ulusoy, 2013: 182).

1.4.2. Yetkilerin Dağıtım Türleri

Federal devletlerde yetkilerin dağıtım türleri münhasır yetkiler; anayasaların, geriye kalan yetkilerin bırakıldığı artık yetkiler; yönetim düzenlerinin yapmayacakları yasaklanan yetkiler; zımni yetkiler ve ortaklaşa yetkiler olarak sıralanabilmektedir. Münhasır yetkiler, federal yönetimin yetkilerinin açıkça sayılması, federe

yönetimlerin yetkilerinin açıkça sayılması veya her ikisinin yetkilerinin de açıkça sayılması şeklinde olabilmektedir.

1.4.2.1. Münhasır Yetkiler

Münhasır yetki ya da açıkça sayılmış yetkiler, federasyonun herhangi bir düzeninin belirli bir alanda özel olarak yasama yetkisinin tanınması ve o alanda diğer yönetim düzeninin yasa koyma ya da yasama yetkisi kullanma iradesinin bulunmaması anlamına gelmektedir (Ulusoy, 2013: 191).

1.4.2.1.1. Federal Hükümetin Yetki Alanını Belirlemek

Bazı ülkelerin anayasalarında, genel yetki kuralı federe birimler için değil, federal yönetim için öngörülmüştür. Hindistan, Kanada, Avusturya, Nijerya, Malezya buna örnek olan ülkelerdir. Örneğin Kanada Anayasası'nda, federal yönetimin, federe yönetimlerin yetki alanına girmeyen tüm konularda yasal düzenlemeler yapabileceği belirtilmektedir (Kanada Anayasası, m:91).

Genel yetki kuralının federal yönetim için öngörülmesinin temel gerekçelerinden biri ise anayasa hazırlanırken henüz ortaya çıkmamış veya önem kazanmamış bir faaliyet alanının zamanla ulusal önem arz etmesi durumunda, bu konunun otomatik bir şekilde federe yönetimlerin yetki alanı içine girmesine önlemektir (Uygun, 2007: 148).

Genel yetki kuralının federe yönetimlere tanınması nedeniyle ortaya çıkan sorunlarda, yargı organları, tartışmalı olan konunun ulusal önem arz etmesi, ülke düzeyinde tekbiçim uygulama gerektirmesi veya sorunun çok geniş ve evrensel nitelik taşımasının saptanması durumunda, federal yönetim lehine karar verme eğiliminde olabilmektedir (Uygun, 2007: 149).

1.4.2.1.2. Federe Yönetimin Yetki Alanını Belirlemek

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İsviçre, Avustralya gibi bazı federal ülkelerde, federe birimler, birleşme öncesinde tüm devlet yetkilerini kullanmaktaydı. Ancak bu birimler, birleşmek üzere bir araya geldiklerinde, yetkilerinin bir kısmını, oluşturulan

federal yönetime bırakarak, kalan tüm yetkileri kullanmaya devam etmişlerdir. Birleşik devletler anayasası, federal yönetimin yetkilerini tüketicisi olarak saydıktan sonra ‘Bu anayasanın federal yönetime bırakmadığı veya yönetimler için yasaklamadığı yetkiler federe yönetimler veya halkındır.’ kuralını getirmiştir (ABD Anayasası, 10. Değişiklik). Bu hüküm, yüksek mahkeme tarafından, anayasanın federe yönetimlere, federal yönetime bırakılan konular dışında, her Őeyi içeren muazzam bir yetki alanı tanıdığı Şeklinde yorumlanabilmektedir.

Genel yetki kuralının federe yönetimler için tanıdığı diğer ülkeler arasında Arjantin, Brezilya, Venezüella, Meksika, Pakistan, Rusya ve Bosna-Hersek gibi ülkeler sayılabilmektedir. Genel yetki kuralının federe yönetimler için öngörülmesini, bu yönetimlerin, federal yönetime oranla daha çok yetki sahibi olduğu Şeklinde yorumlamak doğru değildir. Bazı federal ülkelerde, federal yönetimlerin anayasalarda tüketicisi olarak sayılan yetkileri uzun bir liste oluşturmakta ve bu listenin dışında federe yönetimlere pek az yetki kalmaktadır. Alman anayasası bu konuda tipik bir örnektir (Uygun, 2007: 147).

Bu nedenle, genel yetki kuralının federe yönetimlere tanınmasını federal devletin temel bir ilkesi olarak değerlendiren görüşlere katılmak mümkün olmayacaktır. nemli olan, yetkilerin iki yönetim alanı arasında güvenceli olarak bölünmesini sağlamak ve her bir yönetimin bazı konularda münhasıran yetkili olduğunu kabul etmektir. Daha önce egemen olan devletlerin, federal birlik oluşurmalarında, yeni gelen yönetime yalnızca sınırlı, belirli ve sayılı yetkiler vermek istemesi ve kalan yetkilerin tümünü kendisinin kullanması durumu yaşanabilmektedir. Ancak bu durum federal ilke için temel bir özellik olmadığından doğru bir Şey olarak görülmemektedir (Uygun, 2007: 147).

1.4.2.2. Artık Yetkiler

Federal sistemlerde yetki paylaşımlarının diğer bir bölümünü oluşturan arta kalan konular üzerinde yetkili yönetim düzeninin belirlendiği yetkiler artık yetkiler olarak tanımlanmaktadır. Bu yetkiler, anayasalarda sayılmamış ya da listelenmemiş yetkileri ifade etmekle birlikte anayasada açıkça sayılmamış yetkilerin dışında kalan tüm yetkileri kapsamaktadır. Ancak bu yetkilerin sayılan yetkilere göre daha önemsiz

yetkiler olduğu düşünülemez. Sert yetki paylaşımı modelinde, anayasada federe yönetimlerin açıkça sayılarak belirlenen yetkileri olmadığından, sadece artık yetkileri bulunmaktadır. Söz konusu yetki alanları genellikle, halk sağlığı, güvenlik, ahlak, kamu yararı ve refahı gibi kişisel ve mülkiyet haklarını korumak amacıyla düzenlenen yetkiler olarak belirtilmektedir (Ulusoy, 2013: 200-201).

1.4.2.3. Yasaklanan Yetkiler

Temelde federal yönetimler lehine ya da federe yönetimler lehine açıkça sayılan yetkiler, diğere yönetim düzeninin müdahale edemeyeceğı ve onların düzenleme yapamayacağı alanlar olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla yukarıda münhasır olarak ifade edilen yetkiler ve yetki paylaşımı türlerine ilişkin yetki konularında sadece bir yönetim düzenine verilmiş yetki, hukuksal çerçevede diğere yönetim düzeninin uygulama yapamayacağı alanları ifade etmektedir (Ulusoy, 2013: 203). Bir yönetim, hukuksal çerçevede kendisinin yetkilendirilmediğı bir faaliyeti yapamamakta ve kendi faaliyet alanına girmeyen yetkiler, bu yönetimlere yasaklanmaktadır.

1.4.2.4. Zımni Yetkiler

Federasyonların sert yetki paylaşımının, zamanla gelişen yönetimler arası ilişkiler, işbirliğı, evrensellik, devletlerin iç içe geçen ilişkileri ve büyük oranda yargının müdahalesiyle yerini esnetilmiş yetkiler alanına bıraktığı görülmektedir. Sert yetki paylaşımının, bir bakıma kuvvetlerin sert ayrılığında başkanlık sisteminin geliştirdiğı güçlü başkanlar gibi güçlü bir yargı organı ve içtihat alanı geliştirdiğı açıktır. Bu içtihat alanı aynı zamanda yeni yetki türlerinin ortaya çıkmasına da kaynak oluşturmaktadır. Bu yeni yetki türlerinden birisi ise zımni yetkidir. Özellikle ABD Yüksek Mahkemesi, "zımnî yetkiler" teorisini, anayasada açıkça verilmiş yetkiler olmayan bazı yetkileri federal yönetime tanımak suretiyle, zımni yetkileri sık sık kullandığı görülmektedir (Ulusoy, 2013: 204).

1.4.2.5. Ortaklaşa Yetkiler

Federasyonlarda, yumuşak yetki paylaşımının en önemli göstergesi, federal yönetim ve federe yönetimlerin yan yana fakat ayrı ayrı olarak aynı yetki konusunda

düzenleme yapabildikleri ortaklaşa yetki alanlarıdır. Federasyonda yetkilerin örtüşmesinin kaçınılmaz olduğunun kabul edilmesiyle, anayasalarda birçok önemli yetki ortaklaşa yetkiler içerisinde yer almaya başlamış ve bu yolla yetkilerin paylaşılması ve yönetim düzenleri arasında işbirliği sağlanmıştır (Ulusoy, 2013: 185).

Çağdaş federal anayasalarda görülen önemli bir özellik olarak, hem federal yönetimin hem de federe yönetimlerin yetkili oldukları konulara ilişkin bir listeye, yetki kurallarını düzenleyen hükümler arasında yer verilmektedir. Yaratılan ortak yetki alanı bakımından önem taşıyan nokta ise, bu alanda federal yönetime üstünlük tanınmasıdır. Kural olarak federe yönetimler, ortak yetki alanına giren konular bakımından, ancak federal bir düzenleme yoksa faaliyette bulunabilmektedir. Bu alan içinde, federal ve federe yasaların çatışması durumunda, federal yasalara üstünlük tanınmaktadır. Ortak yetki alanına giren federal yasa ile düzenlendiğinde, artık o konu federal yönetimin münhasır yetki alanı içine girmiş bulunmaktadır (Rusya Anayasası, m: 76/2).

Federal yönetim, ancak anayasada belirtilen üç koşuldan birinin gerçekleşmesi durumunda düzenleme yetkisini kullanabilmektedir.

Kapsamları son derece geniş olan bu koşullar şunlardır:

- Bir konunun, eyaletlerin yasama organlarıncaya yetkili biçimde düzenlenmesi,
- Bir konunun eyalet yasaları ile düzenlenmesinin, diğer eyaletlerin veya toplumun genel çıkarlarını zarara uğratması,
- Hukuki veya iktisadi birliğin korunması; özellikle, eyaletlerin yaşam standartlarında türdeşliğin sağlanması bakımından federal yasamaya gerek duyulması (Alman Anayasası, m: 72).

Federal ve federe yasaların çatışması durumunda ise kural, federal yasaların üstünlüğüdür. Ancak federal devlet başkanı, federe yasanın üstün kabul edilip uygulanmasına karar verebilmektedir. Hangi yasanın üstün sayılacağına karar verme yetkisi federal yönetimin bir organına bırakıldığı için sonuçta, ortak yetki alanına giren konular bakımında federal yönetimin tam kontrolü söz konusudur (Wheare, 1985: 47).

1.4.3. Anayasal Yetki Paylaşımı Örnekleri

Anayasal yetki paylaşımının, hem konu hem de yönetim açısından ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdiğine daha önce değinilmiştir. Anayasal yetki paylaşımı örneklerinden biri, federe yönetimlere en çok yetki tanıyan ve modern anlamda ilk federal ülke olan ABD'dir. İkinci örnek, federal ve konfederal kökleri orta çağa kadar uzanan İsviçre'dir. Almanya ve Avusturya, İsviçre ile birlikte, Avrupa tipi federalizm olarak adlandırılan, yasama yetkisinin federal parlamentoda, yürütme yetkisinin federal birimlerde toplandığı sistemin örneklerini oluşturmaktadır. Avusturya, ayrıca federe birimlerine en az yetki tanıyan ülkelerden birisi olarak bilinmektedir. Belçika, yakın tarihte, barışçıl bir süreç içinde, üniter devletten federasyona geçmiş bir ülke olmasının yanı sıra, Avrupa tipi federalizme de aykırı örneklerden birisi olarak görülmektedir. Arjantin, kendini federal olarak adlandırmasına rağmen, siyasal sistemin tek merkezden yönetildiği Latin Amerika federasyonları içinde en çarpıcı örnektir. Bosna-Hersek ise, ortak bir ulusal kimlik yaratılmadan kurulan ve başarılı olma şansı fazla yüksek olmayan en yeni federal devlet örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Uygun, 2007: 154-155).

1.5. Federal Devletlerde Gelir Paylaşımının Temelleri

Genel olarak federal sistemlerde, ticareti düzenleme, vergilendirme ya da harcama yetkileri, federal yönetim düzenlerine verilmektedir. Bunların dışında kalan kültür, eğitim, sağlık ve sosyal politika alanlarında ise federe yönetimlerin sorumlu oldukları görülmektedir. Bununla birlikte yetki paylaşımlarındaki bu genel dağılımın, toplumların modernizasyonu ve demokratikleşmesi açısından zamanla bir sorun haline gelmeye başlamıştır (Ulusoy, 2013: 391).

Bu noktada önemli olan eğer bir yönetimin, üstlendiği kamusal faaliyetleri gerçekleştirecek mali kaynakları yoksa o yönetime anayasal yetki bölüşümü gereği az veya çok yetki tanınmış olması fazla bir anlam ifade etmemektedir (Uygun, 2007: 175). Çünkü yönetimlerin kendilerine verilen yetki alanı kapsamındaki faaliyetleri gerçekleştirmek için yeteri kadar bütçesi bulunmaması sebebiyle ya faaliyetler gerçekleştirilemeyecek ya da bir kısmı eksik olarak gerçekleştirilebilecektir.

Ayrıca dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta ise toplam kamusal harcamaların çeşitli yönetimler tarafından gerçekleştirilen kısmının belirlenmesinin önemli olması kadar, bu harcamaların ne kadarının yönetimlerin kendi gelirleri tarafından karşılanacağı ne kadarının federal yönetim tarafından finanse edileceğinin belirlenmesidir (Uygun, 2007: 176).

Federasyon anayasalarında mali düzenlemeler, federal yönetime doğru kayan yetkilerin ya da hareketlerin önemli alanlarından birisini teşkil etmektedir. Sonuçta federasyon, bir sistem içerisinde ayrı ve bağımsız yönetimlerinin, farklı kamu politikaları alanlarında özerk yetkiler sahibi olmaları olarak tanımlanmaktadır. Yetki konusunu mali açıdan düşündüğümüzde, özerk egemen bir yönetim, kendi kamu politikalarını hayata geçirebilmek için mali açıdan belirli bir güvenceye ihtiyaç duymaktadır. Federasyonda, en azından özerklik vurgusunun mali açıdan önemli bir boyutu olduğu, federe yönetimlerin kendi kamu politikalarını gerçekleştirmek üzere gelir alanlarına ihtiyaç duyacakları ortadadır. Gelir alanlarının yaratılması, vergilendirme, harcamalar konusunda tamamen merkezi otoriteye bağlılık şüphesiz ki federe yönetimleri zayıf kılmaktadır. Aynı yönde, anayasalardaki mali düzenlemelerin, federasyon eğilimlerini ortaya koymak için önemli alanlardan biri olduğu ifade edilebilmektedir (Ulusoy, 2013: 463).

Federal sistemde yerinden yönetim ilkesinin, hem mali alanlarda hem de yasama yetkileriyle bağdaştırılmasını birbirinden bağımsız unsurlar olarak görmek doğru olmayacaktır. Siyasi sistemde bir devlete verilen ekonomik rollerin, “piyasa koruma federalizmi” olarak adlandırılan özelliklerden biri de, federe yönetimlerin ekonomi üzerinde öncelikli yasal sorumluluğu olmasıdır. Dolayısıyla federe yönetimlerinin bağımsız olarak ilk elden düzenleme yapmaları içerisinde ifade edilen “belirli alanlardan” birinin de, mali alanlara ilişkin olduğu görülmektedir (Ulusoy, 2013: 139).

Federasyonda yönetim düzenleri, siyasi pazarlıkların ötesinde ekonomik, dinsel, dilsel, sosyal ve kültürel alanlar gibi yaşamın her sahasında karşılıklı bir alışveriş içerisinde bulunmaktadır. Bu kapsamda, mali özerklik derecelerinin az olduğu federal sistemde federe yönetimler, mali açıdan federal yönetime bağımlı hale

gelebilmektedir. Bu bağımlılık, federasyondan federasyona farklılık göstermektedir. Buna karşılık federal yönetim, bazı alanlar bakımından kendi politikalarını gerçekleştirmek üzere federe yönetimlerin iradesine gerek duymaktadır. Bu karşılıklı muhtaçlık durumu, sistemin hassas bir denge unsuru olarak görülmektedir. Federal yönetim bu muhtaçlık konusunu özellikle mali araçlarla sağlamaktadır. Bu nedenle federe yönetimlerin vergilendirme, kendi gelir kaynaklarını yaratma, harcamalar gibi mali alanlarda özerk olabilmeleri gerekmektedir (Ulusoy, 2013: 139). Federal sistemlerde, mali düzenlemelere ve yönetim düzenleri arasındaki güvenin derecesine dayalı olan mali transferlerin paylaşımında farklılık görülebilmektedir.

Burada ayrıca mali alanlara ilişkin olarak, federe yönetimlerin özerk yetkileri olsa da, yönetimlerarasılaşma eğilimleri nedeniyle mali alanlarda federal yönetime bağımlı olduklarını belirtmek gerekir. Bu eğilimin en önemli sonucu, federal yönetimin yetki alanlarını genişletmesidir. Bu nedenle, gitgide federe yönetimlerin tembelleşmesi ve kendisine bağımlı hale getirmesinin yanı sıra federasyonda birliği sağlayarak, bu birlik gitgide yerini teklige bırakmaktadır. Federe yönetimler federasyon içerisinde farklılık unsurunun teminatıdır, mali yönden federal yönetime ve onun güttüğü politikalara bu kadar bağımlı olmaları, zamanla bu farklılık unsurunun erimesine ve yerine farklılıklarıyla değil acizlikleriyle bağımlı federe yönetimler çıkaracaktır. Bu da federasyonun dengesini şüphesiz ki bozacak ve bu da federe yönetimleri, üniter bir modelde merkeze bağlı yerel yönetimlere benzer bir konuma getirecektir (Ulusoy, 2013: 142).

Avustralya'da vergiler, federal, federe ve yerel yönetimler olmak üzere üç kısımda ortaya çıkmaktadır. Vergiler federe yönetimler arasında ihtiyaçlarına ve nüfus oranlarına göre farklılık gösterir. Federal yönetim kişisel gelir vergisi ve iş vergi gelirleri yüksektir. Federe yönetimlerin en önemli gelir kaynağı, federal yönetimdir. Federe yönetimlerin federal yönetime merkezi olmayan harcama sorumlulukları karşılamak için federal vergi gelirine bağlıdır, bu nedenle Avustralya'da dikey mali dengesizlik olduğu ifade edilir. Burada mali federalizme özgü merkezileşme dereceleri hayli önemli bir eksende yer almaktadır. Mali konular bakımından, federal ve federe yönetimler arasında sık sık yetki uyuşmazlıklarının yaşandığı, özellikle federal yönetimin vergilendirme konusundaki önemli yetkileri, iki yönetim arasında

uyuşmazlıklar çıkmasına neden olmaktadır. Avustralya’da federal yönetimin mali gücü sebebiyle, federe yönetimler büyük ölçüde federal yönetimin mali cömertliğine bağılıdırlar (Ulusoy, 2013: 404).

1.6. Federalizmin Özellikleri

Federalizm ile yönetilen siyasal sistemler birçok bakımdan farklılıklar göstermektedir. Ancak gerçek federal sistemlerin belirli ortak özellikleri ve ilkeleri bulunmaktadır. Bunlar; yazılı bir anayasanın bulunması, merkeziyetçi olunmaması, iktidarın bölgesel olarak bölünmesi, birliği koruyan öğelerin bulunması, merkeziyetçi olmayan yapının sürmesini sağlayan öğelerin bulunması ve federalizm ilkesini koruyan öğelerin bulunmasıdır.

Yazılı anayasa; birimler arasındaki ilişki ve yetki düzeylerinin, kalıcı bir birlik anlaşması yani anayasa ile sağlanmasını ifade etmektedir (Harman, 2002: 339). Federal ilişkiler sürekli bir birlik sözleşmesiyle kurulmakta ya da onaylanmaktadır. Bu sözleşme iktidarın bölünmesi ya da paylaşılması koşullarını ortaya koymaktadır ve genellikle yazılı bir anayasada somutlaşmıştır. Anayasa, ancak, olağanüstü yöntemlerle değiştirilebilmektedir. Federal anayasalar, yalnızca yönetenlerle yönetilenler arasındaki basit bir sözleşme olarak görülmemelidir. Çünkü bu anayasalar; ulusa, federal hükümete ve federal birliği oluşturan federe devletlere ya da eyaletlere ilişkin hükümleriyle öteki anayasalardan ayrılmaktadırlar. Üstelik kurucu birimlerin kendi anayasalarını yapma yetkisi de bulunmaktadır. Merkezileşmeme ise; federal birim ve federe birimlerin yetki ve otoritelerini karşılıklı rızaya dayalı olarak devretmelerini ifade etmektedir. Federal yönetimlerde siyasal sistemin taşınması gereken bir özellik de iktidarın anayasaya uygun olarak büyük ölçüde kendi kendine yeterli birçok merkez arasında bölünmesiyle merkeziyetçi olmamasıdır. Böylece, uygulamada, siyasal gücün kullanılmasına katılma yetkisinin, herkesin onayı olmaksızın, federal hükümet ya da federe hükümetlerinden geri alınamayacağı güvence altına alınmaktadır (Korkmaz, 2005: 43-44). Federal devlet, ilgili devletlerin tarihsel olarak benzer dayanaklara sahip olması ve genelde aidiyetlerini koruma şartını öne süren toplulukların ortak rızası ile bir araya gelmesi sonucu oluşturulmaktadır (Heywood, 2006: 234).

İktidarın bölgesel bölünüşü; gerçek bir yetki paylaşımını yani birimlerin yetki alanının toprağa dayalı olmasını ifade etmektedir. Federal sistemin bir başka temel özelliği olarak bölgesel demokrasi sayılabilmektedir. Bölgesel bölünmeler, çeşitli grup ve çıkarların hükümette temsil edilmesinde tarafsızlık ve eşitliği güvence altına almak için kullanılmaktadır. Aynı zamanda, aynı sivil toplumdaki farklı gruplar için yerel özerklik ve temsil olanağı sağlamak amacı da bulunmaktadır. Aralarında temelli farklılıklar olan değişik gruplara, kendilerine ait bölgesel iktidar alanları sağlayarak, bir yandan demokratik yönetim korunmakta diğer yandan ise federal sistemin siyasal bütünleşmenin aracı olarak işleyebilmesi sağlanmaktadır (Korkmaz, 2005: 46). Federalizmin, toplulukların birlikteliğini sağlayan bir mekanizma olarak görülmesiyle birlikte, sadece sınırlı sayıda etnik çeşitlilik gösteren ve bölgesel olarak bölünmüş topluluklar için uygun olduğu görüşü yaygındır (Heywood, 2006: 239). Federal sistem, özellikle coğrafi olarak geniş ülkelerde idari yönetim güçlüğünü aşma, demokrasiyi üst seviyeye ulaştırma, ekonomik, siyasal ve askeri amaçlarla siyasal bir birlik oluşturma ve idari etkinliği başarma gibi nedenlerle tercih edilmektedir. Ülkeler genellikle, ekonomik ve siyasal sorunları nedeniyle federalizme gereksinim duymuşlardır (Bayhan, 2013: 24).

Birliği koruyan öğelerin bulunması ilkesiyle; insanlarla doğrudan temasın varlığını ve bu amaç için birliğin savunulması ve korunmasını sağlayan güçlü bir mekanizma oluşturulması kastedilmektedir (Harman, 2002: 339). Federal sistemler, genellikle, ülkenin yurttaş kitlesiyle federal hükümet ve federe hükümetleri arasında, doğrudan iletişim kanalları oluşturmaktadır. Halk, her iki düzeydeki hükümet organlarına temsilciler seçebilmekte ve bu iki düzeydeki hükümetler de vatandaşlara doğrudan hizmet veren yönetsel çalışmaları yürütmektedir. Bu tür doğrudan iletişim kanallarının bulunması, federasyonları birlik ve konfederasyonlardan ayıran özelliklerden birisidir. Federasyonlar, genel olarak, üye devletleri ve halkları bir araya getiren ortak ulus bilincine dayanmaktadır (Korkmaz, 2005: 46-47).

Ayrıca federalizm, bir dış tehdidi giderme ve uluslararası düzeyde daha etkili olma arzusu ile de oluşturulabilmektedir. Bu durum ise küçük ve savunmasız devletlerin, savunma amacıyla daha büyük birliklere katılması ile gerçekleşebilmektedir. 19. Yüzyılda, büyük güçler arasındaki rekabet ve özellikle de Avusturya ve Fransa'nın

yarattığı tehdit, Alman prensliklerinin Prusya adıyla bir birlik oluşturmaya neden olmuştur. Benzer şekilde 1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun ve devamında 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasıyla başlayan Avrupa'nın inşası, kısmen SSCB korkusu ve iki kutuplu dünyada Avrupa etkisinin giderek azalmasıyla doğrudan bağlantılıdır (Heywood, 2006: 234).

Merkeziyetçi olmayan yapının sürmesini sağlayan öğelerin bulunması; birimlerin kalıcı sınırları ve farklı boyutlardaki etkili araçlarının varlığını ifade etmektedir. Federal bir sistemde, federe hükümetlerin nüfus ve zenginliği az çok eşit olmalıdır. Eşitsizliklerin bulunması durumunda, bu eşitsizlikler coğrafi ya da sayısal olarak dengelenmelidir. Federe devletler arasında bir dengenin olmaması, federal rejimlerin zayıflamasının nedenlerinden birisidir. Bu durumun örnekleri Eski Yugoslavya ve SSCB'de görülmektedir. Eski Yugoslavya'da, federe devletlerin gelişmişlik düzeyi arasındaki farklar, daha varlıklı olanların federasyondan kopma eğilimini güçlendiren önemli bir etken olmuştur. Eski SSCB'de ise Rusya'nın ülke topraklarının dörtte üçünü, toplam nüfusun da beşte üçünü kapsamaması sonucunda ortaya çıkan dengesizlik birlik içinde gerçek federal ilişkilerin kurulmasını önlemiştir. Federe hükümetlere ulusal yasama meclisinde temsil edilme ve ulusal politika sürecinde bir rol oynama güvencesinin verilmesiyle de merkeziyetçi olmayan yapı güçlendirilmektedir (Korkmaz, 2005: 48-50).

Ayrıca ABD, Kanada, Brezilya, Avustralya, Meksika ve Hindistan gibi karasal olarak çoğu büyük devletin federal olması bir tesadüf değildir. Yönetimdeki zorluklar ve kültürel ve etnik farklılıkların yarattığı baskılar, federal sistemi destekler niteliktedir. Kültürel grupların talepleri genelde üniter bir sistem içinde karşılanamadığı için bu gruplar federal ilkelerin uygulanması yönünde baskı yapmaktadır (Heywood, 2006: 236).

Federalizm ilkesini koruyan öğelerin varlığı ise, federal yönetimlerin ulusal ve bölgesel düzeyde kurumlar olmaları ile açıklanmaktadır (Harman, 2002: 340). Federalizmin sürdürülebilmesi için ülke ve üye devletlerin her birinin büyük ölçüde kendilerine ait yönetim kurumlarına sahip olmaları ve federal birliğin sınırları içinde bu kurumlarda tek yanlı değişiklik yapabilmeleri gerekmektedir. Federalizmin temel

özelliklerinden birisi kamusal sorumlulukların, birlik sözleşmesine dayalı olarak, hükümetler arasında paylaşılmasıdır. Geniş anlamıyla paylaşım; karar almada, mali sorunlarda ve yönetimde ortak katılımı içermekte ve paylaşım, resmi ya da gayri resmi olabilmektedir. Ancak federal sistemlerde bu durum genellikle sözleşmeyle belirlenmektedir. Sözleşme, farklı düzeylerdeki hükümetlerin, bir yandan bağımsız birer yapı olarak kalmasını diğer yandan ise ortak hareket edebilmesini sağlayan, hukuksal bir araç olarak ifade edilebilmektedir. Ayrıca federalizm; temel çıkarlar arasında, yerel hükümete büyük bir serbestlik tanıyarak ve gönüllü işbirliğine olanak vererek bir uyum sağlayabilen toplumlarda başarılı olmaktadır. Bu nedenle federal sistemlerin başarıyla yürütülmesi için gerekli olan düzeni sağlamak amacıyla güç kullanımı, öteki sistemlerde olduğundan daha zordur. Federal sistemlerin en iyi şekilde işleyebileceği toplumlar, çeşitli düzeylerdeki çok sayıda devlet kuruluşunu dolduracak yetenekli insan kaynağının ve özgürlüğün bedeli olarak ortaya çıkan ekonomik israfı bir ölçüde ortadan kaldıracak maddi kaynakların bulunduğu toplumlardır (Korkmaz, 2005: 51).

Wheare'a göre bir sistemin federal olup olmamasının bağlı olduğu ölçütler şunlardır:

- Federal devlet ve federe devletler arasındaki yönetim yetkilerinin çakışmayacak şekilde paylaşılması,
- Anayasal düzenlemelerin tek taraflı olarak değiştirilememesi,
- Ulusal ve bölgesel birimlerin yetki alanlarında yeterli araçlarının bulunması ve mali kaynaklarının yeterli olması,
- Yetki paylaşımını anlamsız kılacak merkezîyetçi bir partinin bulunmamasıdır (Uygun, 2007: 23-24).

Watts ise; ideal ve saf bir federal sistemin olmadığını, ancak kuruluşunu etkileyen şartlar arasında bazı ortak özelliklerin olduğunu belirtmiştir:

- Anayasal düzenlemelerin bölgesel meclis tarafından veya referandum ile onaylanması,
- Birimlerin dağılımı, toplamı, sayısı, boyutu, simetrik ve asimetrik yapısının nasıl olduğu,

- Ekonomik bütünleşme ve merkezileşme/merkezileşmeme düzeyinin ne kadar olduğu,
- İşbirliğini kolaylaştıran ve çatışmaları çözen araçların bulunması,
- Vergi yetkilerinin ve mali kaynakların ne derecede paylaşıldığı,
- Etno-dinsel farklılıkların dağılımı ve derecesinin ne düzeyde olduğu,
- Dış ilişkilerin yürütülmesinde ulusal ve yerel birimlerin etkilerinin nasıl olduğu,
- Ulusal kurumlarda birleşim ölçütlerinin varlığı,
- İdari sorumluluğun ve yasama sorumluluğunun birimler arasında paylaşım düzeyidir (Watts, 2008: 19).

İKİNCİ BÖLÜM

FEDERAL DEVLET OLARAK ABD VE ALMANYA

2.1. ABD

Resmi kuruluş tarihi 4 Temmuz 1776 olan ABD, elli eyalet ve bir federal bölgeden oluşmaktadır. Ülke, bir federal anayasal cumhuriyettir. Federal hükümet, yasama, yürütme ve yargı organlarından oluşmaktadır. Bu organlar ve görevleri Amerika Birleşik Devletleri Anayasası içinde belirtilmektedir. Yönetim merkezi Washington DC'de yer almaktadır ve bu coğrafi bölge hiçbir eyalete ait değildir. Ülkenin vatandaşlarına Amerikalı veya Amerikan denmektedir.

Dış ilişkiler ve dış ticaret federal devletin yetkisinde iken, iç güvenlik, sağlık, ahlak gibi konular federe devletin yetki alanında yer almaktadır. Vergilendirme gibi bazı yetkiler ise federal devlet ile federe devlet tarafından ortaklaşa kullanılmaktadır. Başkanlık sistemiyle yönetilen ABD'de başkan, halk tarafından 4 yıl süreyle seçilmektedir. Bakanlar, başkanın yanına aldığı yardımcılardan ibarettir ve iki meclisten oluşan parlamentonun, başkanı ya da bakanları denetleme yetkisi bulunmamaktadır. Kongrede üyeliklerin, Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Partiler arasında paylaşıldığı Amerika'da partiler kadro partisi görünümündedir ve iki parti sistemi egemendir (Dürbin, 2012: 6).

ABD'de her eyalette seçimle göreve gelen bir yürütme organı başkanı, bağımsız bir yargı ve halkın seçtiği kişilerden oluşan bir yasama organı bulunmaktadır. Her eyaletin yürütme organı yasaları uygulamak, kamusal ve yönetsel hizmetler sunmak ve hükümetin günlük işlerini idare etmekle yükümlüdür. Yürütme organı vali tarafından yönetilmekte ve vali, eyalet düzeyinde yapılan seçimlerle

belirlenmektedir. Görev süresi eyaletlere bağlı olarak 2 ila 4 yıl arasında değişmektedir (Erkul, Kara ve Şimşek, 2016: 36).

2.1.1. Coğrafi Yapı

ABD, yüzey şekilleri yönünden kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir hat içinde üç ana bölgeye ayrılmaktadır. Batıda Büyük Okyanus kıyısına paralel olarak uzan Rocky Mountains bulunmaktadır. Bu dağ sırasının Büyük Okyanus kıyısında bulunan Cascade ve Sierra Nevada Dağları arasında kalan büyük vadide büyük bir havza yer almaktadır ve bu havzanın içinde büyük Tuz Gölü bulunmaktadır. Rocky Mountains'in batı kesiminden ise kuzey-güney yönünde uzanan ve zaman zaman şiddetli depremlere neden olan San Andreas Fayı geçmektedir. Büyük Okyanus kıyısında kuzeyde Vancouver ve güneyde Kaliforniya Körfezi bulunmaktadır ve Grand Kanyon da Rocky Mountains'in güney kesiminde Colorado Nehri tarafından açılmıştır (Parlak ve Caner, 2009: 58).

Doğusunda ise Appalas Dağları yer almakta ve oldukça basık olan ve 2000 metreyi aşan Bölgenin zirvelerinde düzlükler bulunmaktadır. Rocky Mountains ile Appalas Dağları arasında ova ve platoların yer aldığı büyük ovalar bölgesi vardır ve bu alan güneyde Meksika Körfezi'nden başlayıp kuzeyde Kanada sınırına kadar devam etmektedir (Parlak ve Caner, 2009: 58).

Ülkenin kuzeyinde Michigan, Erie, Ontario ve Superior Gölleri yer almaktadır ve burada Erie ve Ontario Gölleri arasında Niagara Nehri üzerinde dünyanın en büyük şelalelerinden biri olan Niagara Şelalesi bulunmaktadır. Yer üstü suları bakımından da zengin olan ABD, dünyanın en büyük dördüncü ve Kuzey Amerika'nın en uzun nehri olan Mississippi Nehri'ne sahiptir. Nehir, sulama suyu olarak kullanılmakta ve nehir üzerinden enerji üretimi yapılmaktadır (Parlak ve Caner, 2009: 59)

2.1.2. Ekonomik Yapı

Eski dünyada yaşanan savaş ve yıkıntılardan etkilenmemiş olması ve ülkenin önemli bir işgal veya talan yaşamamış olması ekonominin bugünkü düzeye gelmesinde ve dünya üzerinde kendi kültürel yapılanması çerçevesinde gelişen güçlü ve özgün bir

ekonomi olmasında etkili olmaktadır. Ayrıca 1929 Ekonomik Bunalımı'ndan kendi reçeteleri içinde çıkmasının da ekonominin bugünkü devasa yapıya ulaşmasında önemli olduğu yadsınamaz. Başlıca hizmet ürünlerini taşımacılık ve sigorta, küresel ticaret, internet ve iletişim, turizm ve eğitim oluştururken tarım ürünlerinde ise mısır, buğday, çay, şeker, patates, soya, ham pamuk, muz ve balık bulunmaktadır. Ayrıca uçak, gemi, bilgisayar ve yazılım sistemleri, ileri düzeyde silah üretimi ve makine ihracatı yapılmaktadır. Ülkenin dış ticaret hacminde ihraç ürünlerinin başında otomobil, silah ve savaş sanayisi gelirken ithal malların başında ise petrol, taze meyve ve sebze, sigara ve kakao gelmektedir. Ülkeyi turistik amaçla her yıl ortalama 100 milyon kişi ziyaret etmektedir (Parlak ve Caner, 2009: 61-62).

2.1.3. Demografik Özellikleri

ABD'de 2006 sayımına göre nüfusu 1 milyon ya da üzerinde olan 32 tane grup olduğu düşünülürse ülkenin çok sayıda değişik unsurdan oluşmakta olduğu söylenebilmektedir. Nüfusun çoğunluğu beyaz ve Avrupa kökenli, %13'ü ise Latin Amerika kökenli kişilerden oluşmaktadır. Nüfusun %13'ü siyahîdir ve çoğunluğu sömürgeler zamanında Afrika'dan zorla getirilen insanlardan oluşmaktadır. Büyük bir bölümü ise son yıllarda Afrika ve Karayipler'den göç etmiştir. Nüfusun %4'ü Asya kökenlidir ve %1'i ise Amerikan Yerlisi'dir (www.cografya.gen.tr, 2017).

2.1.4. Ülkenin Siyasi Yapısı

ABD'de 50 eyalet bulunmaktadır ve ABD Anayasası'nın IV. maddesi ile eyaletler düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre her eyalet diğer bütün eyaletlerin yasalarına, kayıtlarına ve yargılama yöntemlerine tam güven gösterecek ve uyacaktır. Her eyaletin vatandaşları diğer eyaletlerin vatandaşlarının bütün ayrıcalık ve bağımsızlıklarına sahip olacaktır. Ayrıca yeni eyaletler Kongre tarafından Birliğe kabul edilebilmekte; ancak bir eyaletin yargı yetkisi alanı içinde yeni bir eyalet kurulamamaktadır. Birleşik Devletler bu Birlikte bulunan her eyalete Cumhuriyet türü yönetim şeklini garanti etmektedir (Erkul, Kara ve Şimşek, 2016: 35).

Eyalet hükümetlerinin yetki ve sorumlulukları ise şu şekildedir:

- Eğitim standartlarını belirlemek,

- Ulaşım ağlarını kurmak ve bakımını yapmak,
- Yüksekokul ve üniversite açmak,
- Gerekli görüldüğünde ruhsat vermek,
- Vatandaşlarının güvenliğini sağlamak,
- Nüfus, parklar, eğlence ve çevre amaçlı işleri idare etmek,
- Milli muhafaza faaliyetlerini komuta etmek,
- Konut, sağlık ve beslenme programlarını yürütmektir (Erkul, Kara ve Şimşek, 2016: 36).

ABD’de Başkan seçmenler tarafından doğrudan değil, seçmenler tarafından belirlenen seçici kurul tarafından seçilmektedir. Her dört yılda bir toplanan ABD’nin dört bir yanından gelen 538 üyelik seçiciler kurulu oluşturulmuştur. Bu kuruldaki kişiler, seçim yılındaki Aralık ayının ikinci Çarşambasını takip eden ilk pazartesi günü buldukları eyaletlerdeki yerel kongre binalarına giderek ABD Başkanı ve Başkan yardımcısını seçmek üzere oy kullanmaktadır. Amerikalılar ise sandık başına veya modern teknoloji ile birlikte gelen elektronik oy verme makinelerine giderek aslında ABD başkanını seçmek ile görevlendirecekleri seçici kurul üyelerini belirlemektedir. ABD başkanını seçecek seçici kurul üyelerinin kim olacağı da ABD başkanını seçtikleri gün, kendi partileri tarafından belirlenmektedir. Ancak bu sistemin iyi işlemeyebileceği ve ABD başkanını seçecek bir kurul üyesinin fikir değiştirebileceği veya satın alınabileceği gibi endişeler öne sürülmektedir (Parlak ve Caner, 2009: 87-88).

2.1.4.1. Siyasi Partiler

ABD’de Demokrat ve Cumhuriyetçi olmak üzere iki büyük ulusal siyasi parti bulunmaktadır. Küçük partilerle birlikte bu partiler Amerikan hükümet sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Siyasi partilerin görevleri ise şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kamu görevi için adaylar çıkarabilmekte,
- Siyasi kampanyalar için para toplanmasına yardım edebilmekte,
- Seçmen eğitim programları hazırlayabilmekte,

- Konu ve fikir araştırması yapabilmekte,
- Hükümet yetkilileri ve eylemleri hakkında bilgi verebilmekte,
- Küçük siyasi partiler ayrıca iktidardaki partilere organize şekilde muhalefet ederek hükümetin yetkisini sınırlandırabilmektedir (usemb-ankara.org.tr, 2017).

Amerika, dünyada siyasal partilerin geliştiği ilk ülkedir. Kuruluşu ile beraber Federalistlerle Demokrat Cumhuriyetçiler ayrılmıştır. Federalistler 1824'te Ulusal Cumhuriyetçi, birkaç yıl sonra da Whig adını alırken Demokrat Cumhuriyetçiler ise 1930'ların başından itibaren kendilerine yalnızca Demokrat demeye başlamışlardır. ABD'de iki partili sistem hâkimdir ancak İngiltere'nin aksine ABD'deki partiler birbirinden sosyolojik taban ve ideoloji açısından çok farklı değildir, ayrıca parti disiplini ve ideolojisi zayıftır. Parti örgüt şeması ise şöyledir; başkan, ulusal komite, eyalet kurulları, seçim çevresi komiteleri, county komiteleri, ara komiteler, bölge komiteleri ve yerel sorumlular. Bu ana örgüt çerçevesinde partinin kadın kolları, gençlik kolları, partiye destek veren yapıları da bulunmaktadır (Örmeci, 2013).

2.1.4.2. Yasama Organı ve Yasama Faaliyetleri

Anayasa'nın 1. maddesine göre Federal Yönetim'in tüm yasama yetkileri Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan Kongre'ye verilmektedir. Senato, her eyaletten 6 yıl için iki temsilci seçilerek oluşturulmaktadır. Temsilciler Meclisi'ne üyelik ise eyaletlerin nüfuslarıyla doğru orantılıdır ve görev süreleri 2 yıldır. Ayrıca Temsilci sayısı her 30 bin kişiye bir temsilciden fazla olmayacak ancak her eyaletin de en az bir temsilcisi bulunacak şekilde belirlenmektedir (ABD Anayasası: 1,2,3. maddeler). Başkan bir yasayı imzalamadan önce yasanın her iki meclisten de geçmesi gerekmektedir.

Her yıl meclise binlerce yasa tasarısı sunulmasına rağmen yalnızca birkaç yüzü yasalaşmaktadır. Bir yasa tasarısı şu şekilde yasal hale gelmektedir:

- Bir Senatör veya Temsilci yeni bir yasa taslağı hazırlayabilmekte veya bir ticaret birliği ya da vatandaş bir yasa tasarısının hazırlanmasını talep edebilmektedir.

- Tasarı, Senatoya veya Meclise sunulmakta ve tasarıya bir numara verilerek tasarinın başlığı ile tasarıyı destekleyenler Kongre Kayıtlarında yayınlanmaktadır.
- Tasarı, değerlendirilmek üzere sorumluluk alanı uygun olan komiteye gönderilmektedir. Komite ve alt komitelerinin başkanları kendilerine sunulan tasarinın kabul edilip edilmeyeceği konusunda büyük bir güce sahiptir ve başkan tasarıya karşı çıkarsa tasarıyla ilgili hiçbir eylemde bulunmayabilir.
- Alt komite oturum düzenleyerek resmi görevlilerin veya halk arasından seçtiği kişilerin görüşlerini alabilmektedir.
- Oturumlar tamamlandığında, tasarinın genel komiteye sunulup sunulmayacağına dair oylama yapılmaktadır ve oyların çoğunluğu sunulması yönünde olmaz ise, tasarı iptal edilmektedir.
- Alt komite, tasarıyı genel komiteye sunma kararı verir ve komitede yapılan oylamada tasarı kabul edilirse, komitenin bağlı olduğu meclise göre tasarinın Temsilciler Meclisine veya Senatoya sunulması kararlaştırılmaktadır.
- Bütün Meclis veya Senato üyeleri tasarıyı müzakere edebilmekte ve bu noktada, tasarı tekrar değiştirilebilmekte, komiteye geri gönderilebilmekte veya oylamaya sunulabilmektedir.
- Tasarı, Meclisten veya Senatodan geçerse, diğer meclise sevk edilmektedir. Her iki organdaki alt komite ve komiteler oturum ve tasarıda değişiklik yapma yetkisine sahiptirler.
- Tasarı, Meclis veya Senatodan aynı şekilde geçerse imzalanmak üzere Başkana sunulmaktadır.

Bu noktada Başkanın dört seçeneği bulunmaktadır:

- Tasarıyı onaylayıp imzalayarak yasalaştırabilmektedir.
- Kongrede oturum devam ederken herhangi bir eylemde bulunmayarak tasarinın on gün sonra yasalaşmasını sağlayabilmektedir.
- Kongrede son oturum yapılırken herhangi bir eylemde bulunmayarak tasarinın iptal edilmesini sağlayabilmektedir.
- Tasarıyı onaylamayarak veto edebilmektedir.

Başkan, bir tasarımı imzalamayarak veto ederse, Kongre'nin veto kararını iptal edebilmesi için hem Meclis hem de Senato üyelerinin üçte ikisinin oylarını alması gerekmektedir. Meclis veya Senatonun üçte ikisi yasanın lehine oy kullanmazsa, tasarı iptal edilmekte; her ikisi de yasanın lehine oy kullanırsa tasarı yasalaşmaktadır (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

Üst Meclis olarak kabul edilen Senato'da yapılan müzakerelerin Temsilciler Meclisi'ndeki müzakerelerden daha önemli olduğu düşünülmektedir. 100 kişiden oluşan Senato'nun üyeleri altı yıl görev yapmakta ve görev dönem sürelerine kısıtlama getirilmemektedir. Her 2 yılda bir Senato'nun 3'te 1'i yenilenmektedir. Böylece 6 yıl içerisinde tüm Senatörler değişmekte ve Kongrede daima deneyimli kişilerin görev yapması sağlanmaktadır (Finegold, 2005: 145).

Senatodaki boş pozisyonlar genellikle ilgili eyaletin valisi tarafından yapılan atamalarla doldurulmaktadır. ABD Başkan Yardımcısı Senato Başkanlığını yapmakta ve yalnızca oyların eşit olduğu durumlarda oy kullanabilmektedir. Geniş yasama yetkilerini Temsilciler Meclisi ile paylaşmasının yanı sıra Senato'nun kendine özel yetkileri de bulunmaktadır:

- Yüksek Mahkeme, alt federal mahkemeler ve Yürütme Organındaki kilit pozisyonlara Başkanlık tarafından atanan kişileri, göreve başlamadan önce onaylamaktadır.
- Senato Başkan tarafından müzakere edilen uluslararası anlaşmaları onaylama veya reddetme yetkisine sahiptir.
- Başkana veya Yüksek Mahkeme üyelerine karşı açılan suç davalarında duruşmayı yönetmekte ve jüri gibi hareket etmektedir (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

Halkın Evi olarak nitelendirilen Temsilciler Meclisi, nüfusuna göre eyaletler arasında paylaştırılan 435 Temsilciden oluşmaktadır. Temsilciler aynı anda seçilirler ve bu kişilerin görev süreleri 2 yıldır (Finegold, 2005: 146).

Columbia Bölgesi, American Samoa, Guam, Puerto Rico ve ABD Virgin Adaları olmak üzere beş ABD bölgesi ve sömürgesinin Temsilciler Meclisinde oy vermeden temsil edilme hakkı bulunmaktadır. Her Temsilci eyaletteki seçim bölgesi denilen belirli bir coğrafi alandan seçilmekte ve meclisteki boş pozisyonlar yalnızca özel veya genel bir seçimle doldurulabilmektedir. Meclis Başkanı, Temsilciler Meclisi üyeleri tarafından meclisin liderliğini yapan ve gerçekte iktidar partinin üyesi olan kişiler arasından seçilmektedir. Temsilciler Meclisinin Senatoyla paylaşmadığı özel yetki ve sorumlulukları şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Bir başkan adayı seçici oyların çoğunluğunu alamaz ise Başkan, her eyalet delegesinin bir oya sahip olduğu Temsilciler Meclisi tarafından seçilmektedir.
- Gelir sağlama amaçlı bütün yasa tasarılarını ilk olarak onaylamaktadır.
- Başkan Yardımcısının Senatoya başkanlık etmek için toplantılara katılmadığı zamanlarda, Senato'nun günlük meselelerine başkanlık etmesi için bir başkan seçmektedir.
- Başkana ve Yüksek Mahkeme Hâkimlerine karşı suçlamada bulunabilmektedir (<http://www.usemb-ankara.org.tr>, 2017).

Bu özel yetki ve sorumlulukların dışında Senato ve Temsilciler Meclisi'nin ortak yürüttükleri görevlerden bazıları ise şunlardır:

- Birleşik Devletler adına borç almak ve kamu borçlarını ödemek,
- Yabancı ülkelerle ve birçok eyalet arasında ve Kızılderili kabilelerle iç ve dış ticareti düzenlemek,
- Vergi, harç, gümrük, üretim ve tüketim vergisi belirlemek ve toplamak, Birleşik Devletlerin ortak savunmasını ve genel refahını sağlamak,
- Birleşik Devletlerin tümünde, vatandaşlığa geçiş için tüm eyaletlerde geçerli olacak olan ortak bir kural uygulamak ve iflaslar konusunda tek bir yasa koymak,
- Birleşik Devletler'in tahvillerini ve kullanılan madeni parasını taklit ederek dolandırıcılık yapanların cezalandırılmasını sağlamak,

- Savaş ilan etmek, silahlı gemi kullanma ve karşılıklı bulunma konularında yetki mektupları vermek ve karada ve sularda ele geçirilen yabancı kişilerle ilgili kuralları koymak,
- Bilim ve yararlı sanatların gelişmesini teşvik etmek için yazarlara ve mucitlere, sınırlı bir süre için yazıları ve buluşları üzerinde münhasıran hak tanımak,
- Yüksek Mahkemeden daha küçük mahkemeler oluşturmak;
- Madeni para basmak ve bunun değeri ile birlikte, yabancı paraların değerini düzenlemek, ağırlık ve ölçü standartlarını saptamak,
- Korsanlığı ve açık denizlerde işlenen ağır suçları ve devletler hukukuna aykırı hareketleri tanımlamak ve bu suçları cezalandırmak;
- Ordular teşkil etmek ve bunları beslemek ve bir deniz gücü kurup bunu sürdürmek,
- Kara ve deniz kuvvetlerinin idare ve nizamı için yönetmelikler çıkarmak;
- Birliğin yasalarını yürürlüğe koymak, isyanları bastırmak ve istilaları geri püskürtmek üzere milis kuvvetlerin kurulmasını ve göreve çağırılmasını sağlamaktır (ABD Anayasası, 8. Bölüm).

2.1.4.3. Yürütme

ABD'nin görevli sayısı 3 milyonu aşkın büyük bir kamu yönetimi örgütü bulunmaktadır. 1880'lerden itibaren Amerika'da liyakat sistemi kabul görse de, bir başkan seçildiğinde on binlerce kişinin görevi değişebilmekte ve bu durum ise görevlilerde büyük bir akışkanlık ortaya çıkarmaktadır. Üst düzeydekiler saydamlık kuralına uymak zorundadır ve bu nedenle memurlar sıkı denetim altında görevlerini yerine getirmektedir. Memurların sendika kurmaları ve sendikaya üye olmaları serbest olmasına karşın grev hakkı yaygın değildir ve siyasal çekişmelere aktif olarak katılmaları hoş karşılanmamaktadır. Independent Regulatory Commissions adı verilen 15'e yakın özerk kuruluş ve FBI, CIA gibi güçlü özerk kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşların başına atamaları Senato'nun onayı ile Başkan yapmaktadır. Bunlara ek olarak genellikle "advisory committees" adı verilen, yürütme tarafından kurulan ve esas sorumlulukları belli çıkar grupları ile düzenli ilişkiler kurmak olan birçok komisyon bulunmaktadır (Örmeci, 2013).

Yürütme organı federal hükümetin en büyük organıdır ve organın başında dört yıl görev yapan Devlet Başkanı bulunmaktadır. Başkanla beraber Başkan Yardımcısı da seçilmekte ve ölüm, görevi ifşa etmede yetersizlik veya suçlama ya da mahkûmiyet nedeniyle görevden alınma gibi durumlarda başkanın yerine geçmektedir. Yürütme organı yetkilerini diğer iki hükümet organıyla eşit olarak paylaşmasına rağmen, hükümetteki en yetkili kişi başkandır. Başkanın yetki ve görevleri:

- Kongreden geçen yasaları veto edebilmek,
- Uluslararası anlaşmalar ve Amerikan Kızılderili kabileleriyle olan anlaşmaları müzakere etmek,
- Ordunun Başkomutanı ve devletin başkanı olarak hareket etmek,
- Senato tarafından onaylanan Yüksek Mahkeme hâkimleri ve alt federal mahkeme hâkimlerinin; bakanların ve devlet kuruluşları başkanlarının atamasını yapmak,
- Başkanı görevden almak hariç federal suçları affetmek ve bu suçları azaltmak veya ertelemektir (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

Anayasa'nın bütün yasama yetkisinin Kongre'ye ait olduğu hükmüne rağmen ABD Başkanı'nın, kamu politikalarını biçimlendiren en önemli makam olarak yasama alanında hiç de küçümsenemeyecek bir konumu bulunmaktadır. Başkan, yasa hazırlama ve önerme yetkisine sahiptir. Bu nedenle federal yönetimin yasalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kongre'nin kabul ettiği yasaların yürürlüğe girebilmesi için Başkan'ın onaylaması gerekmektedir (Yalçın, 2012: 121).

Amerikan silahlı kuvvetlerinin başkomutanı olan başkan, çalışacağı kabine üyelerini tamamen kendisi seçmektedir. Ayrıca bunları denetlemekte, istifaya zorlayabilmekte veya görev alanına müdahale edebilmektedir. Bazı suçluları affetme yetkisine sahip olan başkan, senatonun 2/3'ünün onayıyla anlaşmalar yapabilmektedir. Yine senatonun onayıyla elçileri, konsolosları atamakta ve Senato toplantıda değil ise bu yetkiyi tek başına kullanabilmektedir. Hükümet faaliyetleri konusunda tüzük çıkarma ve Amerikan dış ilişkilerini tek başına yürütme yetkisi de bulunmaktadır (Manfred, 1981: 113). Bunların yanında Kongre'ye bir yasama izlencesi sunabilme, Kongre'yi

ya da meclislerden birini toplantıya çağırma, bütçe belirleme ve yasaları uygulama görevleri de bulunmaktadır (Örmeci, 2013).

Bu anayasal yetkilerin yanı sıra, Başkan aslında, resmi olmayan veya anayasada açıkça belirtilmemiş olan başka yetkilere de sahiptir. Her şeyden önce başkan kanun hükmünde yönergeler olan Yürütme Kararları çıkarabilmektedir. Yürütme Kararları, başkanın politika hedeflerini gerçekleştirmek için güçlü bir araç olabilmekte ve bu güç Yüksek Mahkeme tarafından onaylanmaktadır. Kongre çıkardığı bir yasayla Yürütme Kararlarını bozabilmekte veya değiştirebilmektedir. Böyle bir durumda bu tür bir yasanın yürürlüğe girmesi için Başkanın imzası gerekmekte ancak başkanın veto oyuna karşılık Kongre yine de bir yasayı kabul ettiği takdirde başkanın imzası gerekmemektedir. Anayasayı ihlal ettiği veya mevcut yasalara aykırı olduğu düşünülen Yürütme Kararlarına mahkemede karşı çıkılabilmektedir. Yürütme Kararları ise şu amaçlar için yaygın olarak kullanılmaktadır:

- Başkanın siyasi gündemini desteklemek veya yürütmek için yeni görevler, programlar veya komisyonlar oluşturmak,
- Kongreden geçen yasaların nasıl yürürlüğe konacağı ve uygulanacağına ilişkin politikalar hazırlamak,
- Federal görevlilerin tatil zamanını belirlemektir (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

2.1.4.4. Yargı

ABD’de yargı konusunda sınırları kesin hatlarla çizilmiş bir yönetsel ve adli yargı ayrımı bulunmamaktadır. Ancak kamu yönetiminin denetlendiği ve devletin vatandaşları ile olan ilişkilerinde son sözü söyleyebilecek bir yapılanma bulunmaktadır. Söz konusu mahkemeler aynı zamanda özel davalara da bakan mahkemelerdir (Parlak ve Caner, 2009: 84).

Yargı organı Kongre’nin çıkardığı yasalara itiraz edilen veya bu yasaların yorumlanmasının gerektiği davalara ve bir kişinin federal yasayı ihlal ettiği gerekçesiyle suçlandığı ceza davalarına bakmakla yükümlü bulunmaktadır. Federal mahkemeler, eyalet yasalarının anayasaya aykırı olduğu görüşü ortaya atıldığında

anayasaya aykırı olduğu düşünölen yasalar üzerinde temyiz yetkisine sahiptir. Ayrıca birden fazla eyaletin ve vatandaşlarının veya yabancı taraflar ile ilgili davaların göröşölmesinde de yargılama yetkisine sahiptir. Yargı organı Temyiz Mahkemesi, federal bölge mahkemeleri, iflas mahkemesi ve federal iddia mahkemeleri dâhil olmak üzere Yüksek Mahkeme ve alt federal mahkemelerden oluşmaktadır. Federal yargı mahkemelerinin asıl yargı alanı patent, ticari marka, federal hükümete karşı yapılan iddialar, iflas, finansal değerler, deniz hukuku ve uluslararası iddialarla ilgili davalar olmasının yanında eyalet mahkemelerinden temyize gelen hukuk ve suç davalarına da bakmaktadır (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

Anayasa'nın hükümlerinin yorumlanması, yasama ile yürütme arasında yorum farklılıklarından kaynaklanan anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması, sadece Yüksek Mahkeme'nin sorumluluğundaki konulardır. Vatandaşların herhangi bir uygulamanın Anayasa'ya uygun olmadığına dair dava açması halinde, konu dava açılan mahkeme aracılığı ile Yüksek Mahkeme'ye getirilebilir. Yüksek Mahkeme'nin kararı, nihai karar niteliğindedir (Hekimoğlu, 2016: 169).

Temyiz mahkemeleri, Yüce Mahkemeden sonra gelen ikinci dereceli yönetsel mahkemeler olarak görev yapmaktadır. Her eyalette örgütlenen ve 6-28 arası hâkimin görev yaptığı mahkemelerde, hem bölge mahkemeleri hem de vatandaşlar tarafından doğrudan açılan davalar kesin karara bağlanmaktadır. Bütün ülkede 94 adet bulunan Bölge mahkemeleri ise federal düzeyde suç olarak görölen davalara bakan mahkemelerdir. Ayrıca bu mahkemelerde federal yasalar, eyalet yasaları, kalpazanlık, yabancılarla ilgili konular ve federal hükümetin taraf olduğu davalar da görölmektedir (Parlak ve Caner, 2009: 85).

Yargı ayrı bir hükümet organı olarak diğeri iki organdan bağımsızdır ve yalnızca Anayasada belirtilen güçler dengesine tabidir. Bütün vatandaşlar için adil ve eşit bir adalet sağlanması için bağımsız bir federal yargı oluşturulması gerekmektedir. Anayasa, yargının bağımsızlığını iki şekilde desteklemektedir. İlki, federal hâkimler ömür boyu hizmet vermek üzere atanır ve sadece görevden alınmalarını gerektiren suçlar ve ihanet, rüşvet ve diğeri ağır suçlar ve uygunsuz davranışlar nedeniyle Kongrenin verdiği mahkûmiyet kararıyla görevden alınabilmektedirler. İkincisi ise,

Anayasa federal hâkimlerin görevde kaldıkları süre boyunca maaşlarının düşürülmeyeceğinin öngörülmesidir. Bu iki önlem, davalarda popüler duygu ve politik etkilerin tesirinde kalmadan karar verebilen bağımsız bir yargı oluşmasına yardımcı olmaktadır. Yargı, anayasa yazarları tarafından siyasi baskılardan uzak olarak hazırlanmasına rağmen hâkimlerin seçilme süreci oldukça siyasideir. Yüksek Mahkeme ve alt mahkeme hâkimleri Başkan tarafından atanmakta ve yalnızca Senato tarafından onaylandıktan sonra görevlerine başlayabilmektedirler (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

Yüksek Mahkemede dokuz hâkimin bulunması yasalar tarafından belirlenmiştir. Alt federal mahkemeler Kongre tarafından kurulmakta ve yargılama yetkisini, hâkim sayısını ve bütçesini de Kongre belirlemektedir. Ancak Başkan, Kongre tatildeyken geçici olarak hâkim atayabilmektedir. Küçük suçların davalarına bakma, tutuklama emri çıkarma ve kefalet miktarı belirleme gibi yargı işlemleriyle ilgilenen federal sulh hâkimleri, Federal Bölge Mahkemesi hâkimleri tarafından sekiz yıl görev yapmak üzere atanmaktadır (www.usemb-ankara.org.tr, 2017).

ABD Anayasası, ülkenin güçler ayrılığı ilkesine dayalı başkanlık sisteminin koruyuculuğunu Yüksek Mahkeme'ye vermektedir. Bunun kanıtı, Yüksek Mahkeme'nin onaylamadığı herhangi bir kanun veya düzenlemenin meşru sayılmaması ve uygulanamamasıdır. Yüksek Mahkeme bir başkan ve sekiz üyeden oluşmakta ve Başkan'ın önerisi ve Senato'nun onayı ile ömür boyu atanmaktadırlar. 70 yaşına geldiklerinde isterlerse emekliye ayrılabilirler. Yüksek Mahkeme'nin özerkliğinin yüksek olduğu söylenebilmektedir, çünkü üyelerinin seçimi ve atanması, iki ayrı seçimle gelen otoritenin uzlaşmasını gerektirmekte ve üyelik ömür boyu sürmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetki alanına giren dava konularını şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

- Dava taraflarından birinin ABD vatandaşı olduğu diğer tarafın da kişinin bağlı bulunduğu eyaletten başka bir eyaletin olduğu davalar,
- Büyükelçileri, diplomatik görevlileri ve konsolosları ilgilendiren konular,
- Anayasa'dan, federal yasalardan ve bunlardan alınan yetkiyle yapılmış uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan davalar,

- İki veya daha fazla eyalet arasındaki anlaşmazlıklarla ilgili olan davalar (Alkan, 2013: 40).

2.2. Federal Alman Cumhuriyeti

Almanya, dünyanın en önemli ülkelerinden birisidir. Ayrıca hem Orta Avrupa hem de Kuzey Avrupa ülkesi olmasının yanı sıra 16. Yüzyıl'da Hıristiyanlıkta reform hareketinin başladığı yerdir. İngiltere'ye göre daha geç sanayileşmiş ve birleşmesini Fransa'ya göre daha geç tamamlamış olmasına rağmen dünyanın en zengin ülkelerindedir. İki büyük Dünya Savaşı'nda çatışan iki kutuptan birinin başını çekmiştir ve günümüzde Avrupa Birliği'nin motoru sayılmaktadır. Demokrasinin bir anlamda ithal edildiği bir yer olmasıyla beraber kendine has bir siyasî sistemi bulunmaktadır (Yayla, 2014: 121).

1949'dan beri demokratik, parlamenter ve federal devlet şeklinde yönetilmekte olan Almanya'nın başkenti Berlin'dir ve 16 eyaletten oluşmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya, savaşı kazanan devletler tarafından iki ayrı devlete bölünmüştür ve bu bölünme 1990 yılında sona ermiştir. Batı Almanya'nın, Avrupa Birliği'nin kurucu üyelerinden biri olması nedeniyle birleşme sonrasında Doğu Almanya da bu birliğe üye olmuştur. Almanya Schengen bölgesi ve Euro bölgesinin bir parçasıdır.

Almanya'daki idari yapı; federal devlet, 16 eyalet, il yönetimleri, ilçeler ve belediyeler olmak üzere beş basamaktan oluşmaktadır. Fakat Almanya'da tüm ülke için uygulanabilecek bir yönetim yapı modeli bulunmamakta ve her eyalet kendi kanunları doğrultusunda, kendi idare şeklini ve mahalli idareler birimlerini meydana getirmektedir (Çalış, 2012: 65).

2.2.1. Coğrafi Yapı

Almanya, coğrafi konumu itibariyle Avrupa'nın ortasında yer almaktadır. Ülke yüzölçümü 357.021 km²'dir ve kuzeyiyle güneyi arasındaki mesafe 876 km iken doğusu ile batısı arasındaki mesafe 640 km'dir. Ülkenin içinden geçen Tuna, Ren,

İzar, Main Irmakları ve turistik göller bulunmaktadır. Ayrıca güney güneybatı boyunca uzanan Alpen -Alpler, Schwarzwald – Kara Orman Dağları tabiata ayrı bir güzellik katmaktadır. Almanya; Danimarka, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, İsviçre, Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda olmak üzere 9 ülke ile komşu olması nedeniyle Avrupa’da en çok komşusu olan ülkedir (www.hueber.de, 2011).

2.2.2. Ekonomik Yapı

Almanya’da ekonomi özellikle sanayi ve hizmet sektörlerine dayanmaktadır. Almanya, ekonomik gücü bakımından Avrupa Birliği ülkelerinde birinci, dünyada ise ABD, Japonya ve Çin Cumhuriyeti’nden sonra dördüncü sırada bulunmaktadır. Dış ticaret ve ihracatta ise dünyada birinci sırada yer almaktadır (www.hueber.de, 2011). 1952 yılından bu yana hiç dış ticaret açığı vermemiş olan ülkenin, en büyük ticari ortakları Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD’dir. Alman teknolojisinin özellikle otomobil, kimyasal ürünler, elektronik ve ilaç sanayinde gelişme göstermesi nedeniyle dünya sanayi piyasalarına yön veren birçok şirket Almanlara aittir (Aras, 2016: 98).

Almanya, kapalı Avrupa ekonomisini ve politik birleşmeyi savunmaktadır. Ticari kararlarını alırken Avrupa Birliği üyelerinin ve AB tek pazar yasalarının kararlarını dikkate almaktadır. Almanya, Avrupa’nın genel para birimi olan Euroyu kullanmaktadır ve Almanya’nın para politikası ile ilgili kararları, diğer Euro bölgesinde olan ülkeler gibi Frankfurt’taki Avrupa Merkez Bankası tarafından verilmektedir. Batı Almanya eyaletlerinde 1990 yılındaki yeniden birleşme öncesinde yaşam standardı ve yıllık gelirler yüksekti. Birleşme sonrasında ise bütün Almanya’da bu standartların korunması sağlanmaya çalışılmıştır. (www.spiegel.de).

2.2.3. Demografik Özellikleri

Ülkede, en büyük azınlık grubu 4,5 milyon insan ile Türkiye’den giden kişiler oluşturmaktadır. Diğer azınlık grupları ise, İtalya, Sırbistan, Yunanistan, Polonya ve Hırvatistan’dan gelen kişiler tarafından oluşturulmaktadır (www.migrationpolicy.org, 2017). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu listesine göre Almanya, dünyada göçmen nüfusu en fazla olan üçüncü ülkedir. Bu durum, dünya üzerindeki göçmenlerin yaklaşık %5’ini yani 10 milyon göçmeni ya da Almanya nüfusunun %12’sini ifade etmektedir (www.unfpa.org, 2017).

Almanya İstatistik Ofisi verilerine göre, 2014 sonu itibarı ile Yabancılar Merkezi'ne kayıtlı 8 milyon 152 bin 968 kişi bulunmaktadır. Bunun anlamı ise, Yabancılar Merkezi'nin kurulduğu yıl olan 1967'den bu yana ülkede kaydedilen en yüksek sayıya ulaşılmıştır (www.sabah.com.tr, 2015).

2.2.4. Ülkenin Siyasi Yapısı

Alman Anayasasına göre, Almanya 16 eyaletten oluşan federal bir devlettir ve her eyalet kendi başına gerçek bir devleti oluşturmaktadır. Her eyaletin genel seçimle belirlenmiş bir hükümeti, bir meclisi ve yüksek mahkemeler dahil yargı düzeni bulunmaktadır (Bağlı, 2011: 45).

Almanya'da federal düzeyde iki meclis bulunmaktadır. Bunlardan birincisi eyalet hükümetlerinin temsilcilerinden oluşan Eyaletler Meclisi, ikincisi ise tüm halkın temsilcilerinden oluşan Ulusal Meclistir. Anayasaya göre birleşik devletlere ait olduğu açıkça belirtilmeyen konularda yasama yetkisi eyaletlere aittir. Bu nedenle bir eyaletin federal devletin yetkisine giren bir konuda düzenleme yapabilmesi için, federal yasalarla kendisine açıkça yetki verilmesi gerekmektedir. Zaten eyaletlerin ve federal devletin yetkileri anayasada açıkça belirtilmektedir. Ortak yetki alanına giren bir konuda federal hükümetçe bir düzenleme yapılabilmesi, ancak o konu eyaletlere bırakılmamışsa mümkündür. Aynı şekilde anayasaya göre ortak yetki alanlarında eyaletlerce düzenleme yapılabilmesi için o alanda bir federal yasa çıkarılmamış olması gerekmektedir (Bağlı, 2011: 45).

Anayasanın 73. maddesine göre federasyonun; uluslararası terörizmle mücadele, dışişleri, pasaport, ulusal savunma, atom enerjisinin kullanılması, hava ve demiryolu ulaşımı, gümrük, kültür varlıklarının korunması, posta ve telekomünikasyon işleri, federal istatistik ve federasyon vatandaşlığı konularında tek başına yasa çıkarma yetkisi bulunmaktadır (Erkul, Kara ve Şimşek, 2016: 42).

Anayasanın 74. maddesine göre ise, federasyon ile eyaletler arasında paylaştırılmış yetki konuları şunlardır: Dernekler hukuku, yargılama usulü, medeni hukuk, ceza hukuku, adliye örgütü, bakım evleri rejimi haricindeki kamu sosyal rejimi, baro,

noterlik ve hukuk danışmanlığı, nüfus sicili işleri, ekonominin hukuku, işletme teşkilatı hukuku dahil olmak üzere iş hukuku, iş güvenliği ve iş bulma ve işsizlik sigortası dahil olmak üzere sosyal sigortalar, yabancıların ikamet ve yerleşme rejimi, karayolu trafiği ile atık sanayi, gürültüye karşı mücadele ve havanın korunmasıdır (Erkul, Kara ve Şimşek, 2016: 42).

Demokratik, sosyal ve hukuk devleti olan Almanya, federal cumhuriyet sistemiyle yönetilmektedir ve eyaletlerin kendi yönetim mekanizması bulunmaktadır. Siyasi yapı olarak her eyalet, ülke genelinde geçerli kanunları uygulamakta ve kendi içlerinden seçtikleri milletvekilleri tarafından Berlin'deki Parlamentoda temsil edilmektedir. Anayasa ve kanunların ortak olmasının yanı sıra her eyaletin kendine ait uygulamaları için farklı mevzuatı bulunmaktadır. Anayasa ile temel haklar, kişilik hakları, insan onuru, insan hakları, özgürlükler ve sosyal güvenlik garanti altına alınmaktadır. Alman siyasi sisteminin en üst kademesinde Cumhurbaşkanı bulunmakta ve cumhurbaşkanı parlamentonun çoğunluk oyuyla 5 yıl için seçilmektedir. Başbakan, halkın oylarıyla seçilen milletvekillerinin oluşturduğu parlamentonun çoğunluk oyuyla belirlenmekte ve kendi bakanlarını atamaktadır. Başbakan yönetim politikasını belirlemenin yanında geniş yetkilere de sahiptir (www.hueber.de, 2011).

Federe hükümetlerin özelliği egemen devlet olmalarıdır. Eyaletlerin, Anayasada belirtilen cumhuriyetçi, demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine uyması gereken eyalet anayasaları bulunmaktadır ve her eyaletin genel seçimle belirlenen meclisi, hükümeti ve yargı düzeni vardır (Bağlı, 2011: 45).

Eyaletlerin anayasal düzeninin, Anayasada ifade edilen anlamda cumhuriyetçi, demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine uygun olmak zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca halkın eyaletlerde, ilçe ve belediyelerde genel, doğrudan, serbest, eşit ve gizli oylamaya dayanan bir seçimle kendilerini temsil edecek bir organ oluşturma hakkı bulunmaktadır (Almanya Anayasası, 28. Madde).

2.2.4.1. Siyasi Partiler

Anayasaya göre siyasi partiler, halkın siyasi iradesinin oluşumuna katılmaktadır. İç düzenlerinin demokratik ilkelere uygun olması şartıyla, kurulmaları serbesttir. Maddi kaynakları ve harcamaları ile malvarlıkları hakkında kamu önünde hesap vermek durumundadırlar. Amaçlarına ve destekçilerinin tutumuna göre, özgür ve demokratik temel düzeni zedeleyen, ortadan kaldıran veya Alman Federal Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye sokan siyasi partiler hakkında Anayasaya aykırılık suçundan dava açılabilir (Almanya Anayasası, 21. Madde).

Bütün siyasi partilerin nihai hedefi iktidara gelmektir. Siyasi partiler, iktidar yarışında etkili olabilmek için, kendilerine özgü bazı yapısal özellikleri tercih etmekte ve örgütlenmelerini de bu çerçevede geliştirmektedir. Siyasi partilerin yapılanması hukuki statüleri, parti üyeliği, parti örgüt yapısı, faaliyet yasakları ve parti finansmanı doğrultusunda şekil almaktadır (Çiçek, 2011: 93).

Siyasi partiler kanunu, partinin her kademedeki kuruluşunda, anlaşmazlıklar, uyuşmazlıklar veya parti içindeki tartışmalarda karar vermek üzere, bir hakem heyetinin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Kanun, Hakem Heyetinin 4 yıllık süre için seçilmesini hükme bağlamaktadır ve heyete partinin herhangi bir organında görev alanların seçilmesini yasaklamaktadır. Heyette bulunan üyeler, partiden maaş alamazlar ve tam bağımsızdırlar, hiçbir talimatla bağlı değildirler (Mutlu, 2005: 96).

Günümüz Alman siyasal sisteminde, Weimar Cumhuriyeti döneminde yaşanan siyasi sorunlara yönelik oluşan tepkilerin sonuçlarına rastlamak mümkündür. Bu durum, siyasi parti sisteminde de görülmektedir. Weimar döneminde hem sağ hem sol hem de merkez eğilimlerde çok sayıda parti bulunuyordu ve partiler arasındaki çatışmalar ülkenin karşılaştığı krizleri çözmeye engel oluyordu. Bu nedenle bu durum, günümüzde uygulanan iki büyük partinin birkaç tane de küçük partinin bulunduğu bir parti sisteminin oluşmasını sağlamıştır. Günümüzde ülkedeki iki büyük parti Alman Hıristiyan Demokrat Parti ve Sosyal Demokrat Parti'dir. Ancak uygulanan seçim sistemi nedeniyle genellikle bu partilerden hiç biri tek başına iktidar olamamaktadır. Bu iki partiden birisi yanına diğer küçük partilerden birini alarak hükümet kurmaktadır (Hekimoğlu, 2016: 142-143).

2.2.4.2. Yasama Organı ve Yasama Faaliyetleri

Anayasada, birleşik devlet esası ve bunun gereği olan yasama yetkisi paylaşımına dokunulmayacağı belirtilmiştir (Bağlı, 2011: 45). Yasa yapma yetkisi Federal Devlet, eyaletler ve mahalli idareler düzeyinde çeşitli meclisler aracılığıyla yürütülmektedir. Anayasa’da hangi seviyede ve ne tür bir düzenleme yapılacağı belirlenmiştir. Ancak bu yetkilerin üst organlarca kullanılmaması halinde alt organlarca kullanılması mümkün olabilmektedir (Can, 2004: 149-150).

Federal Meclis; doğrudan, serbest, eşit ve gizli seçim sistemiyle ve dört yıl için seçilen ve bütün vatandaşları temsil eden milletvekillerinden oluşmaktadır. Ayrıca Federal Meclis; seçimlerin kontrolü, iki seçim dönemi arasında milli savunma ve dışişleri komisyonlarının kurulması, yine seçim dönemleri arasında hakların federal hükümete karşı korunması amacıyla komisyon kurulması, parlamenter kontrol işlevine yardımcı olmak üzere bir savunma görevlisi tayin edilmesi ve federal yasaların kabul edilmesi görevlerini yerine getirmektedir (Yalçın, 2012: 125).

Federal Meclis, anayasal bir organ olmanın yanı sıra, Alman halkının, federal düzeyde tek meşru temsilcisi olması sebebiyle hiçbir anayasal organın yetkisi altında kalmamakta ve kendi çalışma kurallarını kendisi belirlemektedir (Arslan, 2001: 59).

Almanya’da Federal Devlet düzeyinde iki yasama organı bulunmaktadır: Federal Meclis ve Federal Konsey. Esas Yasama organı Federal Meclis’tir ancak eyaletlerin mali ve yönetsel konularına ilişkin yasalarda Federal Konsey’in de onayını alması gerekmektedir (Can, 2004: 150). Federal Meclis’in oluşumundan yasama faaliyetlerine kadar tüm esaslar Anayasanın çeşitli maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. Ayrıca federal düzeyde ikinci meclis olarak eyaletleri temsilen yasal düzenlemelere katılan Federal Konsey’in oluşumu ve yasamadaki rolleri de Anayasanın 51, 52 ve 53. maddelerinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir (Can, 2004: 153).

Federal Meclis, doğrudan seçilmekte iken Federal Konsey üyeleri dolaylı yoldan seçilmektedir. Yürütme organı, Federal Meclis tarafından seçilmekte, yani hükümet parlamentonun içinden doğmaktadır. Federal Konsey, Federal Meclis ile birlikte

yürütme organını denetlemekte ve kontrol etmektedir ancak Federal Konsey'in bu konudaki yetkileri daha geniştir (Arslan, 2013: 113).

Federal Meclis'in bazı görevleri;

- Yürütme organını seçmek,
- Hükümeti denetlemek,
- Cumhurbaşkanının seçilmesinde rol oynamak,
- Kanun yapmak ve bu kanunların uygulanıp uygulanmadığını takip etmek,
- Vatandaşların yazılı şikâyetlerini değerlendirmek ve bu şikâyetlerin akıbetini takip etmek,
- Toplumun sesi olmak ve toplumu temsil etmek olarak sıralanabilmektedir (Hekimoğlu, 2016: 144).

Almanya'da Federal Konsey, ABD ve İsviçre gibi diğer federasyonlarda bulunan senato sistemindeki seçilmiş halk temsilcilerinin yerine eyalet hükümetlerinin atadığı temsilcilerden oluşmaktadır. Federal Konsey'de eyaletlerin oyu nüfus sayılarına göre belirlenmekte ve her eyaletin 3 ila 6 oyu bulunmaktadır. Eyalet başkanları 1 yıllık süre için sırayla Federal Konsey'e başkanlık etmektedirler (Tettinger, 2005: 58-59).

Eyaletler Meclisi'nin görevlerinin sıralanması ise şu şekildedir:

- Federal düzeyde kanunların çıkarılmasında rol oynamak,
- Ülkenin yönetimine katkı sağlamak,
- Anayasa Mahkemesi hâkimlerinin yarısını seçmek (Hekimoğlu, 2016: 145).

Federal Anayasaya göre federasyon ve eyaletlerin yetki ve görevlerinin sınırlanması, anayasada belirtilen inhisarı yasama ve yarışan yasama hakkındaki hükümlerine göre yapılmaktadır. Federasyonun inhisarı yasama yetkisi alanına giren konularda eyaletlerin, ancak federal bir yasanın kendilerine açıkça izin vermesi halinde ve o yasanın öngördüğü ölçüde yasama yetkileri bulunmaktadır. Yarışan yasama yetkisi alanına giren konularda ise, federasyonun kendi yasama hakkını kanun ile kullanmadığı hallerde ve ölçüde, eyaletlerin yasama yetkilerine sahiptir (Almanya Anayasası, 70, 71, 72. Madde).

Federasyonun, kendi yasama yetkisini kullanması durumunda eyaletlerin kanun aracılığı ile aykırı düzenleme yapabileceği konular:

- Kimyasal madde ve tesislere ilişkin düzenlemeler haricinde suların idaresi;
- Arazilerin paylaşımı;
- Doğanın, doğal güzelliklerin ve tarihi yerlerin bakımı ve korunması;
- Av ruhsatına ilişkin rejim hariç, av rejimi;
- Çevrenin düzenlenmesi;
- Yüksek öğretime kabul kararının ve yüksek öğretim diplomasının verilmesidir (Almanya Anayasası, 72. Madde).

Federasyonun, inhisarı yasama yetkisi bulunan bazı konular şunlardır:

- Seyahat özgürlüğü, suçluların iadesi, pasaport işleri, iç ve dış göç, mesken bildirme ve hüviyet işleri;
- Ulusal savunma işleri;
- Değişik biçimleriyle para rejimi, ölçü ve tartı rejimi ile zaman biriminin tespiti;
- Savaş malullerine, savaş mağdurlarının ailelerine ve eski savaş esirlerine yardım yapılması konuları;
- Federasyon vatandaşlığı konusu;
- Yabancı devletlerle ticaret ve ödeme trafiği;
- Hava ulaşımı konusu;
- Posta ve telekomünikasyon faaliyetleri;
- Sınai hakların korunması ve telif hakkı;
- Federasyon ve eyaletlerin işbirliği yaptığı konular;
- Silah ve patlayıcı madde faaliyetleri;
- Kamu tüzel kişi görevlilerinin hukuki statüleri;
- Atom enerjisinin barışçı amaçlarla üretilmesi ve kullanılması konuları ve bu amaçla tesisler kurma ve işletme, atom enerjisinin dışarıya sızması veya zararlı ışınlardan doğacak tehlikelere karşı korunmak veya radyoaktif maddeleri ortadan kaldırmak (Almanya Anayasası, 73. Madde).

Yarışan yasama görev ve yetkisi ise şu konuları kapsamaktadır:

- Nüfus sicili faaliyetleri;
- Medeni hukuk, ceza hukuku, adliye örgütü, baro, noterlik ve hukuk danışmanlığı konuları;
- Dernekler hukuku faaliyetleri;
- Mülteci ve sürgün sorunları ile ilgili konular;
- Yabancıların ikamet ve yerleşme rejiminin düzenlenmesi;
- Savaş zararları ve tazminatı konuları (Almanya Anayasası, 74. Madde).

2.2.4.3. Yürütme

Yasama ve yargı dışında kalan kamusal faaliyetler ile bu faaliyetlerin yürütülmesi için kurulmuş olan organ, yürütme organıdır. Yürütme kural olarak kanunların icrası anlamına geliyor olsa da, yürütme faaliyetleri sadece kanunların icrası ile sınırlı değildir. Yürütme organının devletin, kamusal ve toplumsal hayatın şekillendirilmesi, yasama organına yardımcı nitelikte faaliyetlerde bulunması gibi görev alanları da bulunmaktadır. Bu organ, kanun tasarıları hazırlamakta, kanunlarda yapılması istenen değişiklikler konusunda yasama organına önerilerde bulunmaktadır. Yürütme, hükümet ile idarenin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır denilebilir (Muratoğlu, 2014: 326).

Yürütme faaliyetleri, Federal Devlet düzeyinde Federal Cumhurbaşkanı ve Federal Başbakanla Federal Hükümet tarafından yerine getirilirken eyalet yönetimi Eyalet Başbakanı ile eyalet hükümetlerince gerçekleştirilmektedir. Mahalli idareler ise belediye başkanlarınca veya bazı eyaletlerde belediye encümenince ortaklaşa idare edilmektedir. Yürütme görevi asıl olarak federal hükümet ve federal idare, eyalet hükümetleri ve eyalet idareleri ile belediyelerin görevi içerisinde yer almaktadır (Can, 2004: 178).

Anayasanın 86. maddesine göre federal yasaların federal devlet idaresi tarafından veya federal devlete doğrudan doğruya bağlı kamu kurum veya kuruluşları tarafından yürütüldüğü durumlarda, kanunlarda özel bir düzenleme yer almadığı sürece, kanunların uygulanmasını gösteren genel düzenleyici işlemler Federal Hükümet

tarafından yapılmaktadır. Aynı şekilde kanunlarda aksine bir düzenlemenin bulunmadığı hallerde idari teşkilatın kuruluş ve yapılına ilişkin düzenlemeler de Federal Hükümet tarafından yerine getirilmektedir (Muratoğlu, 2014: 334).

Cumhurbaşkanı, Anayasada sayılanlar haricindeki yetkilerini karşı-imza kuralına göre kullanabilmektedir yani işlemleri kural olarak karşı-imza kuralına tabidir. Ancak tek başına yapabileceği işlemler de bulunmaktadır. Bu istisnai işlemler Anayasada tek tek sayılmıştır (Gözler, 2001, 287). Federal Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler şunlardır:

- Görevden ayrılan Federal Başbakanın ya da bir federal bakandan, yeni başbakan göreve başlayıncaya kadar bu görevi sürdürmesini istemek,
- Kanunları imzalamak ve imzalanan kanunları Resmi Gazetede yayımlatmak,
- Federal Başbakanı atamak veya görevden almak,
- Federal Başbakanın teklifi üzerine federal bakanları atamak veya görevden almak,
- Antlaşmaları imzalamak,
- Diğer ülkelerin büyükelçilerini kabul etmek,
- Yüksek memurları, federal yargıçları atamak veya işten el çektirmek,
- Federal Başbakanın önerisi üzerine Federal Meclis'i feshetmek,
- Bazı suçlardan hüküm giyenleri affettir (Çiçek, 2011: 70).

Hükümet ve idare kavramları incelendiğinde, bu kavramların hem fonksiyonel hem de organik anlamda kullanılmakta olduğu görülmektedir. Hükümet kamusal hayatı şekillendirmektedir. İdare ise kanunları uygulamakta, günlük hayatta karşılaşılan somut olaylar karşısında kamusal görev ve yetkileri kullanmakta ve hükümete yardımcı nitelikte faaliyetlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte hükümet ve idarenin faaliyetleri kesin çizgilerle birbirinden ayrılmamaktadır (Muratoğlu, 2014: 326-327).

Anayasa'da aksine bir düzenlemenin bulunmadığı veya aksine bir düzenleme yapılmasına izin verilen konular dışında devlete ait yetkilerin kullanılması ve devlete ait ödevlerin yerine getirilmesi görevi federe devletlere aittir (Almanya Anayasası, 30. Madde). Dolayısıyla yürütme yetkisinin ve idari faaliyetlerin federe devletlerde

toplandığı söylenebilmektedir. Yürütme yetkisi kural olarak kanunların uygulanması şeklinde ortaya çıktığından, federe yürütme yetkisinde; federe devlet yasaları ile federal yasaların uygulanması ayrımı görülmektedir. Kanunların uygulanması ile ilgili olmayan yürütme faaliyetleri açısından da yetki dağılımına ilişkin genel kurallar uygulama alanı bulmaktadır. Yani bu tür faaliyetler de kural olarak federe devletlerin yürütme yetkisi kapsamında yer almaktadır (Degenhart, 2012: 198).

2.2.4.4. Yargı

Anayasaya göre yargı yetkisi yargıçlara aittir ve bu yetki, Federal Anayasa Mahkemesi, federal mahkemeler ve eyaletlerin mahkemeleri aracılığıyla kullanılmaktadır (Almanya Anayasası, 92. Madde).

Almanya yönetim sisteminin, şekil olarak Kara Avrupası yönetim modeli içinde gelişme göstermesine bağlı olarak sistem içinde yönetsel ve özel olmak üzere ikili bir yargı sistemi kurgulanmaktadır. Yönetsel yargı sistemi anayasa ile sınırlandırılmıştır. Yönetsel mahkemeler her türlü devlet örgütlerinin faaliyetlerini denetleyebilmekle birlikte devlet memurlarını denetlemek veya yargılamak gibi hakları bulunmamaktadır. Yönetsel yargının en üstünde temel görevleri, federal ve federe devletler tarafından çıkarılan kanunların anayasanın söz ve ruhuna uygunluğunu denetlemek, federal devlet ile eyaletler arasındaki uyuşmazlıkları çözmek olan Federal Anayasa Mahkemesi bulunmaktadır (Parlak ve Caner, 2009: 179).

Hiyerarşinin ikinci kademesinde ise eyaletler düzeyinde örgütlenen idare mahkemeleri bulunmaktadır. Bu mahkemeler federal seviyede çıkarılan kanunlar tarafından düzenlenmektedir. İdari mahkemelerin aldıkları her türlü karara karşı yargı yolu açıktır ve temyiz makamı federal idare mahkemesidir. Ayrıca Almanya'da Danıştay ve Sayıştay gibi kurumların kurulduğu ve faaliyet gösterdikleri de gözlemlenmektedir (Parlak ve Caner, 2009: 180).

Federal Almanya'da siyasi yapılanmada kuvvetler ayrılığı ve yürütmenin yargıya karşı sorumluluğu ilkeleri görülmektedir. Anayasa ile her vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini ve insan haklarını güvence altına alınmaktadır. Federal Anayasa

Mahkemesi, anayasaya uyulmasını sağlamakta ve kararları diğer tüm devlet organlarını bağlamaktadır (www.hueber.de, 2011).

Federal Mahkeme'nin kuruluşu ve usulleri anayasada belirlenmiştir. Buna göre Federal Anayasa Mahkemesi, federal yargıçlar ve diğer üyelerden oluşmakta ve üyelerinin yarısı Federal Meclis, diğer yarısı da Federal Konsey tarafından seçilmektedir. Üyeler; Federal Meclise, Federal Konseye, Federal Hükümete veya bir eyaletin buna benzer organlarına üye olamamaktadır. Bir yasa ile Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve yargılama usulü düzenlenmiştir ve kararlarının hangi hallerde yasa gücünde olacağını belirtilmiştir (Almanya Anayasası, 94. Madde).

Almanya Federal Cumhuriyeti hukuku yaşamın bütün alanlarını kapsayarak toplumsal gelişim ve değişime uyum sağlamaktadır. Federal Almanya hukukuna göre herkes mahkemelerde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma yapma hakkına sahip bulunmaktadır (Federal Hükümet, 2000: 165).

Yargı, geniş kapsamlı bir hukuk güvencesi ile büyük oranda uzmanlaşmıştır. Federal ve eyalet mahkemelerinin işleyişi açısından eyaletler arasında farklılıklar bulunmamaktadır, çünkü yargıç ve savcılarının yetişme ve görev şartları federal düzeyde düzenlenmiştir (Koçdemir, 1998: 47).

Anayasaya göre yargıçlar bağımsızdır ve sadece yasaya bağlıdırlar. Kesin ve asıl görevli olarak kadroya atanan yargıçlar görev süreleri sona ermeden veya kendileri talep etmeden görevlerine son verilememektedir. Bunun istisnası olarak ancak mahkeme kararıyla ve yasaların öngördüğü neden ve şekillerle azledilebilmektedirler. Ayrıca aynı şartların varlığında sürekli veya geçici olarak işten el çektirilebilmekte, başka bir yere atanabilmekte veya emekliye ayrılabilirler. Mahkemelerin kuruluş veya yargı çevresinin değiştirilmesi gibi durumlarda, yargıçlar, maaşları kesintisiz verilmekle beraber başka bir mahkemeye atanabilmekte veya görevden alınabilmektedirler. Bununla birlikte kanunda, yaşam boyu atanmış yargıçların emekliye ayrılacakları yaş sınırı belirlenmiştir (Almanya Anayasası, 97. Madde).

Anayasanın yargı mercileri arasında yaptığı federal ve federe mahkemeler ayrımı göreve göre değil, mahkemelerin sahip oldukları fonksiyona göre yapılmıştır. Federal mahkemeler, kural olarak federe mahkeme kararlarına karşı yapılan kanun yolu başvurularını karara bağlamaktadır. Ayrıca bu mahkemeler az da olsa bazen ilk derece mahkemesi olarak da görev yapmaktadırlar (Degenhart, 2012: 209).

Anayasa Mahkemesi'nin görevleri;

- Anayasaya aykırılık durumunda siyasi partileri kapatmak,
- Temel insan hakları konusunda yapılan başvuruları sonuçlandırmak,
- Anayasanın yorumu hakkında karar vermek,
- Kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemek,
- Yetki belirsizliklerinde ve eyaletler arasındaki görüş ayrılıklarında son karar mercii görevini üstlenmek,
- Ülkenin Anayasal üst yargı mercii olarak hareket etmek,
- Yetki paylaşımı konusunda karar vermek,
- Seçimler konusunda yapılan itirazları değerlendirmek şeklinde sıralanabilmektedir (Alkan, 2013: 118).

2.3. Almanya ve ABD Yönetim Yapısının Karşılaştırılması

Federasyonlar federal devlet ve federe devletler arasında dikey güçler ayrımı sağlamaktadır. Yüksek bir mahkeme kurularak bu mahkemeye farklı hükümet kademesindeki sorunları çözmesi için yetki verilmektedir. Dünya üzerindeki federasyonlar arasındaki farklılıklar ise genellikle yetkilerin dağılımındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bazı sistemler güçlü bir ikili meclisli yapı içerisinde yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin birimler arasında daha keskin bir şekilde ayrılmasına dayanmaktadır. Bazı sistemler ise yetkilerin birimler arasında paylaşımına ve birimler arasındaki yakın işbirliğine dayanmaktadır (Yalçın, 2012: 116).

ABD'deki federalizmde belirgin bir dikey güçler ayrılığı hedeflenmekte ve farklı hükümet kademelerindeki kurumsal özerkliğe vurgu yapılmaktadır. Her hükümet kademesinin özerk sorumluluk alanları bulunmaktadır. Yetkiler, politika

işlevlerinden çok politika sektörlerine göre ayrılmaktadır. Her sektör için bir hükümet kademesinin yasama ve yürütme yetkileri bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, her kademe kendi ilişkilerini yönetecek özerkliğe sahiptir. Bu özerklik ayrıca mali yapıyı da kapsamakta ve federal birimler kendi vergilerini toplayabilmekte, böylece bağımsız gelirlere sahip olabilmektedir. Federal birimlerin temsil edildiği senato, her federal birimden eşit sayıda ve doğrudan seçimlerle seçilen senatörlerden oluşmaktadır. Temsil edilen federal birimlerin coğrafi büyüklüklerinin göz önünde bulundurulmaması sonucunda senato bölgesel eğilimlerin yerine seçmenlerin veya partilerin işlevsel tercihlerini yansıtabilmektedir (Börzel ve Hosli, 2003: 183-184).

Amerikan Anayasası; yasama, yürütme ve yargı organlarının yetkilerini ve sorumluluklarını açıkça belirtmektedir. Yetkiler bu üç organ arasında bölünür ve her organ diğer organları bir ölçüde kontrol etme yetkisine sahiptir. Böylelikle, Amerikan sistemi kuvvetler ayrılığı ilkesi çerçevesinde güçler dengesi üzerine kurulmaktadır. Amacı ise, bütün organların birbirini dengeleyerek herhangi bir yapının sisteme tek başına hakim olmasını engellemektir (Yalçın, 2012: 117).

Amerikan federalizminin temel ilkelerinden birisi de federal hükümet ile eyaletler arasında ayrılık bulunması ve eyaletlerin özerk olmasıdır. Anayasa, federal hükümete verilmiş olan dış ilişkiler, ulusal güvenlik ve para basma gibi yetkilerin dışında kalan tüm konularda federe hükümetlerin yetkili olduğunu kesin bir şekilde belirtmiştir. Bu durum, Amerikan sisteminin karşılıklı olarak birbirinden bağımsız iki farklı hükümet kademesinden oluştuğunu göstermektedir. Her iki hükümet kademesinin de anayasa tarafından kendilerine verilen görevleri yerine getirebilmek için kendi yasama, yürütme ve yargı organları bulunmaktadır (Fabbrini, 2007: 82-83).

Amerika'da her federe devlet eşit anayasal statüye sahiptir ve hepsi de Senato'da eşit şekilde temsil edilmektedir. Bütün federe yönetimler federal anayasaya aykırı olmamak koşuluyla kendi anayasalarını, kendi hükümetlerini ve kendi sistemlerini kurabilme özerkliğine sahiptir (Finegold, 2005: 150).

Almanya'daki federalizm ise, yetkilerin farklı hükümet kademesindeki işlevsel bölünmesine dayanmaktadır. Merkezi hükümet, yasa yapımından sorumlu iken federal hükümetler yasaların uygulanmasından sorumludur. Bu sistemde yetkilerin büyük çoğunluğu müşterek veya paylaşılmış yetkililerdir. Böyle bir işlevsel işbölümü, federal birimlerin merkezde güçlü bir şekilde temsilini gerektirmektedir. Bunun nedeni, federal politikaların etkili bir şekilde uygulanması ve federal birimlerin merkezi hükümetin idari temsilcisi olmasını engellemektir. Ayrıca yasama işlemlerinin büyük bir kısmı merkezi hükümetin ve federal hükümetlerin çoğunluğunun onayıyla gerçekleşmektedir. Federal birimlerin temsili, Amerikan federalizminden farklı olarak bu birimlerin nüfus büyüklüklerine göre kendi hükümetleri tarafından yapılmaktadır. Ancak bu durum, küçük birimlerin aşırı temsiline yol açabilmektedir (Börzel ve Hosli, 2003: 184).

Almanya'da federelerin bazı alanlarda kısıtlı egemenlik hakları bulunmaktadır. Federe hükümetler bu haklarını kendi yasama, yürütme ve yargı organları ile kullanmaktadırlar. Ancak yasamanın ağırlığı merkezde, yani federal devlette; yasaların uygulaması olan yürütme görevleri de eyaletlerde bulunmaktadır (Can, 2004: 147). Bu şekilde yasama, yürütme ve yargı yetkileri ve görevlerinin eyaletler ve federal devlet arasında paylaştırılması Almanya federal sisteminin en temel özelliğinden biri olmaktadır (Tettinger, 2005: 53-54). Yetkiler federal devlet ve eyalet arasında işlevsel bir şekilde bölünmüş ve eyaletler federal düzeyde yapılan yasa ve düzenlemelerin uygulanmasından sorumlu tutulmuştur (Yalçın 2012: 123).

Almanya'da federal devlet ve federe devletler arasında çok yakın bir işbirliği söz konusudur. Eyaletler federal devletin yetkilerine bırakılmamış alanlarda yasama ve yürütme yetkilerine sahiptir. Bu çerçevede federal devletin münferit yasama yetkileri; sivil savunma, uluslararası ilişkiler, gümrükler ve dış ticaret, ulusal savunma, para politikası, vatandaşlık, pasaport, posta ve haberleşme, çevre, yüksek eğitim, avlanma ve doğa koruma, toprak düzenleme ve kullanımı, demiryolu ve hava ulaşımı, ikamet ve kimlik işleri alanlarını kapsamaktadır. Rekabet halindeki yasama yetkileri ise; evlilik hizmetleri, cezaların uygulanması, dernek işlemleri, toplantı ve gösteri özgürlükleri, yabancıların oturma hakkı, vatandaşlık ve ceza hukuku, nükleer enerjinin üretimi ve kullanımı alanlarında geçerlidir. Federelerin ise yasama alanında

yerel konuları ilgilendiren sağlık, kültür, polis ve eğitim hizmetleri konusunda yetkileri bulunmaktadır (Yalçın, 2012: 123).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ VE FEDERAL DEVLET MODELİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

3.1. Afganistan İslam Cumhuriyeti

Afganistan, 1839 yılında İngilizler tarafından işgal edilmiş ve 19 Ağustos 1919'da fiili İngiliz esaretinden kurtularak bağımsızlığını kazanmıştır. 1919 yılından sonra ise ülkede sürekli olarak İngiliz ve Rus çekişmesi yaşanmıştır. Ülke 1978-1989 yılları arasında Rus işgali yaşamış ve Rusların çekilmesiyle birlikte ülkede iç savaş ve çekişmelerle meydana gelmiştir. Bu olayların ardından 2002 yılına kadar 23 yılını savaş ortamında geçirmiştir. 2002 yılından sonra ise ülkede kısmen huzur sağlanmış olsa da halen ülkede terör olayları çok yoğun şekilde devam etmektedir (Kazu; Güleçen, 2008: 25).

Afganistan İslam Cumhuriyeti, Asya'da denize sınırı olmayan bir ülkedir. Orta Asya'da bulunmaktadır ancak etnik ve kültürel bağlarından dolayı bazı kaynaklar tarafından Orta Doğu'da kabul edilmektedir. Doğu ve güneyde Pakistan, batıda İran, kuzeyde Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan, doğuda ise Çin ile çevrili bulunmaktadır.

3.2. Afganistan'ın Coğrafi Yapısı ve Stratejik Önemi

Ülkenin tarihsel ve kültürel geçmişi 5 bin yıl öncesine dayanmakta ve bulunduğu bölge İlk Çağlar'da Aryana, Orta Çağ'da Horasan ve Modern Çağ'da ise Afganistan olarak adlandırılmaktadır (Kamgar, 2003: 7). Bölgenin genellikle siyasi olarak organize olamamış kabilelerden oluşan, feodal bir yapıya sahip olmasının nedeni tarih boyunca, çok çeşitli etnik özelliklere ev sahipliği yapmış olmasıdır.

Ülke; batıda İran, kuzeyde Türkmenistan ve Özbekistan, doğu ve güneydoğuda Pakistan, kuzeydoğu ucunda Çin'in Doğu Türkistan bölgesi, kuzeydoğuda ise Tacikistan ile çevrilidir. Yüzölçümü 652.100 kilometre ve en batısı ile en doğusu arasındaki uzaklık 1.350 kilometredir. Kuzeyi ile güneyi arasındaki mesafe ise 900 kilometre olarak belirlenmiştir (Rauf, 2016: 12).

3.2.1. Afganistan Coğrafyası

Eski çağlarda Aryana, ortaçağda Horasan diye adlandırılan, 1747 tarihinden itibaren Afganistan adıyla bilinen bugünün “Afganistan İslam Cumhuriyeti” Orta Asya, Güney Asya, Ortadoğu ve Kafkasya'nın kesiştiği noktada bulunmasının sonucu olarak, tam bir kilit ülke durumundadır. Kültürel, tarihi, stratejik ve coğrafi olarak Orta Asya'nın bir parçası olan ve Orta Asya'nın giriş kapısı olarak kabul edilen Afganistan, siyasi ve dini coğrafyası sebebiyle Güney Asya ve Ortadoğu'ya yaklaşmaktadır (Begzad, 2014: 3).

Ülkenin coğrafi konumu, dört yolun kesiştiği bir bölge olarak tanımlanabilmektedir. Afganistan; Orta Asya ile Hindistan, Çin ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Orta Doğu ve Hindistan arasında bir güzergâh görevi görmektedir (Çakmak, 2004: 20).

Günümüzde 34 ilden oluşmakta olan Afganistan'ın en büyük illeri Belh, Herat, Kandahar, Celalabad ve Kunduz'dur. Coğrafi olarak sıradağlardan ve çeşitli yaylalardan oluşmuş olan Afganistan, aslında bir yayladır (Begzad, 2014: 3). Afganistan'a stratejik olarak baktığımızda ise, orta kısmında Hindu Kuş Dağları bulunmakta ve Kuzey Afganistan bölgesi düz araziden oluşmaktadır. Ayrıca topraklarının yaklaşık %75'i dağlık arazidir (Rauf, 2016: 13). Ülkenin coğrafi yapısı etnik gruplar arasında karşılıklı ilişkilerin gelişmesini ve merkezi yönetimin ülke genelinde otorite tesis etmesini engellemektedir.

3.2.2. Jeostratejik Önemi

Afganistan'ın stratejik ve jeopolitik konumu, genellikle tarihini olumsuz yönde etkilemiş ve birçok devletin işgaline uğramıştır. Ülke, günümüzde de tam bağımsız, modern, kendi kendine yeter bir devlet inşasını gerçekleştirebilmiş değildir. Afgan

halkı, tarih boyunca etnik ve dini çatışmalardan mustarip olmuştur ve bu coğrafya üzerinde yaşanan bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin gölgesinde kalmaktadır (Tuna, 2012: 65). Federalizmin ülkede uygulanması bu sorunu tamamen ortadan kaldırmaz belki ancak bölgesel yönetimler tarafından bölgeler kontrol altına alınarak merkezi yönetimin gücü pekiştirilebilir.

Bu bölgenin en önemli özelliği, güç boşluğu ve güç elde etme imkânının olması ve önemli bir ekonomik kaynak bölgesi olarak tanımlanmasıdır. Önemli minerallerin olduğu, doğalgaz ve petrol açısından zengin olan Avrasya Balkanlarına hâkim olmak isteği, yayılcı düşünceleri ortaya çıkarmakta ve uluslararası mücadeleyi hızlandırmaktadır. Afganistan böyle bir hâkimiyet güdüsünün sıçrama tahtası olarak görülmektedir (Büyükbaş, 2006: 8).

Afganistan'ın yaşadığı karışıklık ilk olarak, 1979 yılında Sovyetler Birliği işgali ile başlamış ve işgal, Afganistan'da halkın örgütlenmesine ve topyekûn mücadele etmesine neden olmuştur. Bu örgütlenmeler yoluyla ise savaş diktatörleri (mücahitler) ortaya çıkmış ve ülke bu mücahitlerin kontrol alanlarına bölünmüştür. Bu dönemden itibaren hem ülke içinden hem de ülke dışından buldukları destekçilerle güçlenen farklı örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Mücahitler arasındaki artan bölünmeler, ülkenin temel sorunu haline gelmiş ve toplum içinde istikrarsızlık değişmeyen bir hal almıştır (Tuna, 2012: 65).

3.3. Afganistan'ın Ekonomik Durumu

Yıllarca süren savaşlar ve iç karışıklıklar sebebiyle Afgan ekonomisi gelişmemiş ve Afganistan dünyanın en fakir ülkelerinden biri haline gelmiştir. 1979 yılı sonrasındaki karışıklıklar nedeniyle ekonomi çökme noktasına gelmiş ve ülke, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) İnsani Gelişme Raporu'nda ekonomik verileri ve yaşam düzeyi açısından 173 ülke arasından 171. sırada yer almıştır. Bu haliyle Afgan ekonomisi özellikle son yıllarda dış yardımlarla ayakta kalmıştır. Topraklarının sadece %12'si ekilebilir olmasına karşın, tarım Afganistan'ın en önemli gelir kaynağını teşkil etmektedir (Hajiyarali, 2011: 12).

Bir ülkenin toplumsal yapısı, kabileye dayalı ise yağma ve hırsızlık kaçınılmaz olmaktadır. Bu yüzden Afganistan'ın kurulduğu yıllardan beri, ülkede yağmaya dayalı bir düzen hâkim olmuştur ve ekonomi gelişmemiştir. Afganistan'da uluslararası yapılanmalar nedeniyle toplumun yapısının değişeceği ve ekonominin gelişeceği yönünde düşünceler ortaya atılmış ancak bu beklenti boşa çıkmış ve gözle görülen bir ilerleme kaydedilememiştir (Wasıl, 2015: 5).

Afganistan'da yıllardır devam eden çatışmalar nedeniyle yabancı yatırımcılar ülkeye yatırım yapmak istememekte ve yerel sermaye çevreleri ise yatırım yapmaktan ziyade illegal sektörlerde sermayelerini büyütmeyi tercih etmektedirler. Yatırımların olmamasına bağlı olarak modernleşmenin gereği olan kentleşme gerçekleşmemekte, din dışında siyasi ideolojiler görülememektedir. Ülke ekonomik olarak dış yardımlara muhtaçtır ve gelen dış yardımlar yatırım yerine seçkinlerin şahsi servetine aktarılmaktadır. Zaten kıt olan kaynakların toplum kesimleri arasında eşit dağıtılmamasından kaynaklı sorunlar geçerliliğini devam ettirmektedir (Arslan, 2016: 58).

Afganistan'ın, dünyanın fakir ve ekonomik imkânlar yönünden güç durumda olan ülkeler arasında olmasını kavrayabilmek hiç de zor değildir. Merkez Bankası, vergi toplama ve gümrükler, kamu hizmeti, hazine, istatistik toplama ve yayın gibi devletin temel iktisadî kurumları son derece zayıftır. Yollar, haberleşme imkânları, elektrik, köprüler, sulama tesisleri gibi temel fiziksel altyapının unsurları ve hatta piyasa mekanizması tahrip edilmiş durumdadır. Zaten iktisadî açıdan zayıf olan Afganistan'da son yıllarda yaşanan kuraklık, ülkeyi iyice çökertmiştir. Ancak yapılan dış yardımlar ve yurtdışındaki Afganlıların ülkeye kazandırdığı gelirler, bazı aileleri ayakta tutmaktadır (Hajiyarali, 2011: 12-13).

Afganistan ekonomisi son yıllarda göreceli olarak iyi bir dönem yaşamaya başlamış ve Afgan ekonomisi için yeni bir pencere açılmış, dünya Afganistan ekonomisini desteklemeye başlamıştır. 2001'den beri süren savaşlar 2012'de bitmiş, ekonomik durum iyileşmeye başlamış ve toplum arasında iyimserlik ortamı canlanmaya başlamıştır. 2012 yılında ise her sektörde, yatırımcıların risk alma konusunda çekimserlikleri azalmıştır. Bugün yurt içinde ve yurt dışında ticaretin arttığı

görülmektedir. Bu nedenle bu dönemin belirli ölçüde ilerleme ve umut dönemi olduğu söylenebilmektedir. (Wasıl, 2015: 6).

3.4. Afganistan'da Etnik Yapı

Afganistan farklı etnik grup, kabile ve kavimlerin var olduğu bir ülkedir. Bu ülkede Peştü, Türk, Tacik, Hazara, Nuristani, Keşmiri, Beluci ve Hindu gibi etnik gruplar bulunmaktadır. Her ne kadar Afganistan'daki etnik gruplar araştırılsa da belli bir sonuç ortaya koyulamamıştır. Yapılan bir araştırmaya göre Afganistan'da 55 farklı etnik grup bulunmaktadır. Ancak Afganistan'ın genel nüfusu hakkında bir şey söylemek çok güçtür. Etnik grupların hak iddia etmesinin önüne geçme politikası olarak Peştü ağırlıklı merkezi yönetim nüfus sayımına sıcak bakmamaktadır. Ancak Birleşmiş Milletlerin ileri sürdüğü nüfus sayısı 27 milyon civarındadır. Afganistan'da en fazla nüfusu olan etnik grup Peştulardır ve kökenleri konusunda farklı iddialar mevcuttur. Bazıları, Mısır'daki Kıptilerden geldiğini, bazıları Zehak'ın evlatları olduğunu, bazıları ise İsrailoğullarından geldiklerini iddia etmektedirler (Begzad, 2014: 4).

Coğrafi konumu gereği Afganistan, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Dolayısıyla bu medeniyetlerin kültürlerinden etkilenmiştir. Afganistan'da bugün birçok etnik grubun yaşadığı farklı bölgelerde, farklı sosyo-kültürel yapılar rastlanmaktadır ve bu nedenle nüfusunu meydana getiren toplumun etnik yapısı oldukça karışıktır. Bu karışık etnik yapı sonucunda Afganistan'da yaşayan halk, kendi kimliklerinden vazgeçmemiş ve üst kimlik ve belli bir etnik gruba mensup olma sorunu günümüze kadar süregelmiştir (Rauf, 2016: 17).

Savaş nedeni ile uzun zamandan beri Afganistan'da nüfus sayımı yapılamaması nedeniyle nüfus sayısı tam olarak belli olmadığına göre hangi etnik grubun Afganistan nüfusunun ne kadarını oluşturduğu da belli değildir. Bazı kaynaklarda seçimler nedeniyle tahmini olarak rakamlar verilmektedir ve verilen bu rakamlar çok sağlıklı değildir. Çünkü bu rakamlar, bir kavimdeki her insanın kendi adayına oy vereceği düşünülerek hesaplanmaktadır. Bir kavimden başka bir kavmin adayına oy verenler olabileceği için bu veriler çok güvenilir değildir (Begzad, 2014: 5).

3.4.1. Peştular (Afganlar)

Afganistan'ın nüfusunun en büyük kısmını yaklaşık % 40'lik oranla Peştular oluşturmaktadır. Sayılarının 12-13 milyon arasında olduğu tahmin edilen Peştulara aynı zamanda Afgan da denmektedir. Afganistan ismi zaten "Afganlara ait ülke" anlamına gelmektedir. Peştuların etnik kökeni hakkında fazlaca bilgi mevcut değildir. Babür'ün Peştuları, Kabil'in güneyinde yaşayan ve yağmacılıkla geçinen bir topluluk olarak tarif etmesinin dışında 18. yüzyıla kadar adlarını anan pek olmamıştır. Bununla birlikte, İran ve Moğol ordularında paralı asker olarak görev yaptıkları ve Nadir Afşar döneminde siyasi açıdan önemli mevkilere yükseldikleri bilinmektedir (Hajiyarali, 2011: 40).

Peştuların bugünkü Afganistan coğrafyasına güneyden gelip Süleyman Dağları etrafında yerleştikleri bilinmekte ve güneyde yaşayan kabilelere Patan veya Peštu denilmektedir. Konuştukları dil, Peştucadır ve Afganistan'daki kanıtlara göre Peştuların bölgeye bugünkü Pakistan'ın kuzeyinden geldikleri ve bugünkü Afganistan'da bir etnik grubu teşkil ettikleri bilinmektedir (Saray, 2002: 13).

3.4.2. Tacikler

Ülke nüfusunun % 25'ini oluşturan Tacikler, Afganistan'ın ikinci büyük etnik grubudur ve kabile yaşantısını diğer gruplara göre daha erken terk etmiş yani yerleşik hayata geçmişlerdir. Tacikler İran asıllı oldukları için İranlılarla aynı kültürü paylaşmaktadırlar ve yazı dilleri aynıdır. Bunun yanında Farsçanın farklı bir kolu sayılan "Derice" ile konuşmaktadırlar ancak İran'ın tam tersine Afganistan Taciklerinin %99'u Sünni Müslüman'dır (Hajiyarali, 2011: 46).

Taciklerin hemen hepsi kabilecilik hayatını terk etmiş yerleşik yaşamı benimsemiş bir topluluktur. Tacikler, Afganistan'ın eski yerleşik halklarından birisi sayılmaktadır. Çiftçilikle uğraşmaları dolayısıyla Afganistan'ın önemli bölgelerinde verimli toprakları sahiplenmiş durumdadırlar. Günümüz Afganistan'ında da Tacikler gerek ekonomide gerekse siyasette önemli bir rol oynamaktadır (Rauf, 2016: 18). Ancak ülkedeki yasal ekonomiden ziyade yasadışı ekonomi daha belirleyicidir.

Yasadışı ekonominin temel hammaddesi olan afyon sakızı Peştu kökenlilerin yaşadığı bölgelerde daha yoğun yetiştirilmektedir.

3.4.3. Türkler

Türklerin Afganistan coğrafyasının farklı bölgelerinde ve özellikle kuzey Afganistan'da M.Ö. İskender'den önceden de bugünkü Afganistan coğrafyasında yaşadıkları bilinmektedir (Hajiyarali, 2011: 55).

Afganistan Türkleri kendi aralarında Özbek, Türkmen, Kızılbaş, Kazak, Kırgız, Karakalpak, vs. gibi birtakım gruplara ayrılmaktadır. Türk etnik kökenli gruplardan nüfus yoğunluğuyla öne çıkanlar ise Özbekler ve Türkmenlerdir. Özbekler Afganistan'daki en kalabalık ve en önemli Türk grubudurlar. Afgan Türkleri özellikle Kunduz, Şıbırgan, Taş Kurgan, Mezar-ı Şerif, Belh, Meymene, Aliça ve Bala Murghab'ta yaşamaktadırlar (Noory, 2014: 53).

Özbek ve Türkmenlerin çoğunlukla yaşadığı Afganistan'ın Kuzeyine Türkistan veya Afganistan Türkistan'ı da denilmektedir. Afganistan'ın en doğusundaki Vahan'dan başlayarak ülkenin en batısındaki tarihi Herat kentine kadar uzanan Afganistan Türkistanı Bölgesi, Katağan ve Güney Türkistan olarak ikiye ayrılmaktadır. Afganistan'ın Türkistan bölümünde yaşamakta olan Türkler gelenek, görenek, dil, örf ve adetlerine sahip çıkabilmişlerdir ancak bu bölgenin dışında kalan Türklerin çoğu asimile olmuştur. Aymaklar, Avşarlar, Halaçlar ve Kızılbaşların büyük bir bölümü asimile olmuş veya yaşamakta oldukları bölgede entegre olan gurupların başındadır (Dariz, 2001: 90).

3.4.4. Diğer Etnik Guruplar

Irksal, dilsel, kültürel ve dinsel anlamda ayrılabilen etnik guruplar temel alınarak Afgan toplumu incelendiğinde, karşımıza on sekiz grup çıkmaktadır: bu guruplar; Peştular, Tacikler, Türkler (Özbek, Türkmen, Kızılbaş, Kazak, Kırgız, Karakalpak), Nuristaniler, Hazaralar, Beluciler, Darvaziler, Brahuiler, Beluçlar, Rajasthaniler, Araplar, Aymaklar, Hindular, Sihler, Yatlar, Pencabiler, Pamir'iler ve Paşhailerdir (Noory, 2014: 50).

Afganistan'da yaşayan büyük etnik gurupların yanında daha küçük ve dağınık guruplar da mevcuttur. Bunlar; Beluciler, Nuristaniler, Brahuiler ve büyük çoğunluğunu Pakistan'da yaşayan 25 bin Sünni Pencabi, karışık kökenli olmalarına rağmen Arap diye de bilinen, sayıları yaklaşık 5 bin olan Araplar, 18 bin civarında asıl anavatanı Hindistan olan Gujurlar, ülkede yaşayan küçük guruplardır. Diğer taraftan Müslüman olmayan bazı etnik guruplar da bulunmaktadır. Hindu dinine inanan yaklaşık 15 bin kişilik Sihler'in birçoğu Afganistan'ın büyük kentlerinde yaşamaktadır. 1978'de sayılarının yaklaşık 30 bin olduğu tahmin edilirken birçoğu 1992'de ülkeyi terk etmiştir (Noorulhak, 2005: 23).

3.5. Milli Afgan Devletinin Kuruluşu

Ahmet Şah Abdali (Dürrani), 1747'de bugünkü Afganistan'ın temellerini atan kişi olmuştur. Afganistan'da var olan kabile devletlerinin ilk kez tek bir siyasi yapı altında toplandığı bu tarih, bugünkü Afganistan'ın başlangıcını oluşturmaktadır (Noory, 2014: 40).

Kandahar bölgesinde Abdali aşiretler, aşiret liderlerinden oluşan bir Büyük Milli Meclis toplamışlar ve bir birlik oluşturarak, başına Ahmet Şah Abdali'yi geçirmişlerdir. Kendisine Dürr-i Dürran (inciler incisi) unvanı verilen Ahmet Şah liderliğinde kurulan bu konfederasyon yapı "İlk Milli Afgan Devleti" olarak kabul edilmektedir ve başkent olarak Kandahar seçilmiştir. Kurulan bu yeni devlet, bölgedeki hâkimiyetini artırarak Kabil bölgesini de almıştır (Saray, 2002: 17-27). Ülke, kabilelerden oluşması ve stratejik konumu nedeniyle çok fazla saldırıya uğramış ve sürekli bağımsızlığını kazanmak için uğraşmıştır.

Emanullah Han 1919'da yönetime geçmiş ve Afgan bağımsızlık mücadelesinin yeni bir döneme girmesini sağlamıştır. Emanullah Han'ın bağımsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen İngilizler bunu kabul etmeyerek yeniden Afganistan üzerine askeri saldırı başlatmışlardır (Fisk, 2011: 56). Ülke tekrar karışmış ve bu durum İngilizlerle çatışma yaşanmasına neden olmuştur.

Yaşanan bu çatışmaların ardından, 8 Ağustos 1919'da yapılan Raulpindi Anlaşması ile İngilizler tarafından Afganistan'ın bağımsızlığı kabul edilmiştir. Kral Emanullah Han, Atatürk Türkiye'sinin reform hareketlerinden etkilenmiş ve kendi ülkesinde de benzer reformları gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak buna karşı çıkan gruplar ülkede iç karışıklıklar çıkmasına sebep olmuştur (Barfield, 2010: 11-12).

Rakipleri, reformları bahane ederek bu reformların İslam dinine karşı olduğunu ve Emanullah Han'ın dinden çıktığını ilan etmişlerdir. 1929 yılında Emanullah Han, Afganistan'ı terk etmek zorunda kalmış ve yerine kardeşi Enayetullah geçmiştir. Enayetullah'ın hükümeti yalnızca üç gün sürmüş ve muhalif hareketlerin başı olan Habibullah Kalakani, Afganistan tahtına sahip olmuştur. 1747 yılından 1929 yılına kadar geçen sürede Afganistan tahtına çıkan herkes Peştu'ndur ancak Habibullah Kalakani ile Afganistan tarihinde ilk kez Peştu olmayan bir kişi tahta geçmiştir. Habibullah Han, halka bütün reform yasalarını iptal ederek İslami kurallara göre hüküm süreceğine dair söz vermiştir. Ancak Tacik kökenli olan Habibullah Han'ın hükümeti ancak dokuz ay sürmüş ve yönetim yeniden Peştulara geçmiştir (Misbahzada, 2010: 97-99).

3.6. Avrasya'da Rus-İngiliz Mücadelesi (Büyük Oyun) ve Afganistan'ın Denge Politikası

1839 yılında güneye yayılma gayreti içindeki Rusya, İran ile Kafkasya bölgesinde giriştiği savaşı kazanmış ve İran'ı kontrolü altına almıştır. Bu olaylar neticesinde Rus etki alanının Afganistan'a ve oradan da Hindistan'a yayılabileceği endişesindeki İngilizler, Ruslara karşı oluşturduğu Hindistan savunma merkezini İran'dan Afganistan'a kaydırmıştır. İngilizler, Rus yayılmasını Afganistan'da engelleme politikası takip etmişlerdir (Saray, 2002: 28-37).

Böylece Rusların desteklediği İran ordusunun Herat'ı kuşatması sonrasında, Hindistan'ın tehdit altında olduğunu düşünen İngilizler, Afgan Emiri Dost Muhammed'in Ruslara yakınlaştığını ileri sürerek, Afganistan'a müdahale etme kararı almıştır. Önce Kandahar ve daha sonra da Kabil'i ele geçirmiş ve Afgan-İngiliz savaşı yaşanmıştır (Büyükbaş, 2006: 28).

Afganistan o zamanlar Hindistan için tehlikeli bir noktadaydı ve İngilizler bu tehlikenin farkındaydılar. Bu yüzden eğer Ruslar bu toprakları ele geçirirlerse, Hindistan'ı çok kolay bir şekilde kendi hâkimiyetleri altına alabileceklerdi (Hakimi, 2014: 40).

İngiliz ve Rusların etki alanı oluşturma mücadelesinin ortasında kalan Afganistan, Kuzeyden Ruslar, Güneyden ise İngilizler tarafından devamlı olarak tehdit edilmiştir. Uzun yıllar boyunca devam eden bu çekişme Afganistan'ı iki büyük gücün egemenlik alanı arasında tampon devlet konumuna getirmiştir. Böylece bu iki devlet, Afgan sınırını geçmemeye özen göstererek, bu bölgede bir denge durumu yaratmışlardır (Çeçen, 1998: 112). Her ne kadar denge sağlanmış gibi görünse de iki ülke arasında soğuk bir savaş yaşanmış ve bundan en çok etkilenen de yine Afganistan olmuştur.

Rus ve İngiliz'lerin birbirlerine saygılı kalarak kurnazlık, askeri baskı ve zaman zaman da para ve rüşvet kullanarak, aralarında yürüttükleri bu gizli menfaat savaşı daha sonraları "Büyük Oyun" olarak adlandırılmıştır (Raşid, 2001:18). Afganistan üzerinde oynanan oyunun asıl aktörleri Ruslar ve İngilizler olsa da başka ülkelerin liderleri ve başkanları da bu iki oyuncunun yanında olmaya mecbur bırakılmışlardır (Atayi, 2005: 60). Bu dönemde Peştular Güney'den İngiltere tarafından desteklenirken Tacikler ve Türk kökenlilerin Ruslar tarafından desteklendiği görülmektedir.

1869 yılının başlarında İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Klarndon, Londra'da Rusya'nın büyükelçisi Baron Brono ile beraber Orta Asya ülkeleri hakkında konuşurken; Hindistan ve Rusya sınırları arasında tarafsız bir bölge oluşturmak niyetindeydiler. Onlara göre, oluşturulan bu bölge dış devletlerin etkilerinden kurtulacaktı. Dolayısıyla bu iki süper güç bu anlaşmaya saygı göstereceklerdi. İngiltere Dışişleri Bakanı görüşmelerden sonra Hindistan sınırlarındaki Rusları bir sorun olarak görmediğini ancak yine de Ruslar ve İngilizler arasında kendi güvenlikleri açısından böyle bir tampon bölgenin oluşturulmasının gerektiğini belirtmiştir. Bu tampon bölgenin Afganistan olarak belirlenmiştir (Atayi, 2005: 85).

Büyük oyunun asıl amacı ise Napolyon'un 1763'te kaybettiği Hindistan'ı tekrar almaktır ve bunun için Fransa 1807 yılında Ruslara, Fransız birlikleri ve Rus birliklerinden meydana gelecek bir ordu ile Kafkaslar ve İran üzerinden giderek, İngilizleri Hindistan'dan atmayı teklif etmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2008:64).

Sonuç olarak tarihte büyük oyun olarak bilinen meşhur oyun başlamıştır. 19. yüzyılda İngiltere ve Rusya; Hindistan'a ve sıcak sulara inme çabası ile bu topraklar üzerinde çok büyük oyunlar oynamışlardır. İngiltere'nin Hindistan'ı korumak için Ruslara karşı tampon bölge olarak Afganistan'ı görmesinin sonucunda Afganistan, Rusya ve Hindistan arasında bir tampon olarak kabul edilmiştir. Afganistan üzerinde oynanan oyunlar yıllarca devam etmiş ve günümüzde de devam etmektedir (Hakimi, 2014: 40).

3.7. XX. Yüzyıl İlk Yarısında Türk-Afgan İlişkileri

Afganistan ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilk resmi ilişki 1921 yılında gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği ve Afganistan'ın birbirini ilk tanıyan ülkeler olarak tarihe geçmesini sağlayan Sovyet-Afgan anlaşmasından üç gün sonra, 1 Mart 1921'de Moskova'da, Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Bakanı Dr. Rıza Nur ve Ekonomi Bakanı Yusuf Kemal'den oluşan Türk heyeti ile Afganistan Özel Elçisi General Mehmet Veli Han arasında, ilk Türk-Afgan İttifak Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Türkiye Cumhuriyeti'nin Gümrü Anlaşması'ndan sonraki ikinci resmi anlaşmasıdır (Büyükbaş, 2006: 33). Moskova'da imzalanan anlaşmayla Afganistan, Anadolu hükümetini ilk tanıyan ülke olmuştur. Ayrıca Ankara'ya diplomatik temsilci gönderen ilk ülke de Afganistan'dır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, güvenlik ve işbirliğini geliştirmek amacıyla, Türkiye, İran, Afganistan ve daha sonra Irak'ın katılımıyla Sadabad Paktı oluşturulmuştur. 1937'de Tahran'da imzalanan ve saldırmazlık anlaşması olarak bilinen Sadabad Paktı, birbirlerinin içişlerine karışmama, sınırlarına saygı gösterme ve ortak çıkarların olduğu alanlarda karşılıklı işbirliği yapma konularını öngörmekteydi (Bal, 2002: 273).

Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte hemen hemen her dönem Afganistan ile iyi ilişkiler kuran Türkiye, işgal boyunca ABD'nin güvenlik odaklı bakış açısının aksine ülkenin ekonomik ve sosyal alanda gelişmesine odaklanmıştır. Yetkililerin açıklamalarına göre, 2014 yılına kadar yaklaşık 30.000 asker ile 15 farklı rotasyon döneminde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde Afganistan'da görev yapan Türk askeri hiçbir operasyonel görevde silahını ateşlememiş ve hiçbir suçla karışmamıştır (Turca, 2014). Bunun yanında Türkiye ile Afganistan arasında güçlü tarihi bağlar ve ikili iyi ilişkiler olması, diğer NATO üyesi ülkelere kıyasla Türk askerinin bulunduğu süre boyunca Afgan halkı ile olan diyalogunu kolaylaştırmıştır (Sasaoğlu, 2014: 6).

TİKA (Türk Kalkınma ve İşbirliği Ajansı) ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla sağlık, eğitim ve alt yapı gibi birçok alanda yatırım yapan Türkiye, bugün hâlâ Afganistan'da faaliyetlerine devam etmektedir. İdari ve yargı sistemini geliştirmek, halkın yaşam koşullarını iyileştirmek, Afgan güvenlik güçlerinin kabiliyetlerini arttırmak, bayındırlık, alt yapı, sosyal destek çalışmalarına katılmak, hastaneler açmak gibi birçok konuda Türkiye, Afganistan'da faaliyetler göstermektedir (Sasaoğlu, 2014: 6). Afganistan konusunda Türkiye ülkenin üniter yapısının korunması yönünde irade göstermektedir. Tarihi ve kültürel bağları nedeniyle ülkedeki Türk kökenli etnik gruplarla ilişkileri daha güçlü olan Türkiye'nin bütün etnik kökenlere eşit mesafede duruş gösterme gayreti içinde olduğu görülmektedir.

3.8. Bağımsızlıktan Sovyet İşgali'ne Giden Süreç

Afganistan yönetimini 1978 yılında Tacik kökenli Nur Muhammed Taraki devralmış, komünist bir hükümet kurmuş ve SSCB'den önemli oranda destek almıştır. Ancak bölgedeki etkisini kaybetmek istemeyen ABD, Peştü kökenli Hafızullah Emin'i desteklemiş ve Hafızullah Emin tarafından 1979 yılında gerçekleştirilen bir darbe ile Taraki iktidarını kaybetmiştir (Andismand, 2007: 74-75).

Kendi desteklediği iktidara yapılan bu müdahaleyi kabul edilemez gören SSCB bu olaylar üzerine Afganistan'ı işgale başlamıştır. Brejnev Doktrini'ni esas alan SSCB, Babrak Karmal'ı iktidara getirmiştir (Dashti, 2015: 25).

1986 yılında Karmal'ın istifa etmesi üzerine Doktor Necibullah, göreve gelmiştir. 1986 yılından 1992 yılına kadar iktidarda kalan Necibullah, ilk konuşmasında siyasi muhaliflerine barış çağırında bulunmuş ancak Necibullah'ın girişimleri sonuç vermemiştir. 1989 yılında Sovyet askerlerinin çekilmesi ile zor durumda kalan Necibullah'ın 1992 yılında BM'nin de katıldığı bir konferans ile hükümeti resmen mücahitlere devretmesiyle on yıldan fazla sürecek, bir milyondan fazla Afganistanlının ölmesine ve bir o kadarının da yaralanmasına ve sakat kalmasına yol açacak iç savaş dönemi başlamıştır. Bu savaşta Afgan mücahitleri özellikle Suudi Arabistan ve ABD'den önemli para ve silah yardımı almışlardır (Fisk, 2011: 28-32) . Savaş bittikten sonra, Taliban ülke içindeki ağırlığını kademeli olarak artırmış ve 1992'de Necibullah hükümetinin devrilmesiyle ülke Afganistan İslam Cumhuriyeti adını almıştır (Barfield, 2010: 13).

Taliban yönetimi döneminde ise, ülke içindeki çeşitli etnik ve dini gruplar arasındaki çatışmalar yoğunlaşmış ve bu çatışmalar giderek iç savaş haline gelmiştir. Sovyet savaşından harap bir halde çıkan Afganistan halkı, iç savaşla birlikte daha kötü bir duruma gelmiş ve çok fazla insanını kaybetmiş, ekonomik kaynakları neredeyse tükenmiştir. 2001'de ABD'deki İkiz Kuleler'e yapılan saldırıdan Usame Bin Ladin liderliğindeki El-Kaide örgütü sorumlu tutulmuştur. Bu yüzden ülke ABD tarafından işgal edilmiş ve ABD Afganistan'ı bu örgüte yardım ve lojistik destek sağladığı gerekçesiyle işgal etmiştir (Isby, 2006: 85-86).

İşgalden kısa bir süre sonra Taliban rejimi devrilmiş ve 2001 yılında imzalanan Bonn Anlaşması ile geçiş dönemi boyunca Afganistan liderliğine Amerikan destekli Peştü lider Hamid Karzai getirilmiştir. Ayrıca bu anlaşma ile savaş sonrası dönemde Afganistan'ın yeniden inşasına yönelik adımlar belirlenmiştir (Isby, 2006: 85-86). Karzai 2004 ve 2009 yıllarında yapılan seçimlerde yeniden hükümet başına gelmiş ve görevine devam etmiştir (Dashti, 2015: 25-26).

3.8.1. Sovyet Etki Alanına Giriş ve Marksizm-İslami Hareket Mücadelesi

Afganistan'ın bağımsızlığını kazanması ile birlikte Emanullah Han, ülkeyi hızla modernleştirmeye çalışmış ve Sovyetlerle işbirliği ve dostluk anlaşmaları imzalamıştır. Bu dönemde Türkiye ile kurulan yakın ilişkiler de devam etmektedir.

Ülkeyi modernleştirme çabasıyla Afgan ordusu Türk hocalar ve teknisyenler tarafından eğitilmiş ve Afgan halkının Türklere olan sevgisi o zamandan günümüze kadar devam etmiştir. 1952 yılından sonra Afganistan, Rusya ile kurduğu iyi ilişkiler çerçevesinde kendi öğrencilerini Rusya'ya eğitim için göndermeye başlamıştır. Amaç her ne kadar modernleşme ve eğitim olsa da bu tarih Afganistan için kara bir leke olarak kalmıştır. Nedeni ise gönderilen her bir öğrencinin, ülkeye tam bir sosyalist devrimci olarak dönmesidir (Hakimi, 2014: 41).

1954 tarihinden sonra, Afganistan Cumhurbaşkanı Muhammed Davut Han olmuştur. Davut Han, Rusya ile çok yakın temaslar kurmuş ve Rusya Başkanı bizzat Afganistan'ı ziyaret etmiştir; 1956 yılında ise Davut Han Rusya'yı ziyaret etmiştir.

Sovyet-Afgan Hükümetleri arasında Kültür Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşmayla Afgan öğrencilerinin öğrenim için Sovyet Rusya'ya gitmesinin önü açılmıştır. Ayrıca üniversitelerde görevli profesörlerin karşılıklı olarak ülkelerde ders ve konferanslar vermesi kararlaştırılmıştır. Sovyet profesörler bu fırsatı, Afgan öğrencilere mümkün olduğu kadar Marksizmi anlatmak için kullanmışlardır (Saray, 2002:177).

1953 yılında Afganistan'ın ekonomik problemlerle karşı karşıya kalması nedeniyle Rusya Federasyonu bu durumu değerlendirip Afganistan'a milyonlarca dolar yardımda bulunmuştur. Rusya Federasyonu 1957 yılında 15 milyon dolarlık bir yardımda bulunmuş ancak Kruşçev şart olarak yardımın ve desteğin yerinde kullanılmasını sağlamak için Rus danışmanların ve teknisyenlerin Afganistan'a girmesini şart koşturmuştur. Afganistan ise bu şartı itiraz etmeden kabul etmiştir (Şehanlıoğlu, 2008: 71). Yapılan bu yardımların ve öne sürülen şartların nedeni ne yazık ki yıllar sonra acı bir şekilde ortaya çıkmıştır.

1960 yılında da Sovyet yardımları çok yoğun bir şekilde devam etmiş ve Kruşçev ikinci kez Kabil'e ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sürecinde Kruşçev, Sovyet sınırlarına yakın bölgeleri de ziyaret etmiş ve incelemelerini özellikle Bargam ve Shindand havalimanlarında yoğunlaştırmıştır. Bu ziyaret ve incelemelerin amacı ise

1979 yılında başlayacak olan işgale zemin hazırlamaktı. Kruşçev, havalimanlarının ve sınır bölgelerinin son durumunu yerinde görmüş ve buralardan yapılacak tank geçişleri ile kısa zamanda Pakistan'a ulaşmayı planlamıştır (Fyhash, 2004: 17).

Ayrıca Sovyetlerin çok dikkatli ve planlı bir şekilde yürüttükleri Marksist propaganda çok geçmeden neticelerini vermeye başlamıştır. Kruşçev ve Davut Han'ın Afgan subaylarının Sovyetler Birliği'nde eğitilmesi konusunda vardıkları anlaşma sayesinde, eğitim için Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya'ya Afgan subaylar gönderilmiştir. Gönderilen subayların neredeyse tamamı, beyinleri Komünist propaganda ile yıkanmış olarak ve ülkedeki mevcut düzeni değiştirmek azmiyle geri dönmüşlerdir. Çoğu krala karşı olan bu subaylar, Komünist düşüncenin de etkisiyle 1973 ve 1978 yıllarındaki darbelerde kilit rol oynamışlardır (Saray, 2002: 177).

Afgan liderleri, başta Başbakan Davut Han olmak üzere, Sovyetlerin komünizmi diğer Asya ülkelerinde olduğu gibi, Afganistan'da kolayca yayabileceklerini düşünmüyorlardı. Ancak Sovyetler, komünizmin Afganistan'da yayılması hususunda aynı görüşte değillerdi. Afganistan'da yapacakları ekonomik yardımların ve geliştirecekleri kültürel ilişkilerin de yardımıyla komünizm için uygun bir ortamı kolaylıkla yaratabileceklerine inanıyorlardı (Saray, 2002: 174-175).

Tüm bunların sonucunda 27 Aralık 1979 tarihinde 85.000 kişilik bir ordu ile Sovyetler Birliği Afganistan'a havadan ve karadan saldırmış ve Amerika da Sovyetlere karşı mücahitlere destekte bulunmuştur. Bu Sovyet işgali yaklaşık on sene sürmüş ve Amerika aktif bir şekilde kendi rolüne devam etmiştir. Amerika'nın desteği 1994 yılına kadar sürmüştür. Her ne kadar SSCB parçalandıysa da Afganistan'a yapılan işgalin izleri günümüze kadar devam etmiştir (Atayi, 2005: 35).

3.8.2. Afgan Komünist İhtilali (1978)

1978 Aralık ayında Sovyetler Birliği ile "Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Daha sonra Afganistan hızla Sovyet etkisi altına girmeye başlamıştır. 27 Temmuz'da Hafızullah Emin'in başbakanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Ayrıca Cumhurbaşkanı Taraki, İslami hareket ile etkili bir şekilde mücadele etmek üzere özel yetkilerle donatılmıştır (Büyükbaş, 2006: 44).

İslami örgütlerle mücadele için gerekli yetkileri elde eden ve Moskova'nın yönergeleri çerçevesinde hareket eden Nur Muhammed Taraki, kendine karşı olanları birer birer öldürmüştür. Bu nedenle Afganistan'da komünistler ile komünist olmayanlar arasında kanlı bir iç savaş başlamıştır. Taraki'nin takip ettiği katı ve amansız önlemlerden sadece halk değil, aynı zamanda bazı komünistler de rahatsız olmuştur (Saray,2002: 188).

Yönetim şiddeti arttırdıkça halktan fazlasıyla karşılık almaya başlamış ve silahlı mücadele Afganistan kırsalına da yayılmıştır. Yeni yönetim de halk tarafından pek hoş karşılanmamıştır. Bunların yanında bir de İran'daki İslami rejim değişikliği ülkeyi etkilemiştir. Ülkede İslami görüşü savunan direniş gurupları hükümet ile mücadelesini artırmıştır. Ancak dağınık ve aralarında fikir ayrılıkları bulunan direniş gurupları, yönetim tarafından pek önemsenmemiştir. Komünist yönetime karşı direniş, çıkarı bozulan büyük toprak sahipleri, kabile liderleri, uyuşturucu tacirleri gibi gurupların kışkırtmaları sonrasında ülke çapına yayılmış ve tamamen silahlı mücadeleye dönüşmüştür (Büyükbaş, 2006: 45). Bu gelişmeler, Afganistan'da uzun ve kanlı bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Bu durum, direniş örgütleri kanalıyla ülkenin yabancı güçler tarafından kontrol edilebileceği bir dönemi de beraberinde getirmiştir.

3.8.3. Sovyet İşgali (25-27 Aralık 1979)

Sovyetler Birliği, 1979'da Afganistan'ı işgal etmiş ve kendi denetiminde bir sosyalist Afgan yönetimi kurulmasını sağlamıştır. Buna tepki gösteren yerel güçler, Batı ülkelerinin de desteğiyle SSCB'ye karşı bir silahlı mücadele başlatmışlardır. Bu yerel güçler pek çok bölgede egemenlik sağlayacak düzeyde başarı göstermişlerdir. Tüm bu yıpratıcı mücadele SSCB'nin içinde bulunduğu zor ekonomik durumu daha da ağırlaştırmıştır. Bu durum ise, SSCB'nin dağılmasıyla sonuçlanacak olaylara büyük bir etki yapmıştır.

Hafızullah Emin'in Sovyet taraftarı bir politika takip edeceğini açıklamasına rağmen, Afganistan'daki Hafızullah Emin iktidarı, Sovyetlerin hoşuna gitmemiştir. Çünkü

Sovyetler, Hfizullah Emin'in kendilerine bağılılığından şüphe etmişlerdir. Bu nedenle Afganistan'ın yeni yöneticisini ortadan kaldırarak yerine kendilerine bağılı Babrak Karmal'ı başa geçirmek için planlar yapmaya başlamışlardır (Saray, 2002: 190).

Sovyet ordusu, Kabil dışındaki sarayında yaşayan Hafızullah Emin'i, 25 Aralık 1979'da Kabil yakınlarına indirdikleri Rus birliklerine öldürtmüştür. Aynı gece eski Başbakan Yardımcısı Babrak Karmal Prag'ı Kabil'e getirmişlerdir. Babrak Karmal ile birlikte Kabil'e Sovyet birlikleri de gelmiş ve başkent Kabil'deki ve ülkedeki stratejik noktalara yerleşmişlerdir. 27 Aralık 1979'da Kabil Radyosu ülkeye Karmal'ın idareyi ele geçirdiğini duyurmuştur (Bal, 2002: 275).

Sovyetler Birliğı her ne kadar 1978 tarihli "Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliğı Anlaşması'na" uygun bir biçimde, Afgan hükümetinin daveti üzerine geldiklerini ifade etse de, uluslararası alanda Sovyet hareketi, "Bağımsız bir ülkenin işgali" olarak algılanmış ve tepkiyle karşılanmıştır (Büyükbaş, 2006: 46). Ayrıca sadece uluslararası alanda değil, ülke içerisinde de işgale tepki gösterilmiştir. Bu süreç, ülkede komünist darbecilerin uygulamalarını da arttırmıştır.

Ülkedeki karmaşık aşiret yapısını ve toplumsal düşüncüyü etkileyemeyen ve toplumu anlayamayan komünist darbecilerin uygulamalarına karşı tüm ülkede tepki gösterilmiş ve kırsal bölgelerden başlayan bir isyan dalgası ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda ise, bir yıldan kısa bir süre sonra ülke, Sovyet ordularınca işgal altına alınmıştır (Raşid, 2001: 21).

ABD ve Sovyetler arasında yaşanan mücadele sonucunda uygulanmaya konulan denge politikası ile Afganistan ayakta kalmaya çalışmıştır. 1978 darbesiyle uygulanmaya çalışılan Sovyet yanlısı politikaların ve Sovyet yayılma hareketinin mağduru olarak Afganistan işgale sürüklenmiştir.

3.9. Sovyetlere Karşı Direniş ve İç Savaş

Yaklaşık on yıl süren savaş neticesinde Sovyetler Birliğı askerleri Afganistan'ı terk etmiş ancak Afganistan bir kez daha dini, etnik ve bölgesel savaşlara sahne olmuştur. Bu savaşlar devam ederken ülke ekonomisi, eğitimi, ziraatı ve sanatı olumsuz yönde

etkilenmiştir Ayrıca küçük mafya grupları, uyuşturucu ticareti ve insan kaçakçılığı hızla artmıştır. İç savaşlar Afganistan'da devam ederken beş milyonu aşkın insan ülkeyi terk edip komşu ülkelere taşınmışlardır (Chaqmaq, 2015:38).

Sonrasında ise Afganistan'da Peştular iktidarı ele geçirmişler ve tek bir ulus oluşturmak için başka etnik grupları asimile etmeye başlamışlardır. Onlara göre Afganistan'da yaşayan herkes Afgan'dır, ancak Emir Abdurrahman Han zamanından SSCB müdahalesine kadar devam eden bu siyaset, olumlu bir sonuç alamamıştır (Chaqmaq, 2015: 39).

Sovyetler döneminde ise tam tersi bir siyaset uygulanmış ancak Sovyet siyaseti de en az Peştularınki kadar Afganistan toplumu ve ülkesi için zararlı sonuçlar üretmiştir. Sovyet Hükümeti Afganistan'daki etnik grupların kültürel ve sosyal hayatlarındaki farklılıklara vurgu yapmış ve bu düşünceyle Akvam ve Kabail (Kavimler ve Kabileler) Bakanlığı kurulmuştur. Bu Bakanlığa bağlı Hazaralar merkez şurası, Özbekler merkez şurası, Peştular merkez şurası bulunmaktadır. Ancak bu bakanlık, etnik grupları birbirine yakınlaştırmak bir yana birbirlerine karşı daha fazla soğukluk duymalarına sebep olmuştur (Hakco, 2002: 40).

SSCB'nin Afganistan'dan çıkışından sonra iktidar mücahitlerin eline geçmiş ve farklı etnik gruplara mensup olan mücahitler iktidara gelmek için veya siyasi hedeflerden dolayı birbirleriyle savaşmışlardır. Bu savaşları sona erdirmek için BM Afganistan özel temsilcisi Mahmud Mestiri çok çaba harcamıştır ancak başarılı olamamıştır. Halk 15 yıldan fazla devam eden bu savaşlardan bıkmış ve barış isteğinde bulunmuştur. Bunun bilincinde olan Pakistan, ABD ve Suudi Arabistan maddi ve askeri yardımlarıyla Taliban grubunun ortaya çıkmasını sağladı (Andismand, 2013: 131-132).

Bugün Taliban ile devam eden savaş sadece bir iç savaş değildir. Aynı zamanda Pakistan gibi Afganistan üzerinde nüfuz sahibi olmak isteyen diğer devletlere karşı da bir savaştır. Dolayısıyla Taliban'a karşı verilen mücadele Sovyetlerle yapılan savaş gibi bir vatan savunmasıdır (Chaqmaq, 2015: 40).

3.10.NATO Müdahalesi Sonrası Gelişmeler

11 Eylül 2001'de ABD'nin karşı karşıya kaldığı saldırıların sorumlusu olarak tuttuğu Usame Bin Ladin'in Afganistan'da saklandığına dair bilgilerin ardından Afganistan dünyanın ilgi odağındaki ülke olmuştur. Saldırı sonrasında dikkatlerin Afganistan'a yoğunlaşmasının sebebi, ABD istihbaratınca saldırının sorumlusu olarak gösterilen Usame Bin Ladin'in Afganistan'da bulunmasıydı. Bin Ladin'in teslim edilmesi ve tüm El-Kaide örgütünün ya teslim edilmesi ya da sınır dışı edilmesi konusundaki ABD talepleri karşısında, Taliban Lideri Molla Muhammed Ömer ABD'den kanıtları istemiştir. Dahası Molla Muhammed Ömer, ABD'nin Afganistan'a savaş açması halinde ABD'ye karşı cihat ilan edeceğini duyurmuştur. ABD başkanı Bush ise kanıtları verme talebinin müzakere edilmeyeceği karşılığını vermiştir. Afganistan'ın Bin Ladin'i teslim etmeme konusundaki ısrarı nedeniyle ABD, 7 Ekim 2001'de Afganistan'a yönelik Taliban ve El-Kaide'yi ortadan kaldırmak amaçlı askeri bir operasyon olarak Kalıcı Özgürlük Harekâtı'nı başlatmıştır (Keskin, 2013: 46; Chaqmaq, 2015: 52). Bu harekât ile birlikte ABD'nin Orta Asya'daki varlığı somut bir hal almış ve kısa süre içerisinde Afganistan'daki Taliban yönetimi de devrilmiştir (Kaya, 2012: 70).

Ancak NATO, ABD'nin sunduğu kanıtları yeterli görmüş ve saldırıların ülke dışından yönlendirildiğini belirtilerek 5. maddeyi ilk kez hayata geçirmiştir. Dolayısıyla 11 Eylül 2001 terörist saldırıları tüm NATO üyesi ülkelere yapılmış sayılmıştır (Sasaoğlu,2014: 2). ABD'nin başlattığı Kalıcı Özgürlük Operasyonu sonrasında, 2001 Aralık ayında yapılan anlaşma ve BM'nin verdiği yetkiyle, 21 ülkeden 5000 kadar askerle, İngiltere'nin komutasında 2002 Ocak ayında ISAF (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü) Afganistan'da göreve başlamıştır. Afganistan'da Kabil ve çevresinde güvenliği sağlamakla işe başlayan ISAF, Taliban'ın devrilmesinden sonra oluşturulan yeni Afgan ordusu ve polis teşkilatının eğitilmesine de katkıda bulunmuştur (Kaya, 2012: 72). Afganistan ulusal ordusunda tüm etnik kökenlerden personel bulunmakta olup, ordu yapılanmasının etnik kökenler arasında kaynaştırıcı rolünün olması beklenmektedir.

2003 yılı başlarında Afganistan'da güvenlik durumunun kötüleşmesi ve Taliban'ın ülkede etkinlik kazanması, ABD'nin Irak operasyonu hazırlıkları ve Irak'ın işgali ile

aynı zamana denk gelmiştir. ABD'nin ağırlığını ve dikkatini Irak'a çevirmesi, Afganistan'da artan kuvvet ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu yüzden NATO, 9 Ağustos 2003 tarihinde ISAF'ın stratejik komutası ve koordinasyon sorumluluğunu üzerine almıştır. NATO, değerlendirme ve hazırlık sürecinde Kabil sınırları içerisinde kalmış, ancak 13 Ekim 2003 tarihinde BM kararı ile görevini Kabil ötesine genişletmiştir. Bu karar üzerine sorumluluk sahası 2006 Ekim ayına kadar aşama aşama Afganistan'ın tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Bingöl, 2012: 215).

11 Eylül'de ABD'yi hedef alan terörist saldırıların etkisi tüm dünyaya yayılmıştır. Bu nedenle uluslararası ilişkiler tarihinin ve küresel siyasetin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilebilmektedir. Saldırıları sonrasında dünyada, uluslararası terörizm konusuna daha önce görülmemiş bir biçimde özen gösterilmiş ve güvenlik politikaları bu doğrultuda değiştirmiştir. Washington yönetimi saldırıların hemen ertesinde terör konusunu ülkenin ana gündem maddesi haline getirmiştir. NATO da 11 Eylül sonrasında uluslararası terörizm konusundaki bakış açısını değiştirmiştir. Dolayısıyla terör konusunu devletlerin iç güvenlik meselesi olarak görmekten vazgeçmiş, bu konuyu uluslararası güvenliğe tehdit olarak algılamaya ve terör ile ilgili tedbirler almaya başlamıştır (Sasaoğlu, 2014: 1).

Ayrıca Avrupa'nın çeşitli ülkeleri terörle bir dereceye kadar tanışık olmalarına rağmen temel hak ve özgürlüklerin her şeyin üzerinde tutulduğu bazı ülkelerde 11 Eylül olayının yarattığı güvensizlik ortamı, bu güne kadar kabul edilemez bazı özgürlüklerden fedakârlık edilmesi için ortam yaratmıştır. Bu olaylarda binlerce kişinin hedef alınması, kitlesel saldırının gerçekleştirileceğine dair korkunun artmasına neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları, küreselleşmeye karşı oluşan olumsuz tepkilerin terör yüzü olarak kabul edilebilmektedir. Yeni bir dönemde iletişim-bilişim dönemine geçen dünya, soğuk savaş sonrasında, bu yeni döneme uyum sancıları yaşamış ve bunun sonucunda 11 Eylül terörü gerçekleşmiştir. ABD ise, bu sürecin lideri olduğu için saldırıya uğramıştır. Yani 11 Eylül terörü ABD'yi vurmuş gibi görünse de aslında küreselleşme sürecine karşı yapılmış bir saldırıdır (Keskin, 2013: 31).

Afganistan'a NATO mücadelesi sonrasında ülkede demokrasiyi tesis etme çalışmaları da hız kazanmıştır. 2001'de imzalanan Bonn Sözleşmesi, 2005'te toplanan Londra Konferansı, 2008 Paris Konferansı, 2009 Hague Konferansı, 2009 Moskova Deklarasyonu gibi belgelerle Afganistan'da devlet kurumlarının kapsamlı biçimde yeniden tesisi, narko- mücadelede bölgesel işbirliğine girme hususlarına ilişkin işbirliği ve düzenlemelere gidilmiştir.

3.11. Ülkenin Siyasi Yapısı

Afganistan'da anayasacılık hareketi 1923 yılında başlamıştır ve halen yürürlükte olan son anayasa ise 2004 yılında kabul edilmiştir. Taliban'ın yönetimden uzaklaştırılmasından sonra geleneksel meclis olan Loya Jirga (Büyük Meclis) zaman zaman toplanmakta ve danışma amaçlı kararlar almaktadır. Afganistan'ın yürürlükteki anayasasına göre, resmi adı Afganistan İslam Cumhuriyeti olarak belirlenmiştir. Ülke anayasasına göre güçler ayrılığı prensibi vardır ancak bu bağımsızlık uygulamada görünmemektedir.

3.11.1. Siyasi Partiler

Siyasî parti hareketleri 20. yüzyılın başında Genç Afganlılar akımıyla başlayan meşruiyet hareketi, 1960'larda görülen sosyalist parti hareketleri ve 2001 sonrasında başlayan ve halen devam eden son dönem siyasî hareketler olarak üç evreden oluşmaktadır. Çok partili yapı bir asır önce başlamış olmasına rağmen, araya giren iç ve dış müdahaleler nedeniyle sekteye uğrayarak devam etmektedir. 20. yüzyılın başlangıcındaki modernleşmeye dönük hareketler engellenmiştir. Ayrıca çok partili yapı, 1960'larda başlayan sosyalist hareket, SSCB müdahalesi ve iç savaş nedeniyle sekteye uğramıştır (Arslan, 2015: 188).

2003'te çıkarılan Siyasi Partiler Yasası ile tüm siyasî gruplar, parti olarak kayıtlarını yaptırmışlardır ve 2005 seçimlerine 86 parti katılmıştır. Hatta Taliban sonrası dönemde ülkede siyasî parti sayısı 110'dur. 2009 cumhurbaşkanlığı ve eyalet konseyi seçimlerine ise 100'ün üzerinde parti katılmış ve 2009'da siyasî partilere ilişkin kanunda yapılan değişiklikle, en az 10 bin imza ile en az 22 eyalette teşkilatlanma uygulaması getirilmesiyle bu sayı 21'e düşürülmüştür. 2010 yılında yapılan seçime

ise gerekli kanunî şartları taşıyabilen yalnızca 5 parti katılabılmıştır. Ancak 2012 yılında teşkilatlanacak eyalet sayısının 20'ye indirilmesi ile parti sayısı 2013'te 56'ya yükselmiştir (Arslan, 2015: 188). Bu nedenle Afganistan, herhangi bir partinin tek başına iktidara gelmesinin mümkün olmadığı çok partili bir siyasî yapıya sahiptir. Ayrıca hiçbir siyasî parti İslâm'ın esaslarına aykırı bir fikrin savunuculuğunu yapamamaktadır. Mecliste temsil noktasında bir baraj uygulaması yoktur.

3.11.2. Yasama

2004 Anayasası kabul edilene kadar Afganistan'da yasama organı olarak bir kurumdan söz etmek pek mümkün değildi. Anayasanın kabul edilmesinden sonra yasama organı oluşmaya başlamıştır. 2004 Anayasasına göre yasama organı Milli Meclis'tir ve Milli Meclis iki meclisten oluşmaktadır: Halk Meclisi ve Büyükler Meclisi (Senato). Bir kişi aynı anda iki meclise üye olamamakta ve Milli Meclisin üyesi olmak isteyen ya da aday olmak isteyen kişilerin sağlaması gereken şartlar bulunmaktadır. Kişilerin seçim koşullarının yanı sıra bazı koşulları da kendisinde bulundurması gerekmektedir. Bu koşullar ise, Afganistan vatandaşı ya da adaylıktan on sene önce Afganistan vatandaşlığını almış olmak, mahkeme tarafından suçlu bulunmamak, Halk Meclisi üyesi ya da aday olacak kişi için en az yirmi beş yaş, Büyükler Meclisi için ise en az otuz beş yaşında olmaktır.

Mili Meclis şu yetkilere sahiptir:

- Yasa çıkarmak, yasayı onaylamak, düzenlemek ya da iptal etmek,
- Sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişme ile ilgili kararlar almak,
- Devlet bütçesi, borç alma ya da borç verme ile ilgili kararlar almak,
- İdari birimler kurmak, bu birimleri düzenlemek ya da iptal etmek,
- Uluslararası anlaşmaları onaylamak ya da feshetmek (Begzad, 2014: 29).

Halk meclisi üyeleri doğrudan, genel, serbest seçim ve gizli oylama ile halk tarafından seçilmektedir. Halk Meclis üyeliği süresi 5 yıllık olup Halk Meclisi üye sayısı en fazla 250 kişidir. İllerin oy ortalamasına göre her ilden iki kadın da seçilmektedir. Bu yüzden Halk Meclisi'ni oluşturan 250 üyeden toplam 68 üyesi

kadıdır. Halk Meclisi'nde toplam 18 komisyon bulunmakta ve Halk Meclisi üyeleri halk tarafından seçildikten sonra Afganistan Bağımsız Seçim Kurulu tarafından sayım yapılmaktadır. Sayım sonuçları açıklanıp cumhurbaşkanı tarafından meclis açılışı yapılmakta ve daha sonra meclis üyeleri kendi aralarında seçim ile bir kişiyi 5 yıllığına meclis başkanı, iki kişiyi de birinci ve ikinci yardımcı ve iki kişiyi de birer seneliğine birinci ve ikinci sekreter seçmektedirler. Bu kişiler meclisin idari heyetini oluşturmaktadır. Halk Meclisi, üyelerinin üçte biri ile hükümetin işlerini ve çalışmalarını incelemek üzere özel komisyon kurabilmektedir.

Halk Meclisinin belirli yetkileri şunlardır:

- Tüm üyelerin yüzde yirmisi ile bakanı yargılayabilmektedir. Bakan milletvekillerine ikna edici cevaplar veremezse güvensizlik oylamasına gidilebilmektedir. Güvensizlik oylaması ise açık ve doğrudan, belirli gerekçelerle çoğunluk oyla gerçekleşmektedir.
- Devlet bütçesinin gelişmesi konusunda karar alabilmektedir.
- Anayasaya uygun tayin olanları ret ya kabul edebilmektedir (Begzad, 2014: 30-31).

Halk Meclisinin üyeleri tamamen halk tarafından seçilirken Büyükler Meclisinin üyeleri ise il meclisleri tarafından seçilmektedir. Her il meclisinden bir kişi dört seneliğine üye seçilmekte ve bir de her ilin ilçelerinden birer kişi belirlenip il meclisine gönderilmektedir. Bu gönderilen isimlerden de il meclisi üç seneliğine bir kişi seçmektedir. Böylece her ilden iki kişi Büyükler Meclisine seçilmiş olmaktadır. Üyelerin üçte ikisi bu şekilde seçilirken, geriye kalan üçte biri ise büyük ve tecrübeli insanlardan oluşmak üzere ikisi engelliler ve ikisi de göçmenlerden olmak üzere cumhurbaşkanı tarafından beş seneliğine tayin edilmektedir. Böylece Büyükler Meclisinin üyesi toplam 102 kişi olmaktadır. Büyükler Meclisi de Halk Meclisi gibi kendi aralarından 5 yıl için bir kişiyi başkan, iki kişiyi birinci ve ikinci yardımcı ve iki kişiyi de birinci ve ikini sekreter olarak birer seneliğine seçmektedirler (Begzad, 2014: 31).

Afganistan'da ilk Büyük Milli Meclis, günümüz Afganistan devletinin kurulduğu 1947 yılında Afganistan padişahını belirlemek için kurulmuştur. Büyük Milli Meclis geleneksel anlamda günümüze kadar devam etmektedir. Milli Meclis Afganistan halkının millet iradesinin beyan edildiği en yüksek kurum olarak görev yapmaktadır. Büyük Milli Meclis ilk toplandığında içlerinden bir kişiyi başkan, bir kişiyi yardımcı ve iki kişiyi de birinci ve ikinci sekreter seçmektedir. Geçmiş zamanlarda kabileler ve milletler arasında bir sorun olduğunda kabile büyükleri toplanarak sorunu çözmekteymiş. Milli Meclis, bir gelenek haline gelmenin yanı sıra daha sonraları Afganistan halkı tarafından yasalaştırılmıştır ve bu meclisin 2004 Anayasasında da yer aldığı görülmektedir (Begzad, 2014: 32-33).

3.11.3. Yürütme

Afganistan yönetimi kanunlara uygun olarak merkezi ve yerel yönetim birimleri üzerine kurulmaktadır. Merkezi yönetim, her birinin başında bir bakan bulunan belirli sayıdaki yönetim birimlerine ayrılmıştır ve yerel yönetim birimi ildir (2004 Anayasası, Madde 136).

Devlet Başkanı, özgür, genel, gizli ve doğrudan oylama yoluyla kullanılmış geçerli oyların %50'den fazlasını alarak seçilmektedir. Devlet Başkanlığı süresi, seçimlerden 5 yıl sonraki Mart ayının ilk günü sona ermekte ve Devlet Başkanlığı süresi sona ermeden önce yeni Devlet Başkanlığı seçimi yapılmaktadır. Eğer adaylardan hiç birisi ilk oylamada %50'nin üzerinde oy almayı başaramaz ise ikinci tur seçimleri, sonuçlar açıklandıktan sonra iki hafta içinde yapılmaktadır. İkinci tura, ilk turda en yüksek oyu alan iki aday katılabilmektedir. Bu oylamada en yüksek oyu alan aday ise Devlet Başkanı olmaktadır. Eğer birinci veya ikinci oylama sırasında, seçim sonuçlarının açıklanmasından önce adaylardan biri ölürse, kanunlar çerçevesinde yeni seçimler yapılmaktadır (Büyükbaş, 2006: 140).

Devlet başkanı şu yetkilere sahiptir:

- Büyük Milli Meclis ve Milli Meclis'i bir tören ile açmak,
- Anayasanın uygulanmasını denetlemek,

- Milli Meclisin onayını alarak ülkenin temel politikasını belirlemek ve savaş ve ateşkes ilan etmek,
- Bağımsızlığın korunması ve toprak bütünlüğünün savunulmasını sağlayacak kararları almak,
- Kanunlar çerçevesinde cezaların azaltılmasını ve bağışlanmasını sağlamak,
- Milli meclis onayını alarak silahlı kuvvetler birliklerini yabancı ülkelere göndermek,
- Gerekli durumlarda Büyük Milli Meclis'i toplantıya çağırarak,
- Afganistan silahlı kuvvetlerinin başkomutanı sıfatını taşımak,
- Milli Meclis'in onayını alarak olağanüstü hal ilan etmek ve sona erdirmek,
- Devlet Başkanı yardımcılarının istifasını kabul etmek,
- Halk Meclisi'nin onayını alarak Anayasa Mahkemesi Başkanı ve üyelerinin atamasını yapmak,
- Kanunlara uygun olarak ülkenin durumunu geliştirme ve yönetme için komisyonlar kurmak,
- Kanunlar çerçevesinde yüksek rütbeli memurların ulusal güvenlik, polis ve silahlı kuvvetlere ait subayların, hakimlerin işten çıkarılmaları ve istifalarını onaylamak veya bu kişileri emekliye ayırmak ve atamak,
- Halk Meclisi'nin onayını alarak, Yargıtay başkanının, bakanların, merkez bankası başkanının, ulusal güvenlik bakanının ve Kızıllaç başkanının atanması, istifası ve görevlerine son verilmesini kabul etmek,
- Afganistan'ın uluslararası organizasyonlardaki ve yabancı ülkelerdeki diplomatik amaç şeflerinin atanması ve Afganistan'daki diplomatik amaçların güven belgelerini kabul etmek,
- Kanunları ve yargısal kararnameleri onaylamak,
- Uluslararası antlaşmalar için kanunlara uygun olarak güven belgesi vermek,
- Kanunlara uygun olarak şeref unvanı ve madalya vermek,
- Anayasa hükümlerine bağlı kalarak anayasada sayılan diğer yetkileri kullanmaktır (2004 Anayasası, 64-65. Maddeler).

Hükümet, Devlet Başkanı'nın başkanlığı altında çalışan bakanlardan oluşmakta ve Bakanların sayısı ve görevleri kanunlar tarafından düzenlenmektedir. Bakanlar, Milli

Meclis içinden veya dışından atanabilmektedir. Eğer bir Milli Meclis üyesi bakan olarak atanırsa, Milli Meclis'teki üyeliğini kaybetmekte ve onun yerine kanunlara uygun olarak başka biri atanmaktadır (2004 Anayasası, 73-75. Maddeler).

Yönetim birimlerinin başkanları ve bakanlar, sorumluluklarını, anayasa ve diğer kanunların belirlediği sınırlar içerisinde yerine getirmektedir ve Bakanlar kendilerine verilen görevler konusunda Devlet Başkanı ve Halk Meclisi'ne karşı sorumludurlar (2004 Anayasası, 77. Madde).

Bakanlar ya da genel anlamda hükümet ise şu yetkilere sahiptir:

- Yılsonunda Milli Meclise, başarıyla sonuçlandırılmış faaliyetlerini ve yeni mali yıl için önemli programları rapor etmek,
- Anayasanın hükümlerini, diğer kanunları ve mahkeme kararlarını uygulamak,
- Uluslararası ortamda Afganistan'ın çıkarlarını ve saygınlığını korumak,
- Bütçe hazırlamak, mali faaliyetleri düzenlemek ve halkın refahını korumak,
- Bağımsızlığı ve bölgesel bütünlüğü korumak,
- Kamu hukuku ve kanunlarını düzenlemek ve her çeşit yönetim bozukluklarını gidermek,
- Sosyal, teknolojik, ekonomik ve kültürel kalkınma için programlar yapmak ve uygulamak,
- Anayasa ve kanunlar tarafından belirlenen diğer görevleri yerine getirmektir (2004 Anayasası, 75. Madde).

3.11.4. Yargı

Yargı organı, kanunları yargı çerçevesinde uygulamak, hukuki dava ve ihtilafları, ceza ve ticaret gibi konularla ilgili meseleleri çözmekle yükümlüdür. En önemli görevi ise adaleti sağlamaktır. Bir ülkede yargı bağımsız ve tarafsız olursa ancak o zaman adalet sağlanabilmektedir. Bu nedenle yargının davaları bağımsız ve tarafsız bir şekilde çözmesi gerekmektedir. Yargı, Afganistan İslam Cumhuriyeti Devleti'nin de bağımsız bir organıdır. Yargı, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkemeler ve

Temyiz Mahkemeleri'nden oluşmaktadır. Bu mahkemelerin yapısı ve yetkileri kanunla belirlenmiştir. Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin en yüksek mahkemesi olan Anayasa Mahkemesi, bütün yargı organlarının başındadır. Anayasa Mahkemesi, Halk Meclisi'nin onayı ile Devlet Başkanı'nın atadığı 9 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelere üçü dört yıllık bir süre için, üçü yedi yıllık ve üçü de on yıllık bir süre için atanmaktadır. Sonraki atamalar on yıllık bir süre için yapılmakta ve üyelerin ikinci dönem için seçilmelerine izin verilmemektedir (Begzad, 2014: 38; 2004 Anayasası, 116-117. Maddeler).

Yargının memurları ve yönetici personeli hükümetin diğer memur ve yönetici personeline ilişkin kanun hükmüne tabi tutulmaktadır. Ancak onların atanması, işlerine son verilmesi, terfi ettirilmesi, ödül ve ceza verilmesi, kanunlar çerçevesinde Anayasa Mahkemesi tarafından düzenlenmektedir (2004 Anayasası, 124. Madde).

Afganistan mahkemelerinde, duruşmalar herkese açıktır ve herkes kanunlar kapsamında bu duruşmalara katılabilmektedir. Mahkeme, kanunlarda belirtilen durumlarda veya duruşmanın gizli yapılması gerekli olduğu durumlarda, duruşmaları gizli yapabilmektedir. Ancak mahkeme kararının ilan edilmesi her defasında açık olarak yapılmaktadır (2004 Anayasası, 128. Madde).

Bir konu hakkında anayasada veya diğer kanunlarda hüküm bulunmadığı takdirde, Hanefi mezhebi kurallarına bağlı kalınarak, anayasanın sınırları çerçevesinde ve adalete hizmet için mümkün olan en iyi şekilde karar verilmektedir. Şii mezhebine bağlı kişiler ile ilgili durumlarda ise mahkemeler, kanunlara bağlı kalarak Şii hukuku okuluna başvurmaktadır. Anayasa ve diğer kanunların açıklık getirmediği ve davacı ile davalının Şii mezhebine bağlı olduğu diğer durumlarda mahkemeler, meseleyi Şii mezhebi kanunlarına göre çözmektedir (2004 Anayasası, 130-131. Maddeler).

Hakimler, Anayasa Mahkemesinin önerisi ve Devlet Başkanı'nın onayı alınarak atanmaktadırlar. Hakimlerin atanmaları, nakilleri, terfileri, ceza almaları ve emekliye ayrılma önerileri, kanunlar çerçevesinde Anayasa Mahkemesinin yetkisi dahilinde yapılmaktadır. Anayasa Mahkemesi, yönetsel ve adli işlerini, Yargı Genel Yönetim Bürosu kanalı aracılığıyla yürütmektedir. Anayasa Mahkemesi, hakimlerin

yargılamasını da yapmakta ve mahkemenin, yargılama sonunda suçlamanın geçerli olduğuna karar vermesi durumunda, hakimin görevden alınması için mahkeme Devlet Başkanı'na teklifte bulunmaktadır. Devlet Başkanı'nın onaylamasının ardından, hakim görevden alınmakta ve kanunların öngördüğü şekilde cezalandırılmaktadır (2004 Anayasası, 132-133. Maddeler).

SONUÇ

Afganistan, bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana işgaller, iç savaşlar ve huzursuzluklar içinde yaşamış ve yaşamaya da devam eden bir ülkedir. Harcanan çabalara rağmen ülkede istikrar sağlanamamış ve ülke, çeşit çeşit birçok problemin tam ortasında kalmıştır. Gerek halen devam eden terör olayları, gerek iç savaşlar gerekse büyük devletlerin Afganistan üzerinden uygulama çalıştığı stratejiler, ülkeyi bugünkü durumuna getirmiştir. Afganistan'da huzurun ve refahın sağlanması, içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu nedenle yeni yönetim anlayışları aranmaya başlanmış ve federalizmin uygulanması tartışması başlamıştır.

Afganistan'a huzuru ve istikrarı getireceği düşünülen federalizmin, bir ülkede uygulanabilmesi için gerekli olan niteliklerin bir kısmı bulunmaktadır. Bu nitelikler sağlanabildiği ölçüde federalizm faydalı olabilecektir. Bu açıdan en önemli konu Afganistan'da yaşayan vatandaşların ortak rızasının alınmasıdır. Ülkede büyüklü küçük 50'den fazla etnik grup bulunmaktadır. Bu gruplar içerisinde federalizmi isteyenler ve destekleyenler olacağı gibi istemeyen ve desteklemeyenler de olacaktır. Ancak federalizmin niteliklerinden birisi olan etnik grupların ve nüfusun fazlalığı ve parçalanmış bir yapının bulunması durumunun ülkede mevcut olduğu görülmektedir. Tüm etnik grupların merkezde temsil edilebilmesi açısından federalizm uygulaması daha etkili olacaktır.

Ayrıca ülkede bulunan etnik gruplar, tarihi süreçte birbirlerinden ayrılmışlar ve hatta büyük etnik gruplar arasında zaman zaman çekişmeler de yaşanmıştır. Bu grupların öbekler halinde birbirlerinden izole olmuş şekilde yaşıyor olması durumu da federalizmin özelliklerinden birisidir ve bu durum Afganistan'da görülmektedir. Ülkenin %75'inin dağlık olması nedeniyle etnik gruplar arasında iletişim kurulması konusunda sıkıntılar yaşanmakta ve bu coğrafi durum, merkezi yönetimin tüm ülkede etkin ve verimli olmasını engellemektedir.

Ülke içerisindeki etnik gruplar arasındaki çatışmaları çözebilecek bir mekanizmanın olmaması da sorunlar yaratmaktadır. Federalizm sistemi doğrultusunda hazırlanacak yeni bir anayasa ile muhtemel bir çatışmayı çözecek bir mekanizma oluşturulmalıdır. Burada bahsi geçen çözüm mekanizmalarının ABD’de de görüldüğü belirtilmelidir. Eyaletler arasında çıkan sorunları ve farklı eyaletlere mensup kişiler arasında yaşanan çekişmeleri veya yabancı uyruklu bir kişi ile yaşanan problemleri çözen bir yüksek mahkeme bulunmaktadır. Bu uygulama Afganistan için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bürokraside liyakate dayalı yapının getirilmesi, bölgesel kontrollerin bölge yönetimlerince sağlanması hayata geçirilebilir.

Afganistan’da 249 milletvekilinin 102’si yerleşik Peştü ve 10’u göçmen Peştü olmak üzere toplam 112’si (% 45) Peştü’ndür. Geriye kalan milletvekillerinin 58’i (% 23) Tacik, 26’sı (% 10) Hazara, 20’si (% 8) Özbek ve 33’ü (% 13) diğer etnik gruplardandır. Bu doğrultuda yönetimde Peştuların daha etkili olduğu ve çıkan yasaların da Peştuların çıkarı yönünde olduğu görülmektedir. Ayrıca halkın istihdamı, ikameti gibi konularda Peştulara öncelik verildiği de görülmektedir. Bunun yanında devlet politikası olarak Peştular ülke geneline yayılmışlardır. Bu merkezileşmenin kırılması yönünde gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Ülke sadece Peştuların değil; Özbek, Tacik, Hazara ve diğer etnik grupların da ülkesidir. Herkes eşit haklara ve özgürlüklere sahip olmalıdır.

Afganistan’da 60’tan fazla siyasi parti bulunmakta olup Taciklerin örgütlendiği Cemiyet-i İslami Partisi ve değişik etnik grupları barındırmakla birlikte, Özbeklerin örgütlenmiş olduğu Cünbiş-i İslami Partisi başı çeken kitle partileridir. Peştuların ise bir siyasi partiden ziyade birkaç siyasi parti içinde örgütlü bulunmaları, bu siyasi partileri etnik çıkarlar doğrultusunda bir araya getirerek bu iki siyasi parti karşısında rakip olarak çıkarabilmektedir.

Federalizmin Afganistan’da uygulanabilmesi noktasında üzerinde önemle durulması gereken bir konu da bu sistemin ülkeyi bölünme noktasına getirmemesidir. Ülkede büyük ve daha etkin olan gruplar, küçük ve çok fazla etkin olmayan grupları görmezden gelmemelidir. Büyük gruplar daha fazla güç sahibi olurken küçük gruplar

ezilmemeli ve yönetimde herkes eşit düzeyde hakka sahip olmalıdır. Gruplar arasında eşitsizlik veya dengesizlik varsa bu eşitsizlik veya dengesizlikler gerekli kanun veya uygulamalarla düzeltilmelidir. Ayrıca büyük grupların daha fazla güçlenerek ülkeden ayrılarak kendi başlarına bir ülke kurmak istemeleri veya aynı etnik kökene sahip olan komşu ülkelere iltica etmeleri de engellenmelidir.

Ülkedeki etnik grupların rızası alındıktan sonra birimler arasındaki ilişkileri, yetki dağılımını ve görevleri belirleyen yazılı bir anayasa oluşturulmalıdır. Bu anayasa oluşturulurken halk kültürü, ekonomik alt yapı, dinleri, eğilimleri, ülkenin nüfusu ve eğitim düzeyi dikkate alınmalıdır. Anayasal, demokratik ve vatandaşların çıkarlarını ve ülkenin geleceğini düşünen bir yönetimin sağlanması için anayasanın doğru bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Ülkenin geçmişi ve şuan içinde bulunduğu durum kadar gelecekte ulaşmayı düşündüğü durum da değerlendirilmelidir.

Ülkede, federalizm sistemi ile uygulanan yetki paylaşımı ilkesini anlamsız kılacak ölçüde merkeziyetçi bir partinin olmaması da önem arz etmektedir. Ancak Afganistan'da genellikle Peştuların iktidarda olduğu görülmektedir. Dolayısıyla şu anki durumda merkezileşme bulunmaktadır. Diğer etnik grupların istekleri, ihtiyaçları ve temsili göz önüne alınmamakta ve işbirliği içerisinde bir yönetim yapısı uygulanamamaktadır. Federalizm ile bu merkezileşme kırılabilen ve diğer grupların da temsili sağlanabilmektedir.

Bir başka önemli konu ise gelir dağılımı konusudur. Federal yönetim ve federe birimler arasında yapılan yetki paylaşımı sonucunda federe birimlere verilen görevlerin yerine getirilebilmesi için bu birimlere maddi kaynaklar ayrılmalıdır. Birimlerin görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için yeterli bir maddi gelire ihtiyaçları bulunmaktadır. Gelirlerin yani ekonomik kaynakların dağılımının adil bir şekilde yapılmaması ve ekonomi, vergi, gelir paylaşımı ve kamu harcamaları gibi sürdürülebilir mali politikaları uygulama ve topluluklar arasında dengeli gelir dağılımı konularında başarısız olunması ülkede sorunlar yaşanmasına neden olabilecektir. Bu durum Çekoslovakya'da yaşanmış ve ülke, Çek ve Slovakya olarak ayrılmıştır.

Ülkedeki vatandaşların federalizm konusundaki düşüncelerine bakıldığında ise, bu konuda da ayrılıklar olduğu görülmektedir. Özbek, Tacik, Türkmen, Hazara gibi etnik gruplar federalizmi savunurken Peştular üniter yönetimi istemektedir. Ülkenin daha çok orta ve güney bölgelerinde yoğun yoğun olmakla birlikte, genelinde varlık gösteren Peştular, iktidarı paylaşmak istememekte ve yönetimdeki etkinliklerini devam ettirmek istemektedirler.

Ülke federe birimlere ayrıldığında, altın ve doğalgaz gibi Özbek bölgesinde bulunan kaynaklardan sadece Özbek halkının yararlanabileceği ve ekonomisinin daha iyi bir konuma geleceği düşüncesinde olan kişiler olsa da maddi kaynakların eşit dağıtılması ile bu olumsuzluk giderilebilecektir. Özbek, Tacik, Türkmen, Hazara gibi gruplar ise yönetimde daha etkin olabilmek ve hak ettikleri eşitliğe ve öneme kavuşabilmek için federalizme geçişi onaylamaktadır. Ancak, ülkede federalizm konusu, siyasi şahsiyetler tarafından tartışılrsa da referandum yapılması fikri değerlendirilmemektedir. Peştular, ülkede etkin olsa da nüfus olarak ülke genelinde az sayıdadırlar. Olası bir referandumdan istedikleri sonucu alamayacaklarını düşündükleri için bu fikre de sıcak bakmamaktadırlar.

Peştular aynı zamanda, federalizm ile gelecek özerklik anlayışının devleti parçalayacak olmasından endişe etmekte ve federalizmi reddetmektedir. Burada özerkliğin ayrılık ve parçalanma anlamında olmadığı, aksine federalizm teorisinde birleşme ve işbirliğinin ön planda tutulduğu belirtilmelidir. Halk, bu konularda bilinçlendirilmeli ve halkın federalizmin ne olduğu veya ne olmadığı konusunda fikir sahibi olması sağlanmalıdır.

Federalizm ile oluşturulan federal yönetimde, federe birimlere kendi anayasalarını ve organlarını oluşturma hakkı verilecek ve bu durum anayasa ile garanti altına alınacaktır. Böylece Afganistan'daki tüm etnik gruplar kendi dil, din, kültür ve geleneklerini yaşatabilecek ve bu eğilimlere uygun bir yaşam sürebileceklerdir. Bunun örneklerini ABD ve Almanya gibi federalizm ile yönetilen ülkelerde görmek mümkündür.

Afganistan'da federalizm uygulamasına geçilmeden önce tüm şartlar ve durumlar göz önünde bulundurulmalı ve iyi bir değerlendirme yapılmalıdır. Önem arz eden konular üzerinde daha fazla durulmalı ve göz ardı edilen durumların ilerleyen süreçte farklı sıkıntıları da beraberinde getirebileceği unutulmamalıdır. Dünyada bugüne kadar uygulanmış federalizm örnekleri üzerinde gerekli incelemeler yapılmalıdır. Başarılı örneklerin nasıl başarılı oldukları ve başarısız örneklerin neden başarısız oldukları irdelenmelidir. Ancak bu şekilde Afganistan için doğru ve uygun bir federal yönetim ortaya konabilecektir.

KAYNAKÇA

- Afganistan İslam Cumhuriyeti Anayasası (3 Ocak 2004).
- Ahmed A (2015) Komşu Ülkeler İle Kürdistan Bölgesinde Petrol Sözleşmelerin Yasallığı, yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Aljarıf T (1964) Devlet Teorisi. Alkahira Haditha Kütüphanesi, Kahire.
- Alkan H (2013) Karşılaştırmalı Siyaset: Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri, Açılım Kitap.
- Alkubaysi MMS (2010) Federal Ülkelerde Anayasa İhtisaslarının Bölünmesi. Birinci Baskı, Alhalabi Hukuk Yayınları, Beyrut.
- Alman Anayasası (23 Mayıs 1949).
- Alshawi M (2010) Devletlerin Türleri Üzerine Düşünceler. Mevzuat Ve Yargı Dergisi. Dördüncü Sayı, Bağdat.
- Amerika Birleşik Devletleri Anayasası (21 Haziran 1788).
- Andişmand MÍ (2007) Ma ve Pakistan (Biz ve Pakistan). Kabil: Myawand Yayınevi.
- Andişmand MÍ (2013) Rişahayi Buhrani Siyasi Afganistan, Said Yayınları, Kabil.
- Aras İ, Tezcan E (2016) Avrupa Birliği ve Üye Devletler AB15 Üzerine Bir İnceleme (Detay Yayıncılık, Ankara).
- Arslan M (2015) Küreselleşme Bağlamında Organize Suçta Yaşanan Değişim ve Ülke İstikrarına Etkisi: Afganistan ve Kolombiya Örnekleri. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Arslan M (2016) Afganistan'da İstikrarsızlık ve Temel Sebepleri. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, Yıl: 1, Sayı:2, Mart, 47-63.
- Arslan R (2001) Siyasi Sistem Önerisi: Türkiye Tipi Başkanlık Sistemi, Bursa, VİPAŞ Yayınevi.
- Arslan R (2013) Demokratik Yönetim Sistemleri, Dora Yayınevi.
- Atayi MÍ (2005) Afganistan Tarihine Kısa Bir Bakış, Kabil: Maiwand Yayın evi.

- Bağlı MS (2011) Alman Yerel Yönetim Yapısı. Türk İdare Dergisi, Sayı: 473, Sayfa: 43-74, Aralık.
- Bal H (2002) Afganistan-Türkiye İlişkilerinin Başlıca Yönleri. Afganistan Üzerine Araştırmalar, Ali AHMETBEYOĞLU (der.), Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yay., İstanbul.
- Barfield T (2010) Afghanistan: A Political and Cultural History. Londra: Oxford Yayını.
- Bayhan H (2013) Irak Kürtlerinin Yönetimsel Arayışı ve Federalizm Seçeneği: Tarihsel ve Teorik Bir Analiz. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul.
- Begzad R (2014) 11Eylül Sonrası Afganistan'da Demokratikleşme ve Taliban Örgütü. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Eylül, Ankara.
- Bingöl O (2012) Afganistan'da Devlet İnşası Sürecinde Savaş Ağaları ile İşbirliği. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.
- Börzel TA, Hosli, MO (2003) Brussels Between Bern and Berlin: Comparative Federalism Meets the European Union. Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions, C.16, S.2, ss.179-202.
- Brazelton HR (2004). The Nature of Russian Federalism and the Impact of Nationalisms (Doctoral dissertation, Central European University).
- Büyükbaş M (2006) Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Can İ (2004) Almanya'da Devletin Yapısı ve Vergi Sisteminin Anayasal Temelleri. Maliye Dergisi, 145-205.
- Chaqmaq Q (2015) Afganistan'a Yapılan Dış Müdahaleler ve Ülkede Bitmeyen Etnik Meseleler. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Çakmak H (2004) Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, (Birinci Baskı) Ankara, Platin.

- Çalış Y (2012) Türkiye’de Merkezi ve Yerel Yönetim Yapılanması Almanya ve Fransa Modeli ile Karşılaştırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, İstanbul.
- Çeçen A (1998) Afganistan’ın Öne Çıkışı. Avrasya Dosyası, Sonbahar-Kış 98-99, Cilt 4, Sayı 3-4.
- Çiçek Z (2011) Türkiye ile Almanya’nın Siyasi Sistemlerini Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya.
- Çirkin VY (1997) Sovremennoye Federativnoye Gosudarstvo. Uçebnoye Posobiye. Moskova.: izd. MNİMP.
- Dariz A (2001) Afghanistan Dar Qarn-e-Bistum (20. Yüzyılda Afganistan), (Birinci Baskı) Peshawer: Danish Yayınları.
- Dashti Z (2015) Karzai Dönemi’nde Afganistan-Pakistan İlişkileri (2001-2014). Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Kocaeli.
- Degenhart C (2012) Staatsrecht I; Staatsorganisationsrecht, Mit Bezügen zum Europarecht, 28. Aufl age, C. F. Müller, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg.
- Demir AK (2014) Özerk Yerel Yönetim Yapısından Federalizme Geçiş. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Sayfa:35-60.
- Demir B (2003). Dünya Federalizm Tecrübesi ve Sovyet Federalizmi. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 25, 41-71.
- Doski KI (2006) Federal Anayasanın Korunmasında Yargının Rolü. Sebriz Matbaası. www.iraqfuture.net.
- Dürbin E (2012) Amerika Birleşik Devletleri’nin Siyasi Sistemi. Akademik Analiz, Yıl:1,Sayı:3,Nisan,https://issuu.com/akademikanaliz/docs/akademik_analiz_nisan_2012?pageNumber=1 (01.03.2017).
- Elazar DJ (1995), Federalism: An Overview (Federalism Theory & Application), 1.Baskı, South Africa: Human Sciences Research Council (HSRC) Publishers, Pretoria.
- Erdoğan M (2004) Anayasal Demokrasi, Siyasi Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.

- Erkul H, Kara H, Şimşek S (2016) ABD ve Almanya Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 27, 33-58.
- Fabbrini S (2007) Compound Democracies: Why the United States and Europe are Becoming Similar, Oxford, Oxford University Press.
- Federal Hükümet (2000) İşte Almanya, Societatsverlag.
- Finegold K (2005) The United States: Federalism and its Counter-Factuals. Federalism and the Welfare State: New World and European Experiences, H. Obinger, Et al., (eds.) içinde, Cambridge, Cambridge University Press, 138-178.
- Fisk R (2011). Büyük Medeniyet Savaşı: Ortadoğu'nun Fethi(çeviri. Murat Uyrkulak), İstanbul: İthaki Yayını.
- Fyhash A (2004), Afganistan ve Dünya (Dünya Ülkeler, Asya, Afrika, Kabil: Maiwand, Banga Yayıncılık ve baskı evi.
- George A (2008) Federalism : An Introduction, Oxford University Press.
- Gözler K (2001) Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi, Bursa, Ekin Kitabevi.
- Gözler K (2006) Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gözler K (2011) Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Yayınevi, Beşinci Baskı, Bursa.
- Gözler K (2012) Devletin Genel Teorisi Bir Genel Kamu Hukuku Ders Kitabı, 4. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın ve Dağıtım.
- Gözübüyük AŞ (2004). Anayasa Hukuku, 13. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi,
- Hajiyarali, F (2011) Afganistan'ın Etnik Yapısı ve Kimlik Sorunu. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Antalya.
- Hakco M (2002) Afganistan ve Mudahilat-i Harici, Maclisi Yayınları, Tahran.
- Hakimi S H (2014) Afganistan'da Sınır Güvenliği Sorunları: Hukuki ve İdari Perspektifler. Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara.
- Hamawandi M (2001) Federalizm ve Özerklik ve Bölgesel İdari Adem-I. Mokıryani Basım Ve Yayım Evi, İkinci Baskı, Erbil.

- Harman G (2002) Intergovernmental Relations: Federal Systems. Mary Hawkesworth and Maurice Kogan (Ed.). Encyclopedia of Government and Politics Vol. I içinde. New York: Routledge, 336-354.
- Hekimoğlu BH (2016) Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Kamu Yönetimi Lisans Programı.
- Heywood A (2006) Siyaset. Ankara: Liberte, Şubat (Editör: Buğra KALKAN).
- Hueber (2011). Almanya Hakkında Genel Bilgiler. http://www.hueber.de/shared/elka/Internet_Muster/Red7/978-3-19-007919-3_Muster_2.pdf (15.02.2017).
- International Information Programs (2005). Amerika Birleşik Devletleri'nde Yasama, Yürütme ve Yargı Organları. http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/federal.htm (27.03.2017).
- Isby D (2006) Afghanistan: Graveyard of Empires, A New History of The Borderland. New York: Pegasus Books.
- Kamgar C (2003) Afganistan'ın Maarifi, Tarih-i Maarif-i Afganistan. Kabil: Mayvand Yayınevi.
- Kanada Anayasası (17 Nisan 1982).
- Kaya AC (2012) Yeni Büyük Oyun'da Çatışma ve İşbirliği Alanı Olarak Afganistan: ABD-Rusya Kontrollü Rekabeti. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Programı, İstanbul.
- Kazu İY, Güleçen S (2008) Afganistan Eğitim Sisteminin İncelenmesi. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 25-31.
- Keating M (2007), Federalism And The Balance Of Power in European States, SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management), OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), France.
- Keleş R (2012), Yerinden Yönetim ve Siyaset, Genişletilmiş 8. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keskin GF (2013) Amerika'nın Afganistan Müdahalesinin Siyasi, Ekonomik ve Stratejik Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Eylül, Sakarya.

- Koçdemir K (1998) Yönetim Hakkı. Türk Erdem Vakfı Yayınları, Nuro Mat. A.Ş., Ankara.
- Korkmaz K (2005) Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliğine Geçiş Sürecinde AB Anayasası ve Federalizm. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır.
- Mawlud MÖ (2009) Federalizmi Bir Siyasi Sistem Olarak Uygulama İmkânı. Alcamiya Araştırmaları, Yayım Ve Dağıtım İçin (Majd) Beyrut.
- Metin T (2014) “Türkiye Afganistan’daki askeri varlığını niçin artırıyor?”, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/11/turkey-afghanistan-military-presence.html##ixzz3MG1OsNYt> (02.04.2017).
- Mırza I (2004) Hukukun Siyasi İlkeleri Ve Siyaset Bilimi. Üçüncü Baskı, Almak Sanat Ve Edebiyat Yayım Evi, Kahire.
- Migrationpolicy (2017). Almanya’daki Azınlıklar. <http://www.migrationpolicy.org/programs/migration-data-hub> (17.04.2017).
- Misbahzada SMB (2010). Afganistan Kısa Siyasi Tarihi. Tahran: Aftab Araştırma Merkezi yayınevi.
- Mutlu A (2005) Kurumsallaşmış Demokrasilerdeki Siyasi Partiler Sistemi ile Ülkemizdeki Siyasi Partiler Sisteminin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi ve Özgün Model Arayışları, İçişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Muratoğlu T (2014). “Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Devlet Yapılanması. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2), 291-366.
- Noorulhak AJ (2005) İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine Kadar Afganistan’ın İslamlaşma Süreci. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Noory TM (2014) Afganistan’daki Güvenlik Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Antalya.
- Odyakmaz Z, Kaymak Ü, Ercan İ (2008). Anayasa Hukuku İdare Hukuku, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.
- Oğuz E (2001) Hedef Ülke Afganistan. Doğan Kitapçılık Yayınevi, İstanbul.
- Örmeci O (2013) Siyasal Sistemler: Amerika Birleşik Devletleri. <http://politikaakademisi.org/2013/03/10/siyasal-sistemler-amerika-birlesik-devletleri/> (05.03.2017).

- Parlak B, Caner C (2009) Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetmel Yapılar. Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım, Üçüncü Baskı, Şubat.
- Rabat E (1965) Anayasa Hukuku Arabulucu. İkinci Bölüm, Devlet ve İktidar Yasal Teorisi, Al Elim Malayın Evi: Beyrut.
- Raşid, A (2001) Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun, Everest- Mozaik Yay., İstanbul.
- Rauf Z M (2016) 2001 Sonrası ABD'nin Afganistan'da Sosyal ve Siyasi Hayata Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Ankara.
- Rusya Anayasası (12 Aralık 1993).
- Sabah (2015) Almanya'daki Türk Sayısı Şaşırttı. <http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/03/16/almanyadaki-turk-sayisi-sasirtti> (28.03.2017).
- Saray M (2002) Afganistan ve Türkler, ASAM Yayınları, Ankara.
- Sargutan EA (2014). Ülkelerin Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri. Almanya Sağlık Sistemi, Sayfa: 139-174.
- Sasaoğlu D (2014) NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Orta Asya, No:1176, 1-8, Ocak.
- Spiegel (2017) Almanya Ekonomisi. <http://www.spiegel.de/international/spiegel/germany-s-eastern-burden-the-price-of-a-failed-reunification-a-373639.html> (18.04.2017).
- Song Xiaokun (2000) Confederalism. A Review of Recent Literature, <http://poli.vub.ac.be/publi/orderbooks/federal/08song.pdf> (Erişim Tarihi: 25.02.2017).
- Suleyman I (1991) Lübnan'da Federal ve Çoğulcu Toplular. Birinci Baskı, Alilimllmalayın Evi: Beyrut.
- Şehanlıoğlu H (2008), Avrasya, Etüdüleri, 34. Baskı. Ankara: Öncü Basımevi.
- Şükür Z (1994) Anayasa Hukuku Arabulucu. Birinci Bölüm, Anayasa Hukuku Ve Anayasal Kurumlar Genel Teorisi Büyük Ülkeler. Üçüncü Baskı, Almuassal Jamıyı Corporation Yayıncılık Ve Dağıtım, Beyrut.
- Talabani N (2005) Federal Sistem Kavramı. İkinci Baskı, Mokıryani Yayın, Erbil.

- Tettinger PJ (2005) Federalism in the Federal Republic of Germany and the European Union. *Duquesne Law Review*, C.44, S.1, ss.53-70.
- Teziç E (2003). *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 8. Basım.
- Tuna Ç (2012) Başarısız Devletlerin Bölgesel Güvenliğe Etkisi: Afganistan-Pakistan Etkileşimi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Aralık, Trabzon.
- Ulusoy DÇ (2013) *Federasyonlar ve Yetki Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözüm*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Unfpa (2017) Nüfus Fonu. <http://www.unfpa.org/news?ID=294&filterListType=> (17.04.2017).
- Uygun O (2007) *Federe Devletlerde Anayasal Yetki Paylaşımı, Federe Devlet Temel İlkeleri, Başlıca Kurumları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Kasım.
- Uygun O (1996), *Federal Devlet Temel İlkeler Kurumlar ve Uygulama*, 2. Baskı, Ankara: İtalik Yayınları.
- Wasıl MR (2015) *Afganistan Ekonomisi ve Ekonomik Entegrasyonlar (ECO) Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Şubat, Ankara.
- Watts RL (2008) *Comparing Federal Systems*. London: McGill Queen’s University Press.
- Wheare KC (1985) *Modern Anayasalar*, 2. Baskı (Çev. Mehmet Turhan), Değişim Yayınları, Ankara.
- Yalçın C (2012) *Avrupa Birliği’nde Demokrasi Açığı ve Federalizm*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, AB ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Yayla, Atilla (2014) *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, Ankara: Liberte Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Omid Mohammed NAEIM

Uyruğu: Özbek

Doğum Yeri ve Tarihi: Faryab Afgansitan. 19.09 1988

Tel: [+90 553 8910000](tel:+905538910000)

E-posta: emran.omid@yahoo.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Faryab Horasan Lisesi	2006
Lisans	Afganistan Balh Mevlana Üniversitesi	2010

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
Bir yıl	Hakim Senaye	Yönetici
Bir yıl	Parlamento Sağlık Komisyonu	Danışmanı
Altı ay	Save The Children	Danışmanlık
Bir yıl	Afganistan Futbol Milli Takımı	Futbolcu

YABANCI DİL; Türkçe, İngilizce, Farsça, Peştuca